

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Orální historie – soudobé dějiny

Bc. Štěpánka Petričáková

Loutkoherectví jako rodinná tradice na příkladu rodu Kopeckých

Diplomová práce

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis:

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala všem narátorům, kteří se ochotně podělili o své vzpomínky a názory. Dále děkuji Mgr. Janě Wohlmuth Markupové, Ph.D. za konzultace a cenné komentáře k diplomové práci. V neposlední řadě patří dík i mé rodině za podporu během studia.

Abstrakt

V rámci této diplomové práce je zkoumána rodina Kopeckých, jejíž rodinná tradice spojena s loutkovým divadlem. Tato diplomová práce si klade za cíl prozkoumat vnímání rodinné tradice u tří různých větví jedné rodiny. Za účelem výzkumu této problematiky je tradice zkoumána i u různých generací dané rodinné větve. Narátoři byli vybráni především tak, aby mezi sebou neměly jednotlivé rodiny užší vazby. K vedení projektu byl zvolen orálně-historický výzkum, který byl opřen o teorie výzkumu především rodinné paměti.

Matěj Kopecký, někdy uváděn jako patriarcha loutkářského řemesla, byl loutkář z Mirotic. Umění loutkoherectví bylo přenášeno z generace na generaci a v současné době žije již deváté pokolení, které se počítá právě od Matěje Kopeckého. Nabízí se otázka, jak je to s rodinnou tradicí v současné době a jak je předávána? Co vlastně představuje rodinnou tradici?

Klíčová slova: rodina, tradice, orální historie, Matěj Kopecký, loutky, loutkové divadlo

Abstract

The Kopecky family, whose family tradition is associated with puppet theatre, is examined in this thesis, which aims to explore the perception of family tradition in three different branches of the same family. To research this issue, the tradition is also studied in different generations of a given family branch. The narrators were chosen primarily so that individual families did not have closer ties with each other. The theory and methodology of this research are based on concepts of oral history and family memory.

Matěj Kopecký, sometimes referred to as the patriarch of the Czech puppetry, was a puppeteer from Mirovice. The art of puppeteering has been passed down from generation to generation and is currently alive for the ninth generation. It brings the question, how is the family tradition in the present and how is it passed on? What exactly constitutes a family tradition?

Key words: family, tradition, oral history, Matěj Kopecký, marionettes, marionette theatre

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Teorie a metodologie výzkumu.....	4
2.1 Orální historie a výzkum rodinné paměti	4
2.2 Výběr tématu a stanovení výzkumné otázky	7
2.3 Heuristika.....	9
2.4 Kontaktování narátorů	13
2.5 Příprava a průběh rozhovorů.....	15
2.6 Etika ve výzkumu	17
2.7 Analýza a interpretace rozhovorů	18
3 Historie loutkoherecké tradice rodu Kopeckých.....	20
3.1 „Patriarcha rodu“ Matěj Kopecný.....	20
3.2 Genealogie rodu Kopecných.....	23
3.3 Od bratrů legionářů do současnosti.....	24
4 Rodinný život	27
4.1 Dětství v umělecké rodině.....	27
4.2 Lidé z maringotek?.....	32
4.3 Rodinné vztahy	34
4.3.1 Sňatky	36
4.3.2 Místa setkávání	39
4.3.3 Způsob trávení volného času	43
5 Transfer rodinné tradice.....	45
5.1 Nositelé loutkoherecké tradice	45
5.2 Rodinné podnikání a totalitní režimy	48
5.3 Proměny rodinného podnikání od Sametové revoluce do současnosti	53
6 Dědictví.....	57
6.1 Jméno.....	57
6.2 Rodinná historie	59
6.3 Loutky	61
7 Závěr.....	64
Seznam pramenů a literatury.....	66
Obrazová příloha.....	73

1 Úvod

„Lidičky, lidičky! Svět je tak maličký, vejde se do jedné kuličky!“ zvolá Kašpárek držíc v ruce celý svět spodně velkým balónem, který posléze pinkne do obecenstva. Tato věta zazní v divadle Minor při inscenaci hry Bratři naděje.¹ Při Kašpárkově citátu se neubráním myšlenky, že rodina Kopeckých je tak rozsáhlá, že její členové na sebe ve světě mohou lehce natrefit.

Inscenace Bratři naděje pojednává o bratrech legionářích, kteří pocházeli z loutkářské rodiny Kopeckých. Kromě poutavého příběhu, který je založen na skutečných událostech a hrůzách 1. světové války, staví diváka i před otázku identity. *Já jsem Kopecký, ano, ten Kopecký. Potomek Matěje Kopeckého.* Všichni legionáři byli hrdí na svůj rod a na loutkoherecké řemeslo. Jak je tomu ovšem v rodině Kopeckých v současné době? Jak její členové vnímají loutkoherectví a tradici svého rodu a do jaké míry je pro ně tato tradice důležitá? Odpovědi na tyto otázky jsem hledala prostřednictvím svého výzkumu.

V rámci diplomové práce bych se chtěla věnovat tomu, jakým způsobem byla tradice loutkoherectví přenášena v rámci jedné rodiny, konkrétně rodu Kopeckých, a jak je jejími členy reflektována. Stěžejním důvodem, proč tato práce vznikla, je objasnění přenosu či zániku tradice v rámci jedné rodiny. Předpokladem je, že v dnešní době se všichni členové rodu nevěnují loutkoherectví, ale někteří přinejmenším zastávají jinou profesi v uměleckém světě. Jelikož je rodina značně rozvětvena, zaměřila jsem se spíše na dvě „centra“ rodiny Kopeckých, konkrétně na Kojetice u Prahy a Prahu. Tato práce by však mohla inspirovat další badatele, nebo přímo členy rodu, ke zkoumání a sběru dalších informací.

Konflikt tradice a moderního světa můžeme sledovat na každém kroku. V souvislosti s takzvanými tradičními řemesly je zaznamenán jistý úpadek, jehož připomínáním je očekávána renesance některých oborů nebo přinejmenším ochranná ruka v podobě zapsání na seznam

¹ Více informací o inscenaci viz Bratři naděje: jak jsme vyhráli republiku. Dostupné z: www.minor.cz/repertoar/bratri-nadeje [online, cit. 24.3.2023]. Podrobná recenze viz Recenze „Na život a na smrt“ s Kašpárkem a Čertem. Publikováno: 6.10.2021. Recenze: Na život a na smrt s Kašpárkem a Čertem. České loutkové divadlo žije - Aktuálně.cz (aktualne.cz) [online, cit. 24.3.2023]. Při zmínění inscenace nesmím opominout zmínit režiséra Jana Jirků, který se ve své tvorbě věnuje zprostředkování životních příběhů. Mezi jeho další díla patří například Za-to-pek či Lipany. Inscenace Bratři naděje byla rovněž několikrát oceněna, například na festivalu Skupova Plzeň 2022. Námětu a scénografii se věnoval Jakub Kopecký a dramaturgii jeho manželka Iva Kopecká.

kulturních památek.² V tomto bodě je nutno připomenout, že bylo české a slovenské loutkářství roku 2016 připsáno na seznam kulturního dědictví UNESCO.³ Patrně i v souvislosti s touto událostí došlo k většímu zájmu o výzkum historie tohoto uměleckého řemesla.

V souvislosti s loutkoherectvím je to však oproti jiným tradičním řemeslům trochu jiné. Tradice jako folklorní tance, ruční šití krojů apod. má své následovníky, ale jsou považovány za zastaralé a lidí, kteří usilují o záchranu těchto tradic, není mnoho. Přesto je v jejich úsilí popohánění nejspíše úcta k předkům a jejich zvykům.

V loutkoherectví se staré texty dají obměňovat v souvislosti s vývojem jazyka a tím je aktualizovat. To samé platí i pro loutky, které mohou jít s dobou. Stále však existují některé divadelní soubory, které hrají s velkými marionetami a modernizaci oboru hodnotí jako úpadek loutkoherectví.

V rámci úvodu práce bych ještě chtěla objasnit svůj vztah k danému tématu. Jelikož nepocházím z divadelní rodiny a ani jsem před samotným výzkumem jsem žádné osoby z tohoto prostředí neznala, byly přípravy na rozhovor a kontaktování narátorů poněkud náročnější. Zároveň nejsem insiderem, takže bylo obtížné vysvětlit, proč se o toto téma vůbec zajímám. Za nejdůležitější moment, který ovlivnil volbu tématu práce, považuji setkání mé rodiny s rodinou Kopeckých z Kojetic. K navázání kontaktu došlo na základě společného zájmu o chov poníků. Má rodina chtěla chovat hříbata, a tak hledala vhodného hřebce pro naši kobyly. Takového měli shodou okolností právě Kopečtí z Kojetic. Hříbě se nakonec nenarodilo, ale kontakt s rodinou přetrval.

Na začátku přemýšlení o tématu diplomové práce mě zaujala délka tradice rodu Kopeckých a také zjištění, že někteří členové rodiny u loutkoherectví stále setrvávají. V tu chvíli mě napadaly různé otázky, jako například, co pro samotné členy rodu znamená rodinná

² Srov. O jaké tradice se rozrostl seznam světového dědictví? Publikováno: 26.12.2020. Dostupné z: O jaké tradice se rozrostl seznam světového dědictví? Podívejte se – Seznam Zprávy (seznamzpravy.cz) [online, cit. 30.01.2023]; Reprezentativní seznam UNESCO. Dostupné z: Reprezentativní seznam UNESCO – Národní ústav lidové kultury (nulk.cz) [online, cit. 30.01.2023]

Z českého prostředí na tento seznam patří ruční výroba vánoční ozdoby z foukaných skleněných perel, modrotisk, sokolnictví, vorařství, masopustní mečové tance na Uherskobrodsku, jízdy králů na Slovácku, masopustní obchůzky a masky na Hlinecku či slovácký verbuňk.

³ Viz Loutkářství na Slovensku a v Česku. Publikováno: 24.1.2018. Dostupné z: Loutkářství na Slovensku a v Česku – Národní ústav lidové kultury (nulk.cz) [online, cit. 30.01.2023]

tradice, jak a v jaké podobě se tato tradice přenáší a jestli se někdo z rodiny zajímá o rodinnou historii.

Dále mě zaujalo téma loutkoherectví, a tak jsem četla různé publikace a články, abych zjistila, kam toto umělecké odvětví v současné době směřuje, jaké jsou jeho techniky atp. Do detailů jsem však příliš nezacházela, protože nejsem odborníkem na tuto problematiku. K oblasti varieté a cirkusů jsem mnoho publikací nenašla, a tak jsem se sešla s odborníkem, se kterým jsem své téma probírala. Jmenovitě tedy s dr. Hanušem Jordanem, jehož badatelská činnost je zaměřena na oblast varieté a cirkusů.

Diplomová práce je rozdělena do tří větších tematických celků. V první řadě je představena teorie a metodologie diplomové práce, kde jsou objasněny přístupy v rámci výzkumu, komunikace s narátory a přístupy k analýze a interpretaci rozhovorů. Dále jsou v rámci první kapitoly představeny primární prameny a sekundární literatura, o kterou se ve své práci opírám.

V následujících kapitolách se čtenář dozví o samotné loutkoherecké tradici rodu Kopeckých. Považovala jsem za nezbytné uvést alespoň krátký historický kontext v podobě představení Matěje Kopeckého, od kterého se rod odvozuje, a dalších členů rodu, ke kterým se rodinná paměť vybraných narátorů vztahovala. Na konci práce je k dispozici rodokmen, v němž jsou uvedeny jak klíčové osobnosti, které jsou v rozhovorech zmiňovány, tak samotní narátoři. Rodokmen musel podlehnout značné redukci, aby byly primárně vidět rodinné vazby mezi oslovenými narátory.⁴

Poslední celek je věnován samotnému výzkumu. V této části je zobrazen rozdílný vývoj jednotlivých rodin a také mezigenderovým a mezigeneračním rozdílům a kontinuitám. Mezi hlavní témata patřily vzpomínky na dětství, mezigenerační přenos tradice a rodinné vzory, samotný zájem o historii rodiny, trávení volného času, profesní zaměření nebo místa setkávání. V Závěru práce se nachází shrnutí hlavních výsledků mého výzkumu.

⁴ Rodina Jana a Daniely Kopeckých z Kojetic má pět dětí, ale v rodokmenu jsou uvedeny pouze Izabela a Daniela, se kterými jsem vedla rozhovor.

2 Teorie a metodologie výzkumu

2.1 Orální historie a výzkum rodinné paměti

Orální historie, jak již název této vědní disciplíny napovídá, je metoda, která zkoumá živou paměť. Čím se přesně tato disciplína zabývá, je zpravidla popsáno v každé orálně-historické příručce či vědecké práci. V tomto smyslu tedy čerpám z kanonicky známé Třetí strany trojúhelníku, která orální historii popisuje jako „obraz lidské minulosti popsán slovy“, což podle mě plně vystihuje její samotné pojmenování.⁵ Leckdy se můžeme setkat s rozpačitými výrazy, co vlastně tato disciplína znamená a čemu se věnuje. Na hodinách magisterského studia jsme se měli zamyslet nad tím, zda bychom přišli na vhodnější název. Jeden z kolegů tehdy vyslovil pojem narativní historie a mně to přišlo jako dobrý nápad. Brzy jsem však zjistila, že narativní historie se věnuje rekonstrukci krátkých historických událostí psaných formou povídek, tudíž by bylo užívání tohoto termínu velmi zavádějící, a to zejména v anglofonním prostředí, kde je nejvíce používán. Orální historie je tedy termín, který se etabloval i v českém prostředí, tudíž by bylo obtížné prosadit jiný termín, a také je trochu zbytečné nad tím vůbec přemýšlet.

Kromě toho, na co daný narátor vzpomíná, stojí v centru pozornosti orální historie, jakým způsobem a kdy vzpomíná. Specifikem orální historie je používání moderních technologií k nahrávání rozhovoru a aplikace metod analýzy a interpretace. Alessandro Portelli zdůrazňuje potřebu přepisu rozhovoru, kdy se z audiálního, v dnešním případě i audiovizuálního záznamu, stává hmotný přepsaný pramen, který je lépe uchovatelný než nahrávka, která má nižší životnost vzhledem k rychle postupujícímu vědeckému pokroku.⁶

V souvislosti s rodinným výzkumem vyvstává řada komplikací. Badatel se musí vyznat ve vzájemných vztazích jednotlivých rodinných větví a musí s o to větším citem zacházet s daty a vhodně volit otázky. Členové různých větví rodiny se mohou navzájem znát a nemusí mít mezi sebou dobré vztahy. V tomto bodě je nutné myslet na etická pravidla vedení orálně-historického výzkumu.

Též je nutné poukázat na úskalí rodinného výzkumu. V případě, že je tazatel na začátku výzkumu od nějakého rodinného člena odmítnut, může být velmi obtížné navázat kontakt s dalšími rodinnými členy. V případě, že se tazateli nepodaří navázat kontakt s jinými členy dané rodiny, musí si najít nové téma, protože v tomto případě by výzkum nebyl proveditelný.

⁵ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: Karolinum, 2015, s. 15.

⁶ Metodologií a průběhu rozhovorů se A. Portelli zabývá mimo jiné i ve své knize viz PORTELLI, Alessandro. *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*. New York: State University of New York, 1991, s. 46–47.

Jelikož se tato práce teoreticky opírá o rodinnou paměť, považuji za nezbytné, alespoň v základech popsat teoretickou základnu. Nejprve je zapotřebí definovat samotný pojem paměti, jak je vnímán v této práci. V obecné rovině hovoříme o paměti jako o schopnosti přechovávat informace. Na paměti závisí akt vzpomínání, tedy schopnost vybavit si vzpomínky na minulost.⁷ Samotná vzpomínka není objektivním obrazem doby minulé, nýbrž je vysoce subjektivním obrazem minulosti, který je neustále aktualizován.⁸ V souvislosti s rodinnou pamětí je tedy paměť posilována vzpomínáním na minulost v rámci generačních či mezigeneračních interakcí. Otázkou je, jak je rodinná paměť v průběhu času přechovávána, a do jaké míry je modifikována jednotlivými členy. Z pozice tazatele je pak důležité, aby k jednotlivým modifikacím vzpomínek přistupoval citlivě a neupřednostňoval přístup jednoho narátora nad jiného. Tazatel si tedy musí uvědomit, jak na něj narátor působí, co je cílem jeho projektu a jak do výzkumu zasahují jeho reakce, aby byl schopen správné interpretace rozhovorů.⁹

Problematicke paměti a schopnosti vzpomínání prostřednictvím sociálních kontaktů se věnoval přední francouzský sociolog, Maurice Halbwachs. V kontextu s rodinnou pamětí zdůrazňuje velmi zásadní teoretický koncept individuální a kolektivní paměti, přičemž individuální paměť je dle jeho názoru velmi ovlivněna různými skupinami prostřednictvím sociálních interakcí. V souvislosti s rodinnou pamětí dochází k tomu, že jsou vzpomínky zpřítomňovány v rámci úzkého rodinného kruhu, ale po odštěpení rodiny dostávají vzpomínky jiný směr. Na základě jeho výzkumu tedy neexistuje jedna kolektivní paměť nýbrž několik vedle sebe koexistujících pamětí.¹⁰

Na Maurice Halbwachse navazuje Jan Assman, který kromě individuální a kolektivní paměti definoval tzv. komunikativní paměti, při které je klíčovým faktorem doba jejího trvání. Jan Assman při určování délky komunikativní paměti poukazuje na orální historii, která tuto dobu stanovuje na 80–100 let. K upevnění této paměti pak slouží právě komunikace v dané sociální skupině, nebo hmotné důkazy jako například fotografie.¹¹ V souvislosti s uvedenými informacemi koresponduje i nedávný projekt *Archiv der Stimme*, který měl za cíl představit

⁷ TUČEK, Jan. Paměť. In: STORCHOVÁ, Lucie a kol. *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, s. 244–257.

⁸ Tamtéž

⁹ YOW, Valerie. "Do I Like Them too Much?": Effects of the Oral History Interview on the Interviewer and Vice-Versa. Online. *The Oral history review*. 1997, roč. 24, č. 1, s. 55-79.

¹⁰ HALBWACHS, Maurice. *Das Gedächtnis und seine sozialen Bedingungen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1985.

¹¹ ASSMAN, Jan. Collective Memory and Cultural Identity. In: *New German Critique*, 65, 1995, s. 125–133.

poslední léta druhé světové války prostřednictvím velkého množství nejrůznějších rozhovorů s narátory. V rozhovorech představili narátoři mimo jiné i svá očekávání, která v dané době měli.¹²

Rodinná paměť je zvláštní kategorií kolektivní paměti. V mnohých publikacích se dočteme, že studium paměti je těžko zmapovatelné.¹³ Situace s rodinnou pamětí je tak ještě komplikovanější. Obecně lze ale říct, že rodinnou paměť nemůžeme hodnotit jen jako pouhý soubor vzpomínek. Vybrané vzpomínky jsou přenášeny z generace na generaci prostřednictvím interakce mezi rodinnými příslušníky.¹⁴

V první řadě bych chtěla jmenovat některé zahraniční badatele, kteří se rodinnou pamětí zabývají. Na teorii Maurice Halbwachse dále navázala například francouzská socioložka Anne Muxel či orální historik Paul Thompson. V této souvislosti nesmím opominout monografii *Můj děda nebyl nácek (2010)*,¹⁵ ve které je užitá metoda třígeneračního vyprávění. Zmiňovaná publikace zhodnotila vnímání nacistické minulosti jednoho z vážených členů rodiny prostřednictvím různých generací rodinných příslušníků a dochází k zajímavým výsledkům.

S problematikou přenosu rodinné tradice se dále můžeme setkat například v publikaci *Six generations here. A Farm Family Remembers*. Pojednává o rodině Kruegrových která se v polovině devatenáctého století přestěhovala z Německa do Ameriky. Příběh této rodiny odráží fotografie, které členové v hojné míře pravidelně pořizovali, a tak autorka této knihy hojně využívá síly zachycení členů rodiny v minulosti. Přestože má kniha ambice na obsáhlejší orálně-historický výzkum stávajících členů rodiny, zaměřila se autorka spíše na fenomén čtení fotografií s rodinnými příslušníky. Kromě rodinného příběhu si autorka všímá i rozdílného způsobu vzpomínání mezi muži a ženami.¹⁶

Na základě rešerše české a světové literatury musím poznamenat, že ani výzkum v České republice nezamrzl na mrtvém bodě a jsou vydávány nové práce, které se danou

¹² Archiv der Stimmen. Dostupné z: Archiv der Stimmen – Ein kollektives Gedächtnis für Europa (deutschlandfunkkultur.de) [online, cit. 29.4.2023]

¹³ ŠVARČÍKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena – FILIPOWICZ, Marcin – ZACHOVÁ, Alena – KOHOUTOVÁ, Jitka – PETRŮ, Marek. *I rodina má svou paměť: rodinná paměť v interdisciplinárním kontextu*. Praha: Triton, 2019, s. 16.

¹⁴ Tamtéž, s. 16–17.

¹⁵ WELZER, Harald – MOLLEROVÁ, Sabine – TSCHUGGNALOVÁ, Karoline (eds.) *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2010.

¹⁶ MCLELLAN, Marjorie. *Six Generations Here: A Farm Family Remembers*. Madison: State Historical Society of Wisconsin, 1997. Zmiňovaná práce byla recenzovaná v periodiku *Oral History Review*, při jehož procházení jsem na tuto práci narazila: PETTY, Adrienne M. *Reviews of Six Generations Here: A Farm Family Remembers.*, *The Oral History Review*, 33/1, 2006, s. 132–134.

problematikou zabývají. Kromě kvalifikačních prací, které byly obhájeny například na Fakultě humanitních studií, vyšly mnohé publikace a články. V tomto směru jsou v České republice známé práce od Ireny Sobotkové či Radmily Švaříčkové Slabákové. Monografie *Rodina a její paměť v nás* je důkazem zájmu o studium rodiny a jejího vzpomínání.¹⁷ Citovaná monografie je výsledkem interdisciplinárního přístupu k výzkumu. Již v úvodu autorky předesílají, že je tato publikace v podstatě pokračováním jejich předešlé práce. Autorky tak odkazují na monografii *I rodina má svou paměť*,¹⁸ ve které je zajímavý multidisciplinární přístup k rodinné paměti prostřednictvím historie, psychologie, filozofie a sociologie. Dále vyšla v nakladatelství Argo kolektivní monografie *Takové normální rodinné historky (2019)*,¹⁹ ve které se autoři věnují tématu nucené nebo dobrovolné migrace po druhé světové válce.

2.2 Výběr tématu a stanovení výzkumné otázky

Výzkum loutkoherectví a jeho transferu v rámci jedné rodiny mě nenapadl čistě ze zájmu o toto téma, ale směřoval spíše od jeho aktérů. Shodou okolností je má rodina v kontaktu s Kopeckými z Kojetic u Prahy a náhodou jsem se dozvěděla o jejich rodinné historii. Na základě prvního rozhovoru s narátorkou vyvstalo i samotné téma.

V rámci přemýšlení o výběru tématu diplomové práce mě zaujal vícegenerační výzkum v rámci jedné rodiny. K probuzení zájmu o psaní diplomové práce, která by se zaměřila na rodinný výzkum, přispěly především přednášky během studia, dále pak četba knih, které se věnovaly problematice vícegeneračního výzkumu.²⁰

V této souvislosti jsem přemýšlela nad tím, jaký název práce by vhodně vyjádřil téma, kterému se chci věnovat. Hlavní otázka celé práce je vnímání konkrétní rodinné tradice, která se přenáší po několik generací. Zároveň jsem chtěla vyjádřit, že loutkoherectví je typické i pro jiné rodiny, tudíž je rodina Kopeckých nazývána jako příklad.

Výzkumná otázka se zpočátku opírala pouze o kojetickou větev rodiny Kopeckých, avšak v průběhu výzkumu a po konzultacích s vedoucí mé diplomové práce jsem dospěla

¹⁷ ŠVAŘÍČKOVÁ, SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena. *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha: Triton, 2019.

¹⁸ ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, R. – SOBOTKOVÁ, I. a kol., *I rodina má svou paměť*, 2018.

¹⁹ KREISSLOVÁ, Sandra – NOSKOVÁ, Jana – PAVLÁSEK, Michal. *"Takové normální rodinné historky": obrazy migrace a migrující obrazy v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2019.

²⁰ V tomto bodě mě inspirovala především kol. monografie: WELZER, H. – MOLLEROVÁ, S. – TSCHUGGNALOVÁ, K. (eds.), *Můj děda nebyl nácek*, 2010.

k názoru, že bude lepší zkoumat rodinnou tradici na základě rozhovorů se třemi různými větvemi rodu Kopeckých, které budu moci zároveň porovnat mezi sebou a naznačit tak různé způsoby možného přenosu rodinné tradice.

Úskalí mého výzkumu spočívá ve výběru narátorů. Jedná se o velmi širokou rodinu, a tak jsem přistoupila k výběru tří rodin, které pocházejí z Prahy a Kojetic.²¹ Věková hranice narátorů byla stanovena od 18 let výše. Ohraničení počtu rodin, které byly do výzkumu zapojeny, bylo zvoleno záměrně za účelem lepšího uchopení tématu. I přesto může nastat mírný zmatek ve jménech, a proto jsem vytvořila rodokmen, který můžete nalézt na konci práce, jak jsem již psala výše.

Během rešerše literatury jsem objevila diplomovou práci, která vznikla roku 2006 na půdě AMU. Práce je nazvána *6., 7., 8. a 9. generace Kopeckých* a byla napsána Rostislavem Novákem, který náleží k rodu Kopeckých.²² Jedná se o velmi zajímavé pojetí průzkumu vlastní rodiny, kdy v centru zájmu stojí současní členové nejbližšího rodinného kruhu. Prostřednictvím rozhovorů, dotazníků a materiálů zkoumal Rostislav Novák současný stav rodiny Kopeckých. Nicméně je zřejmé, že autor neměl na práci mnoho času, jak ostatně sám otevřeně přiznává. Rostislav Novák sbíral informace od svých nejbližších, vytvořil medailonky vybraných rodinných členů a také odhadoval vývoj rodu Kopeckých v budoucnosti, zejména u svých synů. Práce tedy připomíná spíše deník, kde autor zaznamenává své vlastní postřehy a pocity.

V tomto bodě by bylo namístě uvést, v čem se tedy má práce odlišuje od práce Rostislava Nováka. V centru mého zájmu, jak již název napovídá, je rodinná tradice a její transfer. Dále kromě uvedeného je důležité zdůraznit, že sleduji vývoj rodiny do současnosti a porovnávám tři různé rodiny a postupuji podle metody orální historie a informace čerpám na základě ústně sdělených vzpomínek jednotlivých narátorů.²³

²¹ Konkrétní průběh výběru narátorů je popsán v podkapitole Kontaktování narátorů

²² Matka Rostislava Nováka, Anna Nováková, je švagrová Vladimíry Kopecké, se kterou jsem vedla rozhovor. Diplomová práce Rostislava Nováka je uložena v knihovně AMU: NOVÁK, Rostislav. *6., 7., 8. a 9. generace Matěje Kopeckého*. Magisterská práce. (Nevydaný rukopis) Praha: AMU, 2006.

²³ Ke způsobu stanovování výzkumných otázek viz například STRAUSS, Anselm–CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999, s. 24–25.; ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, R. – SOBOTKOVÁ, I. a kol., *I rodina má svou paměť*, 2018.

2.3 Heuristika

Rozsáhlou heuristiku rodu Kopeckých vykonal Jan Toman, který čerpal především z archivu v Miroticích. Klíčovými prameny pro jeho výzkum byly matriční záznamy, kdežto pro tuto diplomovou práci jsou ústřední rozhovory s narátory, které byly provedeny metodou orální historie. Tato metoda výzkumu byla zvolena, protože se výzkum zabývá životem „obyčejných lidí“, kteří stále žijí. Další prameny jako fotografie či dopisy pocházejí z rodinných archivů příslušníků rodiny Kopeckých.²⁴ Tyto materiály sloužily jako podklady především během rozhovorů. V průběhu rozhovorů sloužily k rozvzpomenutí na konkrétní události. Kromě obrazového materiálu byly během rozhovorů narátory představeny letáky nebo doporučeny konkrétní audiovizuální materiály. Některé z materiálů jsou volně dostupné ke shlédnutí na portálu YouTube. Dalším zdrojem jsou matriční záznamy starších členů rodiny a rodokmen,²⁵ který do jisté míry pomáhá při orientaci v rodině.

Jako další pramen mohu uvést memoárovou literaturu. K té počítám například vzpomínky Antonína Kopeckého, které byly vydány pod názvem *Ve šlépějích praděda loutkáře*.²⁶ Jedná se o knihu, která je velmi čtivě napsána za účelem oslovení širší veřejnosti. Na základě stylu, ke kterému se autor během vyprávění přiklání, je zřejmé, že jeho profese je umělecky zaměřená. Nicméně autor čerpá pouze ze svých vlastních zkušeností, tudíž se jedná o jeho subjektivní pohled na průběh první světové války. Také je otázkou, proč se rozhodl tuto knihu vydat. Vzhledem k většímu časovému odstupu od návratu z války může být jedním z důvodů i propagace vlastního rodu.

Literaturu, která se věnuje tématu loutkového divadla, lze rozdělit podle autorů na dvě kategorie. První kategorii tvoří knihy psané zejména vysokoškolskými pedagogy či jinými odborníky z branže. Jedná se o metodologické publikace, které jsou určeny pro studenty loutkoherectví na divadelních fakultách a o historii či vývoji loutkového divadla toho obsahují jen málo.²⁷

²⁴ Vybrané fotografie jsou k dispozici v obrazové příloze

²⁵ Nejznámějším rodokmenem je rodokmen od dr. Jindřicha Veselého. Dále je genealogie rodu (do r. 1960) popsána v knize Jana Tomana (Matěj Kopecký a jeho rod). V současné době se i samotní Kopečtí orientují v rodokmenu, který se nachází na prvních stranách knihy Matěj, Mát'a, Matýsek aneb šestá generace rodu Kopeckých od J. V. Dvořáka. V tomto rodokmenu jsou však zobrazeni zejména mužští příslušníci rodu.

²⁶ KOPECKÝ, Antonín. *Ve šlépějích praděda loutkáře*. Brno: Moravský legionář, 1933.

²⁷ K takovýmto publikacím patří např. JIRÁSKOVÁ, Marie – JIRÁSEK, Pavel. *Loutka a moderna*. Brno: JAMU, 2011; AGELOVÁ, Tereza. *Kam zmizela loutka?* Brno: JAMU, 2021; JURKOWSKI, Henryk. *Magie loutky. Skici z teorie loutkového divadla*. Praha: Nakladatelství studia Ypsilon, 1997; TOMÁNEK, Alois. *Podoby loutky*. Praha: AMU, 1998.

Další kategorie je tvořena autory, kteří se zabývají historií loutkového divadla. Zpravidla se jedná o odborníky z oboru divadelní historie, které představují například Alice Dubská²⁸ či Nina Malíková.²⁹

Jedním z klíčových zdrojů informací k sepsání této práce bylo periodikum *Loutkář*, které vychází od roku 1912 a nese tak titul nejstaršího odborného časopisu o loutkářství na světě.³⁰ Jmenovaný časopis představuje vývojové tendence loutkového divadla, recenzované hry a rozhovory se samotnými loutkáři. Všechna čísla časopisu *Loutkář* jsou k dispozici v Národní knihovně ve fyzické podobě.³¹

Další odborné práce vznikají například na Fakultě humanitních studií či na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, z nichž jsem namátkou našla hned několik prací, které se tématu loutkoherectví zabývají.³²

Ve formě zpracování diplomové práce jsem se inspirovala prací Lenky Smrčkové, která se tematicky věnovala rodině Petra Čepka.³³ Konceptuálně jsou naše práce v jistém smyslu podobné. Lenka Smrčková zkoumala nejbližší okruh známého herce Petra Čepka a divadelní tradici této rodiny.

V souvislosti s uvedením českého a slovenského loutkářství na seznam světového a kulturního dědictví UNESCO, došlo k sepsání kolektivní monografie *Živé dědictví loutkářství*.³⁴ Tato monografie vznikla, aby uceleně zmapovala historický vývoj loutkářství na území celé České republiky a vyzdvihla tak kvality i jiných oblastí než východních Čech, aby tak nebyla upřednostňována jen jedna část České republiky nad ostatními. Nejprve nabízí

²⁸ DUBSKÁ, Alice. *Dvě století českého loutkářství. Vývojové proměny loutkového divadla do roku 1945*. Praha: AMU, 2004; Táž. *Cesty loutkářů Brátů a Pratte Evropou 18. a 19. století*. Praha: AMU, 2011.

²⁹ LEŠKOVÁ–DOLENSKÁ, Kateřina – MALÍKOVÁ, Nina (eds.) *Czech Puppet Theatre Yesterday and Today*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2019.

³⁰ Časopis *Loutkář*. Dostupné z: O nás | *Loutkář* (loutkar.online) [online, 25.10.2023]

³¹ Československý *Loutkář*. Vybraná čísla dostupná z: Československý loutkář | Národní digitální knihovna | Digitální knihovna Kramerius (ndk.cz) [online, cit. 28.8.2023]

³² Konkrétně uvedu alespoň pár příkladů tvorby posledních let: BRABENCOVÁ, Eva. *Divadlo Drak a jeho proměny po roce 1989*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce Houda, Přemysl.; MATULA, Richard. *Historie Muzea loutkářských kultur v Chrudimi*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce Krátká, Lenka.; Vybrané práce z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy: MAULEOVÁ, Vlasta. *Historie plzeňského loutkářství v projektu divadelního kroužku*. 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Hanková, Zdeňka.; ZEŽULOVÁ, Barbora. *Historie loutkového divadla Říše loutek*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Hanková, Zdeňka.

³³ SMRČKOVÁ, Lenka. *Divadelní rodina Petra Čepka metodou orální historie*. Praha, 2020. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce Wohlmuth Markupová, Jana.

³⁴ VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.) *Živé dědictví loutkářství*. Praha: DAMU, 2013.

historický přehled vývoje loutkového divadla na území dnešní České republiky od prvních pravěkých nálezů přes vznik tradice loutkoherectví do současnosti. Dále je představena profesionalizace loutkoherectví a vývoj amatérského divadla. Mezi hlavní témata této monografie patří především vznik loutkoherectvé tradice, fenomén přechovávání loutkoherectví v jednotlivých rodinách, adaptace na společenské a politické změny a v neposlední řadě i reflexe loutkoherectví v současné době.

V poslední části kapitoly o bibliografii představím základní literaturu o Kopeckých. Především v období po roce 1945 došlo k vytvoření „kultu Matěje Kopeckého,“ který byl oslavován jako významná figura Národního obrození. S takovýmto označením došlo k překroucení některých faktů ohledně jeho osoby. Matěj Kopecký byl důležitou postavou českých dějin a kultury, ale neuvedl např. jako první český hranou loutkovou hru. S objasněním nejasných událostí libčanského rodáka přichází roku 1960 autor Jan Toman v knize *Matěj Kopecký a jeho rod.*³⁵ U autora je důležité připomenout, že se jedná o mirovického archiváře, který provedl náročnou heuristickou práci při shromažďování informací o Matěji Kopeckém a jeho rodině.

Zajímavá je též dobová reakce na výše jmenovanou knihu, která byla otištěna v časopise *Československý loutkář*. Ve článku pod titulkem *Matěj Kopecký se hlásí o slovo*, usiloval autor recenze Jaroslav Průcha o zpřítomnění postavy dávno zesnulého loutkáře patrně za účelem vyvolání negativní reakce na Tomanovo dílo.³⁶ Samotné vyznění článku opravdu vyvolalo negativní reakci, ovšem nikoli na knihu, ale na autorovo emotivní pojetí problematiky, ke které kniha racionálně přistupuje.³⁷

Jan Toman hodnotí dosavadní výzkum a vyhraňuje se vůči přepisování nesprávných a zavádějících informací, které nepodléhaly kritické analýze pramenů. Jako jeden z důležitých momentů ve výzkumu života Matěje Kopeckého byla léta 1937–1938, ve kterých došlo k reorganizaci městského archivu v Miroticích. Díky reorganizaci archivu byly totiž nalezeny klíčové dokumenty ze života Matěje Kopeckého. Vzhledem ke kritickým létům 1939–1945

³⁵ TOMAN, Jan. *Matěj Kopecký a jeho rod*. Vimperk: Krajské nakladatelství, 1960.

³⁶ *Československý loutkář*. Ročník X, č. 1, leden 1960.

³⁷ V následujícím čísle *Československého loutkáře* (Ročník X, č. 5, květen 1960) obdržel J. Průcha ostrou kritiku od Evy Vodičkové. Konkrétní citace zní: „Bylo by projevem staromilství nebrat na vědomí výsledky dosavadního bádání. Jestliže dnes badatelé zastávají názor, že se Matěj Kopecký nezařadil jako autor mezi lidové dramatiky a že nebyl jediným lidovým umělcem, který svou divadelní činnost chápal odpovědně a správně a plně žil problémy nejen svého obecnstva, nýbrž i celého národa, není to výrazem snahy bourat legendu o něm, nýbrž uvést ji na pravou míru.“

však dokumenty nebyly dostatečně prozkoumány. Kniha Jana Tomana tak byla první, která z těchto dokumentů čerpá.

V současné době existuje několik publikací a encyklopedií, které popisují život Matěje Kopeckého. V této práci zmiňuji například loutkářskou encyklopedii Milana Knížíka.³⁸ Nicméně většina prací, které se zabývají životem Matěje Kopeckého, odkazuje na původní knihu Jana Tomana, která dosud nebyla překonána.

Další důležitou knihou o rodině Kopeckých je *Matěj, Máťa, Matýsek*.³⁹ Autor Jan Dvořák se v rámci této práce zabývá nejen životem Matěje Kopeckého (1922–2001), ale i stručnému vývoji jeho rodu. Na začátku publikace je rodokmen, který je velmi užitečný pro orientaci v textu, neboť jméno Matěj bylo na základě slavného obrozeneckého prapředka Matěje Kopeckého v této rodině velmi oblíbené. Autor se zároveň s Matějem Kopeckým dobře znal, a tak je text obohacen citacemi z rozhovoru s touto osobností. Dále se autor zabývá každodenností a tradicemi v rodině Kopeckých a utváří tak model loutkoherecké rodiny, který byl napříč jinými loutkohereckými rody velmi podobný. Nevýhodou tohoto textu je, že je popularizační, tudíž postrádá náležitosti odborné práce. Nutno podotknout, že text je záměrně napsán čtivou formou a je rodinou akceptován jako cenný zdroj poznání rodinné historie.

V neposlední řadě nesmím opomenout ani publikaci, která se zabývá přímo loutkami Matěje Kopeckého.⁴⁰ Autorka knihy, malířka Božena Vejrychová-Solarová, byla zaujata propracováním loutek a rozhodla se nakreslit soubor třiceti loutek, které jsou dodnes uloženy v Národním muzeu. Koncepce knihy je logicky rozčleněna. Úvodní předmluva z pera Libuše Vokrové, přibližuje čtenáři základní poznatky o životě Matěje Kopeckého. Libuše Vokrová čerpá nejen z díla Jana Tomana, ale i z knihy Jaroslava Bartoše, který se věnoval nejen vývoji loutkářství v 17. a 18. století v českých zemích,⁴¹ ale i sběru her lidových loutkářů.⁴² Po úvodu následují ilustrace Boženy Vejrychové-Solarové a ke každé postavě je doplněna drobná charakteristika s úryvkem z divadelní hry, v níž daná loutka vystupuje. Na konci knihy jsou vyobrazeny též vybrané „plošné loutky“, které sice aktivně nehrály jako marionety, ale jejich přítomnost na jevišti byla žádoucí pro postup děje a zaujetí diváků.

³⁸ KNÍŽÍK, Milan. *Encyklopedie výtvarníků loutkového divadla v českých zemích a na Slovensku od vystopovatelné minulosti do roku 1950*. Hradec Králové: NUCLEUS HK, 2005.

³⁹ DVOŘÁK, Jan. *Matěj, Máťa, Matýsek aneb šestá generace rodu Kopeckých*. Hradec Králové, Garamon, 2005.

⁴⁰ SOLAROVÁ-VEJRYCHOVÁ, Božena. *Loutky Matěje Kopeckého*. Praha: Odeon, 1974.

⁴¹ BARTOŠ, Jaroslav. *Loutkáři sedmnáctého a osmnáctého věku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

⁴² Tentýž. *Komedie a hry českých lidových loutkářů*. Praha: Orbis, 1959.

2.4 Kontaktování narátorů

V první řadě jsem čerpala informace ohledně uplatnění orálně-historické metody v praxi v knize *Třetí strana trojúhelníku*.⁴³ Tato publikace obsahuje základní teorii pro aplikaci orální historie. Kromě kontaktování narátorů a průběhu rozhovorů provádí badatele i etickou stránkou výzkumu, tvorbou protokolů a přechovávání citlivých informací.

Kontakt na první narátorku, Věru Kopeckou, mi byl zprostředkován prostřednictvím mé matky. Osobnější vazby jsem ale ke Kopeckým před zpracováváním rozhovoru neměla, protože jsem je znala pouze od vidění. Absenci užší vazby jsem hodnotila jako pozitivní, protože jsem předpokládala, že takto dovedu rozhovor lépe moderovat.

Poprvé jsem se s Věrou Kopeckou spojila po telefonu. Během prvního telefonického rozhovoru jsem jí sdělila, za jakým účelem s ní chci vést rozhovor, jakým způsobem bude veden a nastínila jsem jeho průběh. Následně jsem ji požádala o podílení se na projektu. Prvotní reakce Věry Kopecké se opakovala i u jiných narátorů. Nejprve si myslela, že se chci věnovat historii Kopeckých. Tvrdila, že neví, jestli rozhovor k něčemu povede, protože všechno znal její manžel a sama toho o rodinné historii moc neví. Následně jsem narátorce vysvětlila cíl projektu a její nezastupitelnou roli. Další reakcí, která byla u narátorů poměrně běžná, byla skepse vůči vzniku další práce o rodině Kopeckých, protože si někteří narátoři nedovedli představit, co nového by ještě mohlo být napsáno. Někteří narátoři chvíli váhali s uskutečněním rozhovoru kvůli možné reakci jiných příbuzných, kteří by si některé události mohli pamatovat jinak.

Po rozhovorech s Věrou Kopeckou došlo k tzv. snowball samplingu,⁴⁴ čímž jsem získala kontakt i na její dva syny. Nakonec jsem vedla rozhovor pouze s jejím nejstarším synem Janem Kopeckým a jeho rodinou. Další větev rodiny Kopeckých se mi podařilo kontaktovat až po delší době. Na základě internetové rešerše jsem našla odkaz, který mě dovedl na stránky Divadla Matěje Kopeckého.⁴⁵ Díky tomuto odkazu jsem se dostala k e-mailové adrese, na kterou jsem poslala žádost o poskytnutí rozhovorů. Po krátké době se mi dostalo odpovědi spolu s telefonickým kontaktem. Tímto jsem se seznámila s Jakubem Kopeckým. Jmenovaný narátor byl gatekeeperem do další rodiny, tudíž jsem prostřednictvím snowball samplingu uskutečnila rozhovor i s jeho matkou Vladimírou a manželkou Ivou. Jakub Kopecký

⁴³ VANĚK, M. – MŮCKE, P., *Třetí strana trojúhelníku*, 2015.

⁴⁴ Český překlad: metoda sněhové koule. Tato metoda metaforicky označuje způsob sběru kontaktů na další narátory. Blíže k této metodě viz VANĚK, M.–MŮCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku*, s. 159.

⁴⁵ Internetové stránky Divadla Matěje Kopeckého jsou ještě dostupné na tomto odkaze: O nás | divadlomk [online, cit. 29.4.2023]

měl díky vlastnímu výzkumu o své rodině kontakty na další příbuzné. Poskytl mi tak kontakt na paní Virginii Hněvkovskou, která byla gatekeeperem pro poslední rodinu, jež je součástí výzkumu. Po návštěvě Virginie Hněvkovské v domově seniorů jsem se setkala s jejími vnoučaty – Janem Babákem a Terezou Křehlíkovou, se kterými jsem také vedla rozhovory. Jan Babák mi zprostředkoval kontakt na svou matku – Evou Babákovou, která se na projektu rovněž významně podílela.

K uvedeným informacím bych chtěla dodat, že rámec mého výzkumu tvoří dvě hlavní centra – Kojetice a Praha. Počet narátorů tvoří devět osob, které byly vybrány, aby rovnoměrně zastoupily jednotlivé kategorie například z hlediska pohlaví, věku a centra působení. Pro vyváženost rozhovorů byla stanovena dolní hranice narátorů, a sice 18 let. V každé rodině je narátorem vždy jeden nejstarší pamětník, dále pak jedno z jeho dětí a vnuků/vnuček. V případě, že je to možné, je rozhovor veden s partnery/partnerkami či manželi/manželkami. Genderově rovnoměrné rozložení bohužel vzhledem k charakteru projektu nebylo proveditelné. Nejstaršími pamětníky ze všech tří zmiňovaných rodin jsou ženy, v další generaci jsou převážně muži a nejmladší generaci zastupují opět ženy. Vzorek narátorů je tak nerovnoměrně rozložen, avšak z důvodu primárního zaměření výzkumu ve třech vybraných rodinách nebylo zbylí, neboť při volbě jiného postupu by byl výzkum roztržštěn.

S narátory byl zpravidla nahrán jeden a více rozhovorů, což je doporučeným postupem dle pravidel orální historie. V některých případech však nedošlo ke druhému rozhovoru z důvodu časové vytíženosti narátorů. V případě, že vše vyšlo podle plánu, bylo prvním rozhovorem životopisné vyprávění a druhým polostrukturovaný rozhovor, jež se vyznačoval časovým odstupem od prvního rozhovoru. V některých případech byl delší časový odstup mezi rozhovory zapříčiněn nedostatkem času, nebo zdravotními problémy.

Jsem si plně vědoma výhod vedení druhého rozhovoru, který je zpravidla více otevřený, narátor je uvolněnější a rozhovor probíhá plynuleji. V nejlepším případě si narátor po časovém odstupu vzpomene na zajímavé momenty, které se týkají tématu. V několika případech se mi tato skutečnost potvrdila. V některých situacích však druhý rozhovor nešlo provést právě z důvodu povahy povolání některých narátorů či z osobních důvodů, ale přesto je nutné výzkum dokončit v určitém termínu, a není radno jej protahovat vzhledem k dalším narátorům, které zajímají výsledky výzkumu. Z důvodu, že se moje práce zabývá tradicí rodu, přišla na požadované otázky řeč i během prvních rozhovorů s narátory, u nichž nebylo možné uskutečnit druhý rozhovor. Na základě této skutečnosti se domnívám, že získaný materiál je dostačující k zodpovězení výzkumné otázky.

2.5 Příprava a průběh rozhovorů

Před uskutečněním prvního rozhovoru jsem si přečetla knihu *Matěj, Mára, Matýsek*,⁴⁶ která mě uvedla do historie rodu. Dalším krokem bylo kontaktování narátorky Věry Kopecké. Věra Kopecká byla gatekeeperem pro rodinu Kopeckých z Kojetic, protože mi zprostředkovala možnost rozhovoru s jejími příbuznými. Před uskutečněním prvního rozhovoru byla narátorka seznámena s pravidly orálně-historického výzkumu. Při vysvětlování postupu tvorby diplomové práce a roli narátorky pro výzkum jsem na konkrétním příkladu diplomové práce⁴⁷ ukázala, jak by mohl vypadat výsledek výzkumu. Narátorka byla seznámena se svými právy během a po uskutečnění výzkumu, jakožto i se způsobem uložení nahraného rozhovoru.⁴⁸

První rozhovor proběhl formou životopisného vypravování. Výsledný rozhovor jsem si znovu poslechla, přepsala a vyvodila jsem otázky a okruhy otázek, které jsem narátorce/narátorovi položila v rámci druhého polostrukturovaného rozhovoru. Konkrétní otázky se týkaly dříve zmíněných informací, které bylo potřeba rozvést. Okruhy otázek se týkaly především kolem tradice, zaměstnání, trávení volného času či komunikace mezi jednotlivými větvemi rodiny.

Během výzkumu jsem se postupně dostávala k další literatuře a audiovizuálním materiálům.⁴⁹ Zmínila bych především záznamy představení, nebo dokonce krátkometrážní studentské filmy.⁵⁰ Další rozhovory s narátory byly vedeny obdobným způsobem, jak bylo popsáno výše.

Místo konání rozhovorů bylo předem stanoveno na základě telefonických rozhovorů. Bylo nezbytné, aby se narátor cítil během rozhovoru pohodlně a nebyl v časové tísní. Osobní

⁴⁶ DVOŘÁK, J., *Matěj, Mára, Matýsek aneb šestá generace rodu*, 2005.

⁴⁷ Narátorce jsem představila tematicky blízkou práci Lenky Smrčkové: SMRČKOVÁ, Lenka. *Divadelní rodina Petra Čepka metodou orální historie*. Praha, 2020.

⁴⁸ K průběhu orálně-historického výzkumu např. NEUENSCHWANDER, John A. *A Guide to Oral History and the Law*. New York: Oxford University Press, 2014. V uvedené publikaci se průběhu rozhovoru věnuje kapitola Principles and Best Practices for Oral History, s. 131–134.

⁴⁹ Audiovizuální materiály jsem našla na platformě YouTube např. Kralupy TV: Cirkus Praga v Kralupech (2.4.1995). Dostupné z: Kralupy TV: Cirkus Praga v Kralupech (2. 4. 1995) - YouTube [online, cit. 29.4.2023]

⁵⁰ Matěj Kopecký a kolegyně manželka. Zkrácená verze dostupná online viz: Matěj Kopecký a kolegyně manželka – YouTube. [online, cit. 27.6.2023]. O uvedeném filmu jsem si dopisovala přímo s jeho autorkou, Kristýnou Matouškovou. Dotazovala jsem se, zda má ještě k dispozici celé nahrávky, popř. jiné materiály z natáčení. Bohužel, je to přeci jen dvanáct let starý studentský film, tudíž autorka již žádné další materiály k dispozici nemá. Kristýna Matoušková mi sdělila motivaci pro výběr tématu pro svou studentskou práci. Její otec se přátelí s Vladimírou Kopeckou. Kristýna Matoušková se začala zajímat o rodinu Kopeckých, patrně při promýšlení diplomové práce, a tak vznikl tento snímek.

setkání narátora a tazatele považují za velmi důležité, protože během rozhovoru dochází k nesčetným nonverbálním sdělením,⁵¹ kterých bychom si během telefonického rozhovoru nevšimli. Zároveň je pro narátory důležitá povaha a osobnost tazatele. Výběr místa setkání byl u jednotlivých generací různý. Nejstarší generace upřednostňovala místo vlastního bydliště, prostřední generace volila kavárny/hospody a nejmladší generace upřednostňovala místo bydliště či kavárnu.

K průběhu rozhovorů je nutné dodat, že vypravování narátorů je řízeno dle jejich vlastní logiky, tudíž bylo nezbytné aktivní naslouchání stran tazatele, jehož úkolem je po reálném setkání s pamětníkem rozhovor sepsat, společně s protokolem o průběhu rozhovoru. Při dalším rozhovoru, který by měl být strukturovaný, tak tazatel přichází dobře připraven s konkrétními otázkami a reakcemi na předchozí rozhovor. Tento ideální případ nebyl mnohdy naplněn právě z důvodu časového vytížení narátorů.

Pro rozhovor jsou důležité tazatelovy reakce a pohotové otázky, ale i autenticita a empatie. Zde je ještě nutné připomenout, že se rozhovory týkají opravdových příběhů lidí, tudíž musíme počítat s pozitivními, ale i negativními projevy vzpomínání na minulost. Nemáme možnost se dozvědět vše, ani o to neusilujeme. Nejedná se o psychotherapeutické sezení, nemáme za úkol vyřešit problém, protože ani nemáme psychologickou průpravu, ale samotné sdělení, co se v minulosti stalo, může být pro narátory ulehčující. O to větší zátěž si ale tazatel odnáší a musí se s tím vyrovnat. Ačkoli jako studentka Učitelství pro SŠ a gymnázia mám určitou pedagogicko-psychologickou průpravu, rozhodně se necítím být natolik kompetentní, abych se pouštěla do hlubší psychologické analýzy. Při vedení orálně historického výzkumu jsem musela mít na paměti, že vedu rozhovor, a ne terapeutické sezení. Přesto v některých situacích, především při probírání traumatických témat z narátorova života, jsem vyhodnotila neutralitu jako nežádoucí. Narátor potřeboval uklidnit, slyšet vlídná slova, bez této reakce bych si nepřipadala jako člověk.

⁵¹ K verbálním a nonverbálním projevům viz např. HÁJEK, Karel. *Práce s emocemi pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2006, s. 76.

2.6 Etika ve výzkumu

Podle Immanuela Kanta je stará řecká filozofie dělena na tři vědy – fyziku, etiku a logiku, přičemž etice rozumí jako vědě o zákonech svobody.⁵² Svoboda se musí předpokládat ve smyslu svobodné vůle u všech lidských bytostí. Stále však musíme mít na paměti, že svobodné jednání nesmí omezovat druhé. Immanuel Kant v tomto smyslu kritizuje princip *vlastní blaženosti*, nejen z důvodu, že se jedná o falešný pocit, ale z mravního hlediska to, že je člověk šťastný neznamená, že je dobrý.⁵³

V souvislosti s představenou rovinou etiky vnímám jako zásadní věci pro rodinný výzkum férové jednání s narátory, zodpovězení veškerých dotazů k výzkumu od metody vedení výzkumu po uložení záznamu. Dále musí tazatel respektovat jakékoli rozhodnutí narátora během výzkumu, když si například rozmyslí poskytnutí rozhovoru z jakýchkoli důvodů. V průběhu rozhovoru nesmí být vyvíjen nátlak na získání informací. V tomto smyslu bych viděla rozdíl mezi orální historií a „hledáním senzací.“ Po celou dobu výzkumu by měl mít tazatel na paměti, za jakým účelem daný rozhovor vede.

V souvislosti s etikou bychom se zároveň měli chovat podle určitých společenských morálních zásad. Vlastní morální zásady si člověk buduje celý život a s tím i soudnost, tudíž zde vyvstává dilema v podobě rozmanitosti výkladu vlastní morálnosti. Jestliže by chyběla vyšší norma, která by posuzovala, co je etické a co není, mohlo by dojít k porušení společenských morálních zásad.⁵⁴ Z tohoto důvodu vedení orálně-historického výzkumu odpovídá etickým pravidlům, která jsou pro českou historickou obec sepsána v *Etickém kodexu České asociace orální historie*.⁵⁵ Z důvodu, že v České republice není tak přísná kontrola tazatelů jako v některých zahraničních zemích, kde se skládají speciální zkoušky, musí být brán o to větší apel na etickou stránku vedení rozhovorů. Narátoři musí být zpraveni o svých právech, důvodů vedení rozhovorů, jejich průběhu a mají možnost odvolání Informovaného souhlasu.⁵⁶

⁵² KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Přeložil: Ladislav Menzel. Praha: Nakladatelství Svobody, 1990, s. 51.

⁵³ Tamtéž, s. 104.

⁵⁴ Tamtéž, s. 53.

⁵⁵ Znění Etického kodexu České asociace orální historie je dostupný na: Etický kodex COHA (2016) <http://www.coh.usd.cas.cz/> [online, cit. 3.12.2022]. Při realizaci rozhovorů je vyžadováno dodržování znění zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, a zákona 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁵⁶ Forma Informovaného souhlasu, který byl poskytován narátorům, byla použita ze stránek OHSD FHS UK, Informovaný souhlas. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/> [online, cit. 2.12.2022]

Výše jsem popsala zásady vedení rozhovorů, které jsou obecně dány a od tazatelů vyžadovány k plnění. Sama jsem při vedení výzkumu postupovala tak, že jsem nejprve narátory zpravila o účelu rozhovoru, jak bude proveden, co se poté děje s nahrávkou a požádala jsem je o jejich účast na projektu. Prvotní informace proběhla skrze telefonát či e-mail. Následně jsem při osobním setkání s narátory ještě jednou probrala organizaci projektu. Narátoři byli blíže seznámeni s průběhem rozhovoru, kdy mě mohli kdykoliv požádat o přerušování nahrávky nebo mi sdělit, co by neradi zveřejnili. Takovéto informace jsem zanesla do *Protokolu o vedení rozhovoru*. Po zvážení a srozumění s pravidly výzkumu mi narátoři podepsali Informovaný souhlas, ve kterém souhlasí s použitím rozhovorů pro účely diplomové práce.⁵⁷ Narátoři ode mě dostali kopii informovaného souhlasu. Někteří narátoři si vyžádali právo autorizace před odevzdáním práce. Autorizace se týkala kontroly použitých citací z rozhovorů, které byly s danými narátory vedeny. Někteří narátoři si chtěli přečíst práci před jejím odevzdáním. Těmto narátorům jsem poslala práci prostřednictvím e-mailu, nebo jsem jim věnovala výtisk práce. Žádný z kontaktovaných narátorů účast na výzkumu neodřekl. Sami uváděli, že je zajímavá, k jakým výsledkům výzkum dospěje.

2.7 Analýza a interpretace rozhovorů

Metody analýzy a interpretace byly využity za účelem porozumění sděleným informacím. Obecně se v orální historii jedná spíše o sběr a vysvětlení vzpomínek vztažených k určitým historickým událostem.⁵⁸ V tomto výzkumu se jedná spíše o historii rodiny, ve které je též určitá dějová linka „velkých událostí“, které citelně zasáhly do života rodiny. V předkládané práci jsem tedy čerpala především z orálně-historických rozhovorů. Jedná se totiž o téma, ke kterému je minimální možnost dostat se k jiným pramenům.

Během některých rozhovorů nastala situace, kdy například narátorka vyprávěla více o svém manželovi než o sobě, nebo se o některých událostech zmiňovali někteří narátoři jinak než ostatní. Při zjištění této skutečnosti jsem se v žádném případě nepokoušela o „test upřímnosti“ narátora, ale tyto situace jsem vyhodnotila jako přirozenou vlastnost selektivnosti paměti.⁵⁹

⁵⁷ Originály Informovaných souhlasů jsou uschovány u autorky práce

⁵⁸ VANĚK, M.–MŮCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku*, s. 183.

⁵⁹ Tamtéž, s. 193.

V souvislosti s životopisným vyprávěním a otázkou dětství není pracováno jako v oboru psychologie, kdy je například odborným rozbořem oddělen skutečný vzpomínkový obsah od pozdějších motivů.⁶⁰ V rámci provedeného výzkumu byla tato otázka spíše jako „otvírák“ rozhovoru. Otázky v životopisném vyprávění sloužily pro upřesnění některých uvedených informací, které narátorovi připadají samozřejmé, ale tazatel je pro pochopení potřeboval rozvést. Životopisné vyprávění hrálo při tomto výzkumu ústřední roli, neboť povaha výzkumu přímo naváděla k tomu, že i doplňkové otázky směřovaly k samotné rodině a jejímu fungování, k povolání apod.

V neposlední řadě musím v tomto místě ještě zmínit analýzu jazyka a nonverbálních projevů a analýzu prostředí. Kromě výrazů typických pro loutkářské prostředí se v rozhovorech objevují výrazy charakteristické pro danou rodinu.

U analýzy rozhovorů je důležité připomenout, že je pracováno s rozhovory, které jsou nahrané a pro účely detailní analýzy následně přepsány a interpretovány. Nejedná se tedy o kompletování poznámek z bloku, ale rozsáhlou analytickou práci. Historie jedné rodiny je též zajímavou sondou do studia soudobých dějin, jelikož se projevují určité kontinuity jako například některé rodinné tradice, nebo hmotné dědictví v podobě loutek, ale i proměny, které jsou reakcí na aktuální společenskou situaci.

Interpretace má na rozdíl od analýzy vyšší míru spekulativnosti. Kromě řečeného se badatel dostává i do roviny, kdy zasazuje rozhovor do kontextu práce. Za tímto účelem je interpretace zpravidla doprovázena krátkými citacemi z rozhovorů, aby bylo zřejmé, k čemu se badatel vztahuje.⁶¹ Během rozhovorů vyvstalo několik tematických celků, kterým by bylo možné se detailněji věnovat, ale pro účely diplomové práce jsem se soustředila na výběrová témata. Důvodem, že jsme se dotkly mnohých témat, byly obecněji stavěné výzkumné otázky, které byly narátory různě zodpovězeny. Jak již bylo předznamenáno v úvodu diplomové práce, otázky se soustředily kolem dětství, bydlení, profesní dráhy jednotlivých členů, vztahů v rodině a mezi rodinami, míst setkávání, vztahu k loutkám a loutkářství nebo povědomí o rodinné historii. Konkrétnější otázky jsem volila především během druhého polostrukturovaného rozhovoru.

⁶⁰ FREUD, Sigmund. *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci*. Přeložil: Ladislav Kratochvíl. Praha: Orbis, 1991., s. 39.

⁶¹ VANĚK, M.–MÜCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku*, s. 206–227.

3 Historie loutkoherecké tradice rodu Kopeckých

3.1 „Patriarcha rodu“ Matěj Kopecký

Matěj Kopecký (1775–1847) je zpravidla popisován jako legendární patriarcha, který ve svém rodě zavedl loutkářskou tradici, jež přetrvává do současnosti. Již s touto první větou, kterou uvádím vývoj tradice rodu Kopeckých, mohou být potíže. V prvním bodě je důležité připomenout, že se loutkoherectví věnoval již Matějův otec, Jan Kopecký. Matěj byl tedy již v mládí pomocníkem svého otce, a potřebné základy a možná i vybavení k provozování her získal od něj.⁶² Matěj byl nejspíše silně ovlivněn svým otcem, tudíž když se vrátil z Napoleonských válek, nestal se třeba kramářem, nýbrž pokračoval v řemesle, se kterým se blíže seznámil již v raném dětství. V této souvislosti nastává otázka, od koho odvozovat jednotlivé generace rodu. Od Jana či od Matěje? Aby nedošlo k nedorozumění, zůstávám u tradičního určování jednotlivých linií od Matěje Kopeckého.

Pro přehled základních informací přikládám stručný popis mládí Matěje Kopeckého, jak jej popisuje Milan Knížák ve své encyklopedii. Matěj Kopecký se roku 1775 narodil do rodiny kejklíře Jana Kopeckého a Anny Marie Elisabethy Kopecké.⁶³ Jeho rodištěm byly Libčany u Hradce Králové. Nejprve studoval ve Strážovicích, kde se vyučil hodinářem. Založení loutkoherecké tradice je datováno k roku 1797, kdy mu byla udělena loutkářská licence, konkrétně pro prácheňský kraj. Teprve roku 1820 získal od Českého gubernia povolení k provozování českých loutkových představení. Časový rozestup mezi jmenovanými událostmi byl zapříčiněn jeho vojenským působením v Napoleonských válkách a následná chudoba, do které byl uvržen v důsledku ničivého požáru v Miroticích, který zničil všechno jeho majetek. Následně si přivydělával mimo jiné i svým původním profesním zaměřením, tedy hodinářstvím. Poté, co se jeho ekonomická situace relativně stabilizovala, začal se svou staronovou živností – tedy loutkoherectvím. Čeští národní obrozenci si jej považovali především z hlediska lidové slovesnosti a šíření a udržování českého jazyka.⁶⁴

Život Matěje Kopeckého byl opředen mnoha mýty, které současná historiografie vyvrací. Patrně již za života Matěje Kopeckého nebylo jisté, co je mýtem, a co je pravdou. Z odborného hlediska je touha po pravdě, rankeovsky řečeno ono „*wie es eigentlich gewesen*

⁶² JAKUBCOVÁ, Alena a kol. *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*. Praha: Academia, 2007, s. 315–316.

⁶³ KNÍŽÁK, M., *Encyklopedie výtvarníků loutkového divadla v českých zemích a na Slovensku*, 2005, s. 459–464.

⁶⁴ Tamtéž

ist, “⁶⁵ tak silná, že vede ke zpětné konstruktivní kritice. V žádném případě netvrdím, že je na tom něco špatného, ale právě ono odkrývání pravdy a vyvolávání reakce ve veřejném prostoru je pozoruhodné právě na reakcích nejen veřejnosti, ale i samotných členů rodu Kopeckých.

Rostislav Novák se v jednom z rozhovorů pro časopis Kulturní mixér zamýšlel nad důvodem popularity svého předka a dle jeho slov k ní výrazně přispěl Mikoláš Aleš, který nakreslil podobiznu Matěje Kopeckého. Dále pak má dle jeho názoru přičinění na popularizaci i Bedřich Smetana, jenž mu napsal dvě ouvertury.⁶⁶ Z názorů o způsobu popularizace postavy Matěje Kopeckého se přiklání k názoru Jana Vondráčka, který uvádí, že největší podíl na vytvoření mýtu Matěje Kopeckého mají jeho samotní potomci, kteří tak učinili především z vlastního zájmu pro dobro jejich loutkářských živností.⁶⁷

K proniknutí jména Kopecký mezi širokou veřejnost jistě významně přispěl i vývoj školství, protože Matějovo dílo a význam pro Národní obrození byl deklarován prostřednictvím tehdejších učebnic dějepisu. V této souvislosti se zvěsti o Matěji Kopeckém různě překrcovaly do té míry, že byl považován za patriarchu českých loutkářů, autora loutkových her, řezbáře, autora českého Kašpárka apod. Vůči tomuto se ohrazovaly mnohé, zpravidla loutkoherecké rodiny, které se ocitly kvůli heroizování Matěje Kopeckého v jeho stínu, ačkoli i ony výrazně přispěly k vývoji českého loutkářství. Na téma autorství loutkových her či řezbářské práci Matěje Kopeckého vzniklo mnoho publikací, které jeho osobu demytizují.⁶⁸ Matěj Kopecký však nadále zůstane v paměti právě na základě výše řečených poznatků a stejně tak bude neoddelitelná postava Kašpárka od her Matěje Kopeckého.⁶⁹

Další vliv na popularizaci lidového loutkáře měl jistě i politický vývoj po roce 1945. Ministr školství, Zdeněk Nejedlý, vyzdvihoval přínos Matěje Kopeckého během „obrody národa“ a ministr informací a osvěty, Václav Kopecký, se k rodu Kopeckých přímo hlásil.⁷⁰ Během svého vystoupení v Lucerně na manifestaci kulturních pracovníků dne 29. května 1945 přednesl programové teze *Komunisté – dědici nejlepších tradic národních*, čímž ustanovil

⁶⁵ Pozn. překlad: Jak to vlastně bylo?

⁶⁶ Výstřížek z časopisu Kulturní mixér. Uloženo v soukromém archivu Ivy Kopecké.

⁶⁷ VONDRÁČEK, Jan. *Dějiny českého divadla*. Praha: Orbis, 1957, s. 554.

⁶⁸ Srov. práce Alice Dubské např. *Dvě století českého loutkářství*. Praha: AMU, 2004.

⁶⁹ Na památku Mateje Kopeckého byla v obci Koloděje vytvořena socha plačícího Kašpárka Na památku Matěje Kopeckého byla v obci Koloděje vytvořena socha plačícího Kašpárka. Publikováno: 9.1.2021. Dostupné z: Plačící kašpárek v Kolodějích nad Lužnicí připomíná loutkáře Matěje Kopeckého • mujRozhlas [online, cit. 1.11.2023]

⁷⁰ V rodině Kopeckých panují neshody o tom, zda vůbec patřil do rodiny. Jestliže tomu tak bylo, patřil k „vedlejší větvi“, která loutkářství neprovozovala. Rodina Kopeckých neměla během komunistického režimu žádné zvláštní výhody, mnohdy tomu bylo spíše naopak.

kánon uctívaných umělců po celá desetiletí.⁷¹ Co se týče postavy Matěje Kopeckého, stala se tímto počinem rodinná tradice tradicí národní.

Dále u příležitosti stého výročí úmrtí Matěje Kopeckého dne 5. července 1947 se v Týně nad Vltavou konalo slavnostní shromáždění a měl zde projev Václav Kopecký.⁷² V jeho proslovu je zřetelná emotivní rétorika, při které hned na začátku neopomněl zdůraznit, že je též z rodu Kopeckých. Sice se hlásil k rodině Kopeckých, ale z rodiny ho tam nikdo nepoznával.⁷³ Václav Kopecký se velmi silně drží „buditelského narativu“ a postavu Matěje Kopeckého řadí vedle Dobrovského, Tyla či Palackého, tedy k oněm největším postavám Národního obrození. Celý proslov se nese v duchu „Matěje Kopeckého a bezejmenných souputníků“.

Po roce 1945 je tedy postava Matěje Kopeckého různě využívána zejména elitami KSČ. Kritický přístup k pramenům a objektivní náhled na život Matěje Kopeckého nemusel být tedy v této době vnímán příliš pozitivně. Důkazem může být například monografie Jana Tomana, která ač vyšla roku 1960, setkala se i s negativními reakcemi, které vnímaly kritický přístup jako útok na osobu Matěje Kopeckého.⁷⁴

S popularizací jména Matěje Kopeckého dále souvisí akce, jež se nazývá *O cenu Matěje Kopeckého*. Jedná se o přehlídku amatérských souborů, které programově hrají pro dětské publikum. Tato událost se od roku 1974 koná každoročně v Libčanech, tedy v místě narození Matěje Kopeckého.⁷⁵ Událost již od počátku pořádá Obecní úřad Libčany. V počátcích soutěže byly soubory hodnoceny odbornou porotou,⁷⁶ ale postupem času se přešlo k dětské porotě.⁷⁷ Ta je tvořena dětmi ve věku 6–15 let a jednotlivá kritéria hodnocení se zakládají na srozumitelnosti představení, zaujetí diváka, komunikaci s publikem a podobě kulis. Děti jsou jako diváci nekompromisní, a tak je pro účinkující ukazatelem úspěšnosti inscenace již atmosféra v sále. Po představení jednotlivých souborů přichází na řadu závěrečné hodnocení, které vyřknou

⁷¹ JUST, V., *Divadlo v totalitním systému*, 2010, s. 40.

⁷² KOPECKÝ, Václav. *Dva projevy na cestu novému čs. loutkářství*. Praha: Loutkářské soustředění, 1948.

⁷³ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

⁷⁴ Takovou reakcí je například recenze Jaroslava Průchy v časopise *Československý loutkář* viz *Československý loutkář*. Ročník X, č. 1, leden 1960.

⁷⁵ VOJTÍŠKOVÁ, Z. (ed.), *Živé dědictví loutkářství*, 2013, s. 245. Rozpis a obsazení jednotlivých ročníků přehlídky *O cenu Matěje Kopeckého* je dostupný na: www.amaterskedivadlo.cz

⁷⁶ SRPKOVÁ, Jana. *O cenu Matěje Kopeckého v Libčanech*. In: *Amatérská scéna*, 2009, č. 6, s. 38.

porotci na základě hlasování dětí. Této akce se zpravidla účastní nejen děti, účinkující soubory a místní, ale i členové rodu Kopeckých.⁷⁸

3.2 Genealogie rodu Kopeckých

V souvislosti s rodinami, na které je diplomová práce zaměřena, je nutné poukázat na rodovou kontinuitu k patriarchovi rodu. Z manželství Matěje Kopeckého s Rosalií Holzäpfelovou se dožilo dospělosti pouze šest dětí ze čtrnácti, a sice – Jan, Josef, Antonín, Václav, Antonie a Františka.⁷⁹ Již od samotného začátku vývoje loutkoherecké rodiny lze sledovat tendence k velkému množství potomstva, což nebylo v porovnání s jinými rodinami dané doby ničím výjimečným. Ve starších společnostech bylo běžné, že děti přebíraly živnosti svých rodičů.⁸⁰ Je třeba podotknout, že ne všichni Kopečtí museli být nutně loutkáři. Jednak by to bylo krajně nepraktické, kvůli konkurenci, kterou by si navzájem činili, a jednak byl každý jinak talentovaný. Z tohoto důvodu měli rodinnou živnost přebírat nejstarší synové – jednoduše proto, aby se tradice předávala i s rodinným jménem dál. Jako „Kopečáci“ loutkoherci se tedy označují potomci z hlavní linie rodu. Tato linie se odvíjí od potomků Jana Kopeckého (1804–1852). Jedná se i o jakousi „ochrannou známku,“ kterou si Kopečtí z tzv. hlavní linie chrání rodové jméno.

Ačkoliv se jedná o silně patriarchální společnost, i v rodokmenu Kopeckých nalezneme ženu, jejíž loutkovodičský um byl doceněn. Touto ženou byla Arnošta Kopecká (1842–1914), která byla vnučkou Matěje Kopeckého. Ač byla provdaná za Jana Adolfa Kriegra a úředně měla příjmení Kriegrová, při svých vystoupeních používala i nadále rodné příjmení Kopecká. Vystupovala samostatně, což v praxi znamenalo, že uměla recitovat všechny role a vodit loutky. Její manžel obstarával pokladnu a flašinet. Byla zastánkyní starých rodinných tradic, tedy celý život předávala to, co se v mládí naučila.⁸¹

Jan Malík popisuje situaci loutkového divadla na přelomu 19. a 20. století a popisuje folkloristický zájem o loutkovou scénu. Svou úvahu zasazuje do kontextu s Národopisnou

⁷⁸ MERTA, Jan. *Loutkářská přehlídka „O cenu Matěje Kopeckého 2005*. Online. Databáze českého amatérského divadla, 2005. Amatérské divadlo. Dostupné na: www.amaterskedivadlo.cz [online, cit. 01.12.2023]. Roku 2005 se přehlídce zúčastnila Anna Kopecká Nováková, roku 1995 byli na přehlídce přítomni Anna a Matěj Kopečtí. Dle dostupných informací se přehlídce účastnili zpravidla Kopečtí z tzv. teplické větve.

⁷⁹ TOMAN, J., *Matěj Kopecký a jeho rod*, s. 197.

⁸⁰ SKOČOVSKÁ, Markéta. Identita tzv. světských. In: *Studia Ethnologica Pragensia*, 1/2021, s. 23.

⁸¹ TOMAN, J., *Matěj Kopecký a jeho rod*, s. 186–187.

výstavou. V tomto období vystupuje i Arnošta Kopecká například v pražském Merкуру a pokračuje v tradičním vystoupení vodění marionet.⁸² Oživení zájmu o loutkářství ale souviselo s přizpůsobením loutkohereckých vystoupení dané době, a tak by se dalo říct, že vystoupení Arnošty Kopecké patřilo spíše k posledním tradičním loutkářským projevům. O její osobu se zajímal dr. Jindřich Veselý,⁸³ který o ní psal například do periodika *Loutkář*.⁸⁴

3.3 Od bratrů legionářů do současnosti

Bylo to umění trojice bratrů.
Antonín, Matěj a Jindřich se zvali.
Tam na vysokém Altissimu
si loutky zrobili a divisi své hráli.
Tam ožil slepý vůdce, palcát třímal
A proti papežskému Římu
Jak bouře hřímal
A ještě v smrti povzbuzoval v tichu:
„Ó, stůjte, bratří, věrně při kalichu!“

(O. Zemek: *Lago di garda. Bratřím Kopeckým*)⁸⁵

Popularita příběhu bratrů legionářů je inspirací do dnešních dní. Autorem výše citované básně je Oldřich Zemek, legionář a spisovatel. Básník zde poukazuje na to, jak bratři i coby legionáři provozovali své řemeslo, čímž udržovali morálku a náladu vojáků. V básni je s výrazem bratři zacházeno jako s oslovením, které používali husité. Také zde najdeme husitské atributy jako palcát či kalich. V tomto smyslu je důležité připomenout, že během první světové války propagovala rakousko-uherská propaganda legendu o statečných husitech.⁸⁶ Češi si z této

⁸² SOKOL, František (ed.) *Svět loutkového divadla*. Praha: Albatros, 1987, s. 57.

⁸³ Jindřich Veselý je rovněž autorem rodokmenu Kopeckých, který byl otištěn jako příloha v časopise *Loutkář*, roč. XIV při příležitosti 80. výročí úmrtí Matěje Kopeckého 3. července 1927.

⁸⁴ TOMAN, J., Matěj Kopecký, s. 185–186.

⁸⁵ KOPECKÝ, A., *Ve šlépějích praděda loutkáře*, s. 109.

⁸⁶ Například pojmenovávali jednotlivé pluky podle husitských bojovníků viz RAK, Jiří. *Bývali Čechové... české historické mýty a stereotypy*. Praha: H+H, 1994, s. 70.

legendy však odnesli, kromě bojovnosti a soudržnosti, i odpor ke katolíkům. Antiklerikalismus je ve výše uvedené ukázce rovněž přítomen.⁸⁷

Na tomto místě bych na základě dostupných informací představila provázanost „bratrů legionářů“ se současnými Kopeckými. Zkušenosti bratrů na válečné frontě jsou již detailněji rozebrány v díle Richarda Matuly,⁸⁸ ale v rámci této kapitoly bych chtěla popsat poválečné osudy těchto bratrů.

V básni jsou jmenováni tři bratři – Antonín, Matěj a Jindřich, avšak nesmím opomenout představit Vojtěcha Kopeckého, který byl otcem jedné z narátorek, Virginie Hněvkovské. Vojtěch Kopecký se narodil 21.11.1897 v Holoubkově. Roku 1929 se v Říčanech oženil s Marií Kaiserovou, která rovněž pocházela z loutkářské rodiny. Hlavním místem jejich působení byla Praha a okolí. Během první světové války byl Vojtěch z boje kvůli úrazu odvolán, a když se uzdravil, tak se vrátil do rakousko-uherské armády, přičemž jeho bratři byli v té době již u italských legií.⁸⁹

Antonín Kopecký (1892–1953) se po návratu z fronty roku 1919 oženil s Marií Lagronovou. Po svém návratu z fronty vedl samostatně loutkářskou živnost, zlepšil technickou úroveň loutkových představení a shromažďoval dokumenty o rodině Kopeckých. Také sepsal knihu *Ve šlépějích praděda loutkáře*.⁹⁰

Matěj (1893–1946) se oženil se svou sestřenicí Zdeňkou (1897–1986), a to po návratu z fronty roku 1919. Působil jako loutkář v severovýchodních a severních Čechách. V letech 1926–1929 hrál na Moravě, kde se roku 1928 zúčastnil výstavy soudobé kultury v Brně. Zde získal pochvalné uznání od Jiřího Mahena.⁹¹ Z této rodové linie pochází v rozhovorech často vzpomínaný Matěj Kopecký (1923–2001) a jeho syn, také Matěj Kopecký (1953–2020).

Jindřich Kopecký (1899–1972) se po návratu z vojny roku 1922 oženil s Marií Janečkovou. Po válce provozoval loutkářskou činnost ve Středních Čechách a od roku 1928 jezdil s pojízdným kinem. Po roce 1945 se opět vrátil k loutkářské tradici.⁹²

⁸⁷ Toto smýšlení bylo ještě umocněno tím, že roku 1915 bylo 500. výročí úmrtí Jana Husa. Roku 1915 například vyšla kniha o Janu Husovi, kde jsou v předmluvě nastíněny evropské válečné události a význam Jana Husa v této době: KREJČÍ, František Václav. *Jan Hus*. Praha: Mánes, 1915.

⁸⁸ MATULA, Richard. *Loutky na frontě*. Chrudim: Muzeum loutkářských kultur, 2018.

⁸⁹ TOMAN, J., *Matěj Kopecký a jeho rod*, s. 193.

⁹⁰ KOPECKÝ, A., *Ve šlépějích praděda loutkáře*, 1933.

⁹¹ TOMAN, J., *Matěj Kopecký a jeho rod*, s. 193.

⁹² Tamtéž, s. 194.

Z linie Karla Kopeckého (1876–1953), jenž byl bratrem Jana Kopeckého, otce „loutkářů legionářů“, je pro tuto práci důležitý jeho potomek Matěj Kopecký. Z manželství Matěje Kopeckého a Marie Vocáskové se totiž narodil syn Jan Kopecký, manžel Věry Kopecké, se kterou jsem vedla rozhovor.

4 Rodinný život

4.1 Dětství v umělecké rodině

Orálně historický rozhovor jsem zpravidla začínala otázkou na dětství narátorů. Na základě této otázky jsem posuzovala, do jaké míry bylo dětství narátorů ovlivněno loutkohereckou tradicí. Záleželo na tom, jestli rodina aktivně provozovala loutkářskou profesi a kdy s ní přestala. Děti se tak buď přímo učily od svých rodičů řemeslu, nebo sledovaly, jak jejich rodiče hrají. Členové rodin, ve kterých tradice přímo nepokračuje, získali alespoň základní povědomí o rodu Kopeckých a jejich tradici během dětství a tuto informaci přenášejí dalším generacím.

První zmiňovaná situace, tedy učení se řemeslu od rodičů, se týká především starší generace zastoupené Virginií Hněvkovskou: „Tatínek s maminkou byli loutkoherci. Já jsem vlastně vyrostla mezi loutkama, takže jakmile jsem začala chodit a mluvit, tak už jsem měla dětské roličky.“⁹³

Dětství v této loutkoherecké rodině spočívalo v postupném učení se řemeslu. Virginie Hněvkovská pochází z devíti dětí. V oblasti vzdělání dbal otec Virginie na to, aby jeho děti docházely na jednu školu. V tomto bodě stojí za to si povšimnout, že otec rodiny upřednostnil vzdělání svých dětí nad kočovným způsobem života, který byl pro rodinu Kopeckých typický. Konkrétně setrvala celá rodina s obytnými vozy na Letné, kde také většinou hrála. Důležité pro ně bylo, že poblíž jejich bydliště se nacházela i měšťanská škola, kam děti docházely.⁹⁴ Teprve o prázdninách jezdili na štace po republice, protože se Praha „vylidnila.“

Jako dobře vychované dítě spolu se svými sourozenci pomáhala Virginie rodičům, i když v tomto případě to neznamenovalo jen pomoci s domácností, ale i s divadlem. Závazek k vlastním rodičům přetrvával v této rodině i v dospělosti, kdy se Virginie Hněvkovská starala o svou vlastní domácnost. V žádném případě však své děti nijak nezanedbávala. Naopak, nejspíše právě na základě vlastní zkušenosti, kdy byla zvyklá trávit dětství pohromadě se sourozenci a rodiči, snažila se být i se svými vlastními dětmi co nejvíce. Odmítala je dát do jeslí, či do školky a byla s nimi doma. Když byly děti trochu větší, ale ještě nebyly školního věku, pracovala jako švadlena.⁹⁵

⁹³ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 23.5.2023

⁹⁴ Tentýž

⁹⁵ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

Zároveň jak její děti, tak vnoučata byla v dětství seznámena s loutkami, což si přál především Vojtěch Kopecký, otec Virginie. V bytě ve Francouzské ulici hrál Vojtěch Kopecký svým vnoučatům loutkové divadlo. Děti Virginie také často docházely do Říše loutek na loutková představení. Její dcery rovněž viděly, jak jejich matka hraje pro veřejnost. V jednom rozhovoru připomíná Virginie své dceři Evě Babákové, že její představení opravdu viděla. Eva však v té době musela být v raném dětském věku, protože si zmiňovanou událost vůbec nepamatuje. „Seděli jste vždycky v první řadě a jednou si volala: Mami, já chci čurat.“⁹⁶

Virginie se také snažila podpořit umělecký talent své dcery Evy, kterou přihlásila na herecký konkurz.⁹⁷ Žádný z Virginiiných potomků však v uměleckém světě nezůstal. Nicméně se v rodině dál přechovávají loutky: „Čarodějnice, král... To byly loutky, který byly dělaný pro naše děti. Děda chtěl, aby od malička s loutkami žily, aby v nich ta láska k loutkám zůstala. Tyhle malé loutky byly jen pro potřebu našich dětí a vnoučat.“⁹⁸

Rovněž zástupce prostřední generace, Jakub Kopecký, vyrůstal mezi loutkami. V jeho případě se však nejednalo o rodinné divadlo, jako v případě Virginie Hněvkovské. Jeho otec, Matěj Kopecký, měl stálé angažmá v Naivním divadle v Liberci a matka Vladimíra Kopecká byla nejprve s dětmi doma, a poté pracovala na částečný úvazek též v Naivním divadle. Od Jakuba tak nebylo očekáváno, že by převzal rodinný podnik. Svou cestu k současnému profesnímu směřování popisuje takto: „Chodili jsme na všechny premiéry a v Naivním divadle jsem strávil celý dětství. Chodili jsme různě po dílnách a ty loutky byly všude kolem. Já jsem k tomu přirozeně ztratil vztah, protože jak byly všude kolem, tak jsem se viděl jinde. I v tom divadle. Jak jsem v tom vyrostl, tak jsem neměl potřebu v tom pokračovat dál. Po revoluci mě začal zajímat animovaný film, výtvarný umění, hudba... Ne, že bych se vyhejbal loutkám, prostě ten zájem šel jinudy. Postupně mě ty loutky oklikou dohnaly až teď.“⁹⁹

Jakub vyrůstal v Liberci na sídlišti, kde s kamarády a bratrem například procházeli staré opuštěné domy. Během Jakubova dospívání se rodina přestěhovala do Prahy. Sám hodnotí, že měl během dětství a dospívání až neuvěřitelnou svobodu. V mládí se věnoval hraní na bicí a jízdě na skateboardu. Rodiče nechali Jakobovi možnost volby, kam se bude jeho cesta ubírat.

⁹⁶ Rozhovor s Evou Babákovou vedla Štěpánka Petričáková 22.8.2023

⁹⁷ Tentýž

⁹⁸ Rozhovor s Terezou Křehlíkovou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

⁹⁹ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

Nakonec vystudoval DAMU jako jeho otec a v dospělosti vytvářel i loutky pro představení svých rodičů.¹⁰⁰

V případě Virginie a Jakuba není dětství ovlivněno kočovným životem. Naopak běžnou zkušenost s častým stěhováním a změnami škol popsali zástupci všech tří generací rodiny Kopeckých z Kojetic. Za nejobtížnější považovali zapojení se do nového kolektivu, ve kterém měli setrvat jen pár týdnů. „Bylo to pro nás hrozný, než jsme se skamarádili s dětma, než nás přijaly. Přitom ty děti měly cirkus rády. Přijel cirkus a hned utíkaly za ním... Třeba jsme tam byli čtrnáct dní. V Praze jsme stáli dýl. Je to hrozný přijít do nové třídy. Tam nevíš, co tě čeká. Přijdeš a hoděj ti něco na hlavu...“¹⁰¹

Vnučky Věry a Jana Kopeckých vyrůstaly v cirkusovém prostředí, a většinu svého času trávily se svými rodiči. Také často střídaly školy, avšak spíše po České republice. Daniela Kopecká ml. uvádí, že si vždy vystačila sama. Stejně jako její babička, ani ona si v nových školách nevytvářela pevné přátelské vztahy, protože věděla, že tam nebude dlouho:

„Když jsme byli malý, tak jsme museli každéj tejdén jinam do školy. Tam nám musela dát ředitelka školy razítko, jako potvrzení, že jsme tam chodili. Bylo to takový zvláštní... Teď jste tam přišla a kolem Vás se sesypaly děti. Když to tak shrnu, tak jsme moc nezapadali. Když nějaký děti neměly rády cirkus a zjistily, že jsme od cirkusu, tak si nás vychutnaly... Nebyli to kamarádi, ale někteří se s námi bavili, někteří nám dělali naschvály a také se s náma bavili jen proto, aby měli volný vstup.“¹⁰² Samy narátorky tak časté změny vnímají spíše negativně, protože nevěděly, jak budou děti reagovat, když vstoupí do třídy. Při otázce na dětství se spíše věnovaly vzpomínkám na dětství u cirkusu a na svou rodinu než školnímu prostředí.

Obtížnou zkušenost se změnami škol a kočovným povoláním svých rodičů popsala také Daniela Kopecká, jejíž rodiče vedli cirkus. Již od raného dětství byla se svým bratrem zasvěcena do tréninku různých artistických kousků. Konkrétně se Daniela Kopecká od svých šesti let učila zacházet s obručemi, tzv. Hula hop. Kromě toho, co se naučila v rodinném cirkuse, se inspirovala od jiných artistů během pobytů v zahraničí. V Německu se například učila u Kubánců, kteří dělali vystoupení, při němž byl artista vytažen za vlasy do kopule. Kvůli migrénám však od tohoto typu artistiky upustila a zůstala u obručí.¹⁰³

¹⁰⁰ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

¹⁰¹ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 6.2.2023

¹⁰² Rozhovor s Danielou Kopeckou ml. a Izabelou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

¹⁰³ Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

V otázce vzdělání měl hlavní slovo otec rodiny. Situace byla v jejím případě velmi obtížná. Na jednu stranu měla dobré známky, na druhou stranu nemohla zůstat sama doma, a tak se rodiče snažili, aby mohla jezdit s nimi. V prvních letech její povinné školní docházky to však nevyšlo, což vedlo k tomu, že své rodiče viděla vždy po osmi měsících, a to jen na chvíli, než začala další sezóna. Jelikož se jedná o spletitou životní vzpomínku, ponechala jsem v tomto místě delší citaci, abych nevytrhávala pouze některé momenty z Danielina života:

„Když jsem nastupovala do první třídy, to byl rok 1982. Rodiče tenkrát odjížděli na sezónu do Rakouska s opičkama. Tam byl problém mě tenkrát ze školy dostat ven. Tak jsem tehdy byla u dědy, u tátovýho otce, a tam jsem byla celou sezónu. Naši byli na osm měsíců pryč, a pak se na zimu vrátili. Byli chvíli doma, ale pak zase jezdili na vánoční programy. Dva, tři roky mě teda vychovával děda. Pak se to trochu povolovalo, přestěhovali jsme se na Kamýk, když jsem končila třetí třídu. Když jsem končila čtvrtou třídu, tak naši nikam nejeli, protože natáčeli film se šimpanzem, Safari.¹⁰⁴ Čtvrtou, pátou třídu jsem měla v Německu, potom v Bulharsku. Já jsem se hodně dobře učila, ale když jsem končila osmou třídu, tak jsme museli dát, na jakou školu půjdu. Za mě devítka nebyla. Otec potřeboval něco, aby mě pustili ven, protože naši pořád jezdili. Otec říkal hele, dáme tě na prodavačku. Podle známých jsme to dávali. Tak jsme tam s tátou šli a on se zhrozil, co tam bylo za „výtvary.“ Řekl, tak holka, sem ne. Na mé škole už ale chtěli vědět, kam půjdu... Já jsem kamarádila s jednou holčinou a táta se jí zeptal, kam jdeš. A ona: Na gymnázium Vítězná pláň na Budějovický. Tak to tam napíšem, stejně tě tam nevěmou a aspoň získáme čas. My jsme sháněli něco, aby mě pustili ven. Oni nám furt dělali problémy. Tak jsme tam napsali tu Vítěznou pláň, s tím, že otec bude shánět něco jinýho. Oni jezdili do Španělska, do Portugalska. Nebyli prostě doma. Děda už s námi nebydlel a jak bych já mohla sama zůstat doma osm měsíců. Ve finále nám přišlo, že mě vzali. Táta myslel, že ho klepne. Ve finále jsme sehnali učiliště Čakovice. Tam byla artistická škola, ta se zrovna otevřela ten rok. Tam mě táta přihlásil, a chodila jsem tam asi dva roky.“¹⁰⁵

Na jednu stranu byla narátorka pyšná, že ji přijali na gymnázium, ale zároveň si byla vědoma, že se musí přizpůsobit životnímu stylu rodiny. Vzhledem k povolání rodičů věděla, že nebude moci nastoupit na gymnázium, protože nemohla zůstat sama doma během doby, kdy rodiče budou na štaci. Nástup na učiliště tak brala jako danost i vzhledem k tomu, že vše okolo jejího vzdělávání řešil otec. Učiliště v Čakovicích bylo z pohledu otce ideální volbou, protože

¹⁰⁴ Seriál Safari se natáčel v Bojnicích. Režisérem byl Radim Cvrček. Seriál Safari (1986) Dostupné z: Safari (1986) | ČSFD.cz (csfd.cz) [online, cit. 11.3.2023]

¹⁰⁵ Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

se jednalo o artistickou školu. Na základě charakteru tohoto institutu nebylo tak problematické skloubit studium s prací v cirkuse.¹⁰⁶

Někteří narátoři, tedy především prostřední generace, sami zažili kočovný způsob života svých rodičů, a dokonce se narodili i v jiném státě během turné. Vnímají to, že se narodili někde jinde jako zajímavost, nicméně se považují za Čechy a místo narození berou jen jako důsledek charakteru práce svých rodičů. Na sezónu vyjížděli do zahraničí, ale na podzim se zpravidla vraceli zpátky do vlasti.

„Narodila jsem se ve Finsku, ve městě Tampere. Rodiče teda jsou Češi, ale zrovna vlastně byli na turné, protože dělali artistický vystoupení. Takže jezdili na takových jednokolkách, pak taková jakoby ruská houpačka se tomu říká... Jsem Češka, ale narodila jsem se ve Finsku.“¹⁰⁷

Zajímavé je, že i manžel Daniely Kopecké, Jan Kopecký, se narodil mimo území dnešní České republiky, a sice v Bulharsku. Na rozdíl od Daniely má Jan k místu narození silnější vazbu než jeho manželka. Bulharsko se stalo místem, kde působil tři roky s cirkusem, a dokonce se naučil i místní jazyk. „Otec byl na zájezdu v Bulharsku, takže tam byli celou sezonu, ale maminka už byla v pokročilém stádiu (těhotenství), takže prostě se to tak zvtlo, že jsem se narodil v Bulharsku. Ale normálně na podzim jsme se vraceli domů. A potom v osmdesátém devátém, to už jsme zase jeli do Bulharska na turné, ale to už jsme měli cirkus.“¹⁰⁸ Když rodina jezdila po městech na území dnešní České republiky, docházel na školu v daném městě, kde zrovna hostovali. V případě, že jeli za hranice, dostal přehled, kam až se dostanou za dobu, kdy budou pryč a po sezóně skládal srovnávací zkoušky. Jelikož by bylo velmi složité, aby se Jan a jeho bratr Arnošt učili samostatně, jezdila s nimi na štace i učitelka. Kopečtí jí pořídili karavan, kde chlapce učila.¹⁰⁹

Od útlého dětství byl Jan v kontaktu s loutkami, stejně jako Virginie Hněvkovská a Jakub Kopecký. Na rozdíl od Jakuba Kopeckého byli Jan i Virginie od mala součástí rodinného podniku. Vnímá tak setkávání s loutkami a učení se řemeslu a všeho, co bylo potřeba pro

¹⁰⁶ SKOČOVSKÁ, Markéta. Identita tzv. světských. In: *Studia Ethnologica Pragensia*, 1/2021, s. 23.

¹⁰⁷ Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

¹⁰⁸ Rozhovor s Janem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

¹⁰⁹ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 6.2.2023

rodinné podnikání, jako přirozenou záležitost. „On nás do toho nemusel cpát. Prostě jsme dělali, co jsme měli rádi, co nás bavilo.“¹¹⁰

Na základě rozhovorů lze tedy vyvozovat, že v případě, že se rodina usadila na jednom místě, měly děti lepší přístup ke vzdělání. Samy si volily školu dle vlastních preferencí a rozhodovaly o svém profesním směřování. Naopak narátoři, kteří zažili časté stěhování, nevzpomínají na školní léta v dobrém, spíše naopak, protože byli ve škole vnímáni jako „jiní“ a dokonce čelili i šikaně. Vzdělání pro ně bylo spíše nutností, než aby na něm závisela jejich kariéra, kterou měli jistou v rámci rodinného podnikání.

4.2 Lidé z maringotek?

„Hnal jsem se tam, bylo to na jatečním tržišti, viděl jsem modré, zelené, žluté maringotky tábořit za stanem, z komínů se kouřilo, direktorka věšela prádlo, dva mužští spravovali kolo, nějaká ženská, hubená jako škiilet, kojila děcko, koně se pásli. Stan byl otevřen, aby se vyvětral, městské děti očumovaly kolem hradby – biblický ráj nemohl vypadat líbezněji.“

Bass, Eduard: Lidé z maringotek, s. 168.

Ačkoliv úvodní ukázka poukazuje na život cirkusové společnosti, zobrazuje představu o každodennosti lidí žijících v maringotkách. Hovoříme-li o kočovných loutkářích, mezi které Kopečtí samozřejmě patřili, nemohu opominout ani otázku bydlení. První kočovné loutkářské společnosti používaly vozy tažené koňmo, které můžeme vidět například v prvorepublikových filmech jako např. *Komediantská princezna* (1936).¹¹¹ Tento film zmiňuji především z důvodu, že v něm hraje hlavní roli Lída Baarová. Tato výrazná prvorepubliková herečka se provdala za člena rodiny Kopeckých – Jana Kopeckého. Patrně během natáčení tohoto filmu se Jan Kopecký s Lídou seznámili. Virginie Hněvkovská si na Jana Kopeckého dobře vzpomíná. „Jan Kopecký byl synovec mého tatínka a vzal si Lídu Baarovou. Ještě byl Antonín, to byl jeho bratr. Ve filmu *Komediantská princezna* jsou loutky mého tatínka. Tam právě ten vůz, co tam v tom filmu je, ten je náš. Tam jsme se všichni narodili... Sestře bylo asi pět a my jsme tam seděly jako publikum, takže jsme v tom filmu jsme dokonce jako dvě vidět.“¹¹²

¹¹⁰ Tentýž

¹¹¹ Ve zmiňovaném filmu byla použita maringotka rodičů Virginie Hněvkovské

¹¹² Rozhovor s Virginií Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková dne 27.6.2023

Kočovní loutkáři žili zpravidla v obytných vozech, protože putovali z místa na místo. V případě Virginie Hněvkovské je to ale trochu jiné. Rodina sice žila v obytném voze, ale rodiče upřednostnili setrvání na jednom místě během školního roku, aby jejich děti plnily školní povinnosti bez neustálých změn kolektivů.¹¹³ Dalším důvodem podpory vzdělání dětí v tom, co chtějí dělat, byl ten, že vzhledem k vysokému počtu dětí bylo rodičům jasné, že ne všichni budou pokračovat v rodinném řemesle. Přestože zakotvili s obytným vozem na jednom místě, museli se stěhovat do bytu. Velká změna v oblasti bydlení rodinu čekala se vstoupením platnosti Zákona o trvalém usídlení kočujících osob, ke kterému došlo 11. listopadu 1958.¹¹⁴

„Nejdřív jsme byli v obytných vozech, až potom to komunisti zatrhli a všechno to cpali do bytů. My jsme dostali byt na Vinohradech. Bylo to pro nás těžký, protože jsme byli zvyklí na volnost a najednou jsme byli uzavřeny do bytů... Vozy¹¹⁵ jsme měli uskladněny na Žižkově. Jeden vůz stál potom v Říčanech, tak jsme tam jezdili jako na dovolenou, protože to tam bylo udělaný jako chatička.“¹¹⁶

Nad stálým bydlením a uceleným vzděláním svých dětí přemýšleli také Matěj a Anna Kopectí.¹¹⁷ V jednom rozhovoru Matěj Kopecký popisuje svoje cesty s manželkou, kdy sice neměli maringotku, ale bydleli v Teplicích a na štace se dopravovali autobusem, tudíž bydleli různě po hotelech a penzionech. S příchodem potomků chtěli, aby měly jejich děti klasický přístup ke vzdělání. Protože Matěj přijal angažmá v profesionálním Východočeském loutkovém divadle v Hradci Králové (později DRÁK), musela se jeho žena vzdát loutkoherecké profese. Když by bydleli v obytném voze a jezdili z místa na místo, putovaly děti s nimi. S nařízením, že se kočovní umělci musí uchytit na jednom místě, souviselo i rozhodnutí, že se žena vzdá své profese, aby se postarala o děti a o domácnost.¹¹⁸

Většina narátorů, se kterými jsem mluvila, vyrůstala na jednom místě, na sídlišti či v domě. Vladimíra Kopecká vzpomíná, že zaměstnanci divadla dostávali od města byt.: „My jsme se přestěhovali z divadla do bytu. Omylem jsme dostali 4+1. Za náma tehdy přišla babizna, komunistka, to byla švadlena z divadla. Ti ukuli na jedný schůzi to, že my byt převezmem, ale

¹¹³ Setrvání na jednom místě ale souviselo i s tehdejší politickou situací. Tato problematika je blíže rozebrána v kapitole 5.2

¹¹⁴ Zákaz kočování v tehdejším Československu. Publikováno: 11.11.2008 Dostupné z: Zákaz kočování v tehdejším Československu — ČT24 — Česká televize (ceskatelevize.cz) [online, cit. 18.11.2023]

¹¹⁵ Pod maringotkou byly „houpačky“, na kterých byly přechovávány kulisy

¹¹⁶ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

¹¹⁷ Šestá generace Kopeckých viz rodokmen na konci práce

¹¹⁸ Rozhovor s Kopeckými pro časopis *Rodiče*, duben 1999. Vytržený článek z časopisu je uložen v soukromém archivu Ivy Kopecké.

vyměníme jej s předsedou ROH, protože ten na to měl větší právo a zásluhy. My jsme řekli, že ne. Nemohli s tím nic dělat. Nemohli nám ten byt vyrvat. Tam jsme se nastěhovali a okamžitě byli na nás nasazení.“¹¹⁹ Jakub Kopecký tedy strávil dětství na sídlišti v Liberci, a poté v Praze. Vladimíra Kopecká nepracovala na plný úvazek, aby se mohla věnovat svým synům.¹²⁰ Rovněž v tomto případě je možné sledovat, že se žena vzdala své kariéry ve prospěch rodiny.

Jan Kopecký vyrůstal v Praze 9 ve Kbelích. Měli zde stálé místo působení, ale jezdili s rodinou po republice, nebo za hranice.¹²¹ V devadesátých letech se rodina přestěhovala do domu v Kojeticích u Prahy, kde sídlí dodnes. Jedná se spíše o statek, kde chovají ještě některá zvířata, například velbloudy.

Mezi narátory najdeme různé formy bydlení. Nejstarší generace strávily dětství v obytných vozech. Po roce 1958 se musely přestěhovat do bytů, kde i v současné době žije většina narátorů z prostřední a nejmladší generace. Jediní Kopečtí z Kojetic si po roce 1989 koupili statek v Kojeticích u Prahy, který zpočátku užívali pouze jako zimoviště. Volba statku byla logická, protože v té době již vedli cirkus se zvířaty a potřebovali velké zázemí.

4.3 Rodinné vztahy

Rodina Kopeckých se postupem času velmi rozvětvila, a tak je logické, že se všechny větve rodiny již nescházejí v takové míře, jako tomu bylo dříve. Nejvíce se o rodinnou soudržnost zasluhují zástupci nejstarších generací. Spolu s jejich úmrtím však dochází k zprerhání vazeb a postupné ztrátě kontaktů mezi rodinami. Zástupci nejstarší generace uvádí, že byli v blízkém kontaktu i s jinými rodinami z uměleckého prostředí. Z loutkářských rodin se jednalo například o Dubské, nebo profesora Josefa Skupu a jeho manželku.¹²²

Prostřední generace ještě také udržuje kontakty s vrstevníky. Matka Terezy Křehlíkové, Eva Babáková, je například v kontaktu s bratranci a sestřenicemi a také její sestra Yvona udržuje kontakt se členy širší rodiny. Setkávání je nicméně čím dál obtížnější, protože každá

¹¹⁹ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023

¹²⁰ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023

¹²¹ Rodinnému podnikání je věnována kapitola 5.2 a 5.3

¹²² Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022, rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

rodina se rychle rozrůstá. Společná setkání se tak konají spíše v rámci nejrůznějších oslav, především narozeninových oslav nejstarších členů rodiny.¹²³

Nejmladší generace, zastoupena Izabelou a Danielou Kopeckými, se občas sejde s příbuznými svého věku, což je celkem běžnou záležitostí i v jiných rodinách. Čas od času se sejdou s bratřenci a sestřenicemi a zajdou si třeba do kina, nebo si jen zavolají, aby o sobě věděli.¹²⁴ Vnučata Virginie Hněvkovské, Tereza Křehlíková a Jan Babák, uvádí, že se nescházejí často kvůli nedostatku času.

Přestože se jednotlivé rodiny již v takové míře nescházejí, jsou spolu alespoň v minimálním kontaktu například prostřednictvím sociálních sítí, nejsou-li od sebe příbuzensky velmi vzdáleni. Jedním z faktorů, který může být důvodem, proč se příbuzní již tak často nenavštěvují jako dříve, je právě rychlý vývoj moderních technologií. Ten umožňuje například rychlé zprostředkování fotek přes sociální síť nebo online telefonáty. Dalším faktorem je pak způsob života jednotlivých rodin. V případě, že mají rodiny stejné profesní směřování, dochází k častějším setkáváním. Tento jev můžeme spatřovat u rodiny Novákových a Kopeckých.¹²⁵

Výše byl popsán vývoj a způsob setkávání rodin u jednotlivých generací. Tato setkávání byla projevem idylických vztahů, nicméně jako v každé rodině, nebyly rodinné vztahy vždy ideální. V rodině Kopeckých bývá hlavním bodem neshod spor o dědictví po předcích a péče o něj.¹²⁶ Někteří členové rodu nemusí pečovat, například o loutky tak, jak jiní členové považují za vhodné. Péče o loutky je velmi náročná a v případě většího množství loutek je dle některých rodinných příslušníků nejlepší věnovat je muzeu. Nejen, že takto loutky předejdou zkáze, ale navíc je mohou obdivovat návštěvníci muzeí.

Dále, především u starších tradičních modelů rodin, sňatek mimo umělecké rodiny. Vladimíra Kopecká byla například jednou částí rodiny označována za „chrapoučku“, protože vyrůstala v bytě a nepocházela z herecké, nebo jinak umělecky zaměřené rodiny.¹²⁷ Ze začátku svého vztahu s Matějem Kopeckým se tak potýkala s nepříjetím, především ze strany své tchyně, Anny Kopecké.

¹²³ Rozhovor s Evou Babákovou vedla Štěpánka Petričáková 22.8.2023

¹²⁴ Rozhovor s Danielou Kopeckou ml. a Izabelou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

¹²⁵ Rodina Vladimíry a Matěje Kopeckých. Důležitým sjednocovacím prvkem je pravidelné setkávání v Kostelci, které je blíže popsáno v kapitole 4.3.2 Místa setkávání

¹²⁶ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

¹²⁷ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023

4.3.1 Sňatky

V rodokmenu Kopeckých nalezneme propojení s dalšími loutkohereckými rody, dále pak s cirkusovými či s akrobatickými. V případě, že se nejednalo o propojení loutkářských rodin, tak se ženy musely přizpůsobit rodinné živnosti svého manžela Kopeckého. Pro zachování rodinné tradice docházelo i ke sňatkům mezi bratřenci a sestřenicemi.¹²⁸

Kromě sňatků v rodině docházelo k provázáním rodu s rodinami s podobnou tradicí. V případě, že se žena přivdala do loutkářské rodiny, musela dbát o zachování rodinné tradice a přizpůsobit se. V praxi to znamenalo, že se musela vzdát své původní profese a učit se vést loutky. Tento případ se týká Věry Kopecké, která původně pocházela z akrobatické rodiny: „Já jsem z artistické rodiny. Ale můj manžel byl učitel, on mě to naučil... To bylo hrozný, já jsem kolikrát brečela. Já říkám: Já chci dělat svoji profesi, já tohle v životě dělat nebudu.“¹²⁹ Věra Kopecká se musela vzdát své profese, ke které byla již od raného dětství vedena. Zároveň se učila od začátku úplně jinou profesi. Dále bylo od ní očekáváno, že porodí syny, kteří budou v rodinné tradici pokračovat.

V případě Vladimíry Kopecké nebyl vstup do rodiny Kopeckých vnímán tak obtížně, jako u Věry. V první řadě to může být způsobeno tím, že se Vladimíra Kopecká dlouhodobě věnovala činohře. K divadelnímu prostředí tedy měla vztah ještě předtím, než se seznámila s Matějem Kopeckým. Dalším důvodem je druh vystupování, jakému se Vladimíra a Matěj Kopeckí věnovali. Jednalo se o tzv. alternativní divadlo, tudíž se Vladimíra natolik neodklonila od své původní profese jako Věra Kopecká.

„My máme jakoby alternativní divadlo. Hrajeme činohru plus loutky a zpíváme. Takže je to vlastně činohra s rekvizitama. Ale taky jsme dělali varietní výstupy, který teda potřebujou tu bravuritu ve vodění, takže tam se to člověk musí naučit pořádně, aby s tím mohl vystupovat. Takže to se mnou Matěj dřel. On byl bezvadnej vodič, tak to se mnou nazkoušel. Já jsem to několik měsíců zkoušela každou chvíli. No a pak jsme s tím už jezdili po světě s těma varietními výstupama.“¹³⁰

V případě zástupců prostřední generace se objevují značné rozdíly. Rodina Kopeckých z Kojetic se podobá starším rodinám Kopeckých, například v tom, že v případě Daniely a Jana

¹²⁸ Jmenovitě se jednalo o Matěje a Annu Kopecké (rodiče Matěje, manžela Vladimíry Kopecké) a Zdeňku a Matěje Kopecké (viz rodokmen na konci práce)

¹²⁹ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 22.3.2022

¹³⁰ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023.

došlo k propojení dvou umělecky zaměřených rodin s dlouhou historií. Daniela Kopecká byla ještě před sňatkem s Janem Kopeckým „schválena“ jeho tatínkem. Jan Kopecký st. vyjádřil své sympatie s tím, že by se jeho syn oženil s potomkem rodu Kludských. „Tchán kamarádil s mým otcem. My jsme měli náš cirkus, oni měli svůj cirkus a vždycky v zimním období jsme byli tři měsíce doma. Přijel k nám na návštěvu a už tenkrát nás dával dohromady.“¹³¹

Zde je vidět uvažování o propojení s rodinou se silnou cirkusovou tradicí. Jelikož Kopečtí s cirkusem v té době teprve začínali, mohlo se jednat o záměr získat lepší kontakty v cirkusové komunitě. Danielina matka pochází z rodiny Navrátilů, což je rodina, která je propojena s cirkusem Humberto a její otec pochází z rodu Kludských, což je opět rod, který je významně spjat s cirkusem a pochází z něj např. Michal David.¹³²

„Když jsem se vdala, dělala jsem vysokou jezdeckou školu na koních. Tu jsem dělala ještě doma u našich s bráchou. Konferovala jsem program s mým tchánem, dělala jsem obruče a asistovala jsem s manželem u opiček. On měl rézusky (makak rhesus), takový ty malý opičky, kdežto naši měli orangutany a šimpanzi... Co se týče loutek, tak když jsme přijeli domů ze sezóny, tak jsme neměli žádný finanční příjem. Manžel říkal – tady máme ty loutky, takže si vyřídíme školy a školky a budeme hrát divadlo. Tchán si mě vzal „do parády“, takže mi to vysvětlil. Přepínala jsem hudbu, podávala jsem loutky a něco jsem hrála s nima.“¹³³

Daniela se po přivdání do rodiny věnovala profesi, kterou se učila již od dětství. Loutky zde byly vnímány jako možný prostředek pro výdělečnou činnost v době, kdy nejezdili s cirkusem. Ačkoli Věra Kopecká, tchyně Daniely, vzpomíná na těžké začátky a dřinu v souvislosti s tím, aby se naučila vodit loutky, Daniela vzpomíná na svého tchána jinak a nevnímá jej jako přísného učitele.¹³⁴ Jako zásadní rozdíl mezi Věrou a Danielou spatřuji, že pro Jana a Věru Kopecké byla loutková představení během jejich působení coby Duo Kopecký hlavním zdrojem obživy. Jan Kopecký tedy v tomto ohledu dohlížel na to, aby jejich představení byla na profesionální úrovni, a proto byl na svou manželku Věru v začátcích tak tvrdý.

Rodiče Jakuba Kopeckého, Matěj a Vladimíra Kopečtí, se seznámili v Plzni, během festivalu Skupova Plzeň. Vladimíra v dané době bydlela u rodičů v Plzni a šla se na festival podívat. Rodiče Vladimíry byli profesním zaměřením strojní inženýr a úřednice, ale kulturně

¹³¹ Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

¹³² Tentýž

¹³³ Tentýž

¹³⁴ Tentýž

byli velmi založeni. Sama Vladimíra se od svých deseti let věnovala činohře. Herecké začátky prožila v rámci dětského kroužku a poté hrála v dětském divadelním studiu při divadle Alfa. Matěj studoval DAMU jako „elév“, což v praxi znamenalo, že byl přijat na fakultu před ukončením středoškolského vzdělání pro mimořádný talent. Vladimíra také chtěla studovat na divadelní fakultě, ale po seznámení s Matějem se dohodli, že budou vystupovat společně a jelikož má v oboru značnou praxi, nebylo nutné, aby na fakultu nastoupila.¹³⁵ Přejít od činohry k loutkářství nebyl pro Vladimíru příliš náročný. Spolu s Matějem se věnovali i tzv. alternativnímu divadlu, což je zjednodušeně řečeno činohra s rekvizitami. Kromě toho se však věnovali i varietním výstupům, při kterých je potřeba umět vodit loutky. I v tomto případě tedy manžel učil svou ženu řemeslu, které mu bylo vštěpováno od dětství.

Jakub Kopecký se se svou manželkou Ivou seznámil za dob studií na DAMU. Iviny rodiče, stejně jako v případě Vladimíry, neměli umělecky zaměřené povolání, ale byli kulturně založeni. Od dětství tak Iva navštěvovala Činoherní klub. Sama vzpomíná, že se o rodině Kopeckých na fakultě učila, především o DRAKu, ale v době seznámení s Jakubem to nijak zvlášť neprožívala. Její matka však byla vyloženě nadšená, že se její dcera přivdala do umělecky zaměřené rodiny, protože byla fascinovaná divadelním světem.¹³⁶

Iva a Jakub spolu profesně spolupracovali například na inscenacích Bratři naděje či Zato-pek. Iva Kopecká pracuje jako dramaturgyně v divadle Minor, ale Jakub je na volné noze a navazuje několik spoluprací například s Národním divadlem, Divadlem Minor atp. Nepotkávají se tedy každodenně v práci, ale mají podobné profesní směřování.¹³⁷

Oproti výše řečenému se z rozhovorů vymyká rodina Hněvkovských. Tento jev souvisí s tím, že již Virginie docházela do zaměstnání, které nebylo umělecky zaměřené a rodinná tradice loutkoherectví jako rodinného podnikání přetrvávala pouze po dobu života jejich rodičů. Virginie Hněvkovská se se svým manželem seznámila v práci, kdy jejím pracovištěm byl Státní radiologický ústav. „Láska to byla na první pohled. Celou tu dobu jsme spolu pracovali, vyjížděli na služební cesty, protože jsme dělali kontroly rentgenů po celý republice.“¹³⁸

Virginiiin manžel nepocházel z umělecky zaměřené rodiny, ale nevzpomíná si, že by mezi rodinami došlo k nějakým rozporům. Josef Hněvkovský pocházel z lékařské buržoazní rodiny. Ve Státním radiologickém ústavu pracoval jako laborant, protože nemohl pokračovat

¹³⁵ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023

¹³⁶ Rozhovor s Ivou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 27.9.2023

¹³⁷ Tentýž

¹³⁸ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

ve studiu na vysoké škole.¹³⁹ Ani v nadcházejících letech al nepanovaly mezi rodinami neshody, jak potvrzuje i jejich dcera Eva Babáková.

V souvislosti s uměleckým zaměřením rodiny Virginie Hněvkovské a tématem sňatků je zajímavá samotná svatba Virginie a Josefa Hněvkovských. Virginie si vzpomíná, že během natáčení filmu *Komediantská princezna* navázali slavní herci přátelství s jejím otcem.

„K nám chodil Jaroslav Vojta, Štěpánek... právě ti, co hráli ve filmu *Komediantská princezna*, tak se tam s tatínkem tak sžili, že za námi pak ještě dlouho jezdili. Jaroslav Vojta mi pak byl za svědka na svatbě a profesor Skupa, to je můj kmotr, tak ten mi byl taky na svatbě. A to bylo legrační, protože byli středem pozornosti. Ne nevěsta, ale oni. My jsme měli svatbu na Staroměstský radnici a za námi šel špalír příbuzných.“¹⁴⁰ Narátorka zpětně vzpomíná na tuto událost radostně a tvrdí, že i tehdy byla hrdá na to, že si mnozí kolemjdoucí museli lámat hlavu nad tím, kdo se to vlastně vdává, že má za svědky tak významné osobnosti z uměleckého světa.

4.3.2 Místa setkávání

Kromě klasických rodinných událostí jako jsou narozeniny či jmeniny¹⁴¹ má rodina Kopeckých i svá specifická místa setkávání. Takovým nejskloňovanějším místem, kde se Kopečtí pravidelně scházejí, je bezesporu Kostelec nad Orlicí. Nejedná se ovšem o jediné místo, které hraje v rodinné paměti důležitou roli. Dále to jsou například Mirovice, kde se někteří příbuzní mohou potkat v rámci akce Mirotické slavnosti.¹⁴²

Původ tradice setkávání v Kostelci se datuje od 2. poloviny 60. let a setrvává do současnosti.¹⁴³ Vývoj kostelecké tradice popisuje Vladimíra Kopecká takto: „To bylo úplně nejlepší místo, kam naše děti, vlastně už od miminka, jezdily. To objevili Kopečtí z Teplic, když se vraceli z nějaký štace. Asi měli nějakou nehodu, museli tam zaparkovat a šli tam do kempu. To bylo nějak v šedesátým šestým. No a od té doby tam začali jezdit rodiče z Hradce, my, Novákovi... Bylo tam náměstí Matěje Kopeckýho. Vedle sebe jsme žili a... večer, když

¹³⁹ Tentýž

¹⁴⁰ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

¹⁴¹ V rodině má výsadní postavení především svátek sv. Matěje a svátek sv. Anny

¹⁴² Mirotické slavnosti jsou představeny níže v rámci této kapitoly.

¹⁴³ Šedesátá léta jsou zpravidla označována jako začátky chalupaření uměleckých elit viz SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: Chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Karolinum, 2017, s. 51.

jsme chtěli, tak jsme se sešli a povídalo se.“¹⁴⁴ Místo této tradice tedy bylo zvoleno náhodou. Do kempu se od 2. poloviny 60. let každoročně sjížděly rodiny Kopeckých. Ubytování členů bylo různé. Kromě přespávání v obytných vozech, nebo stanech bylo běžné také ubytování v chatkách, nebo v penzionu. Záleželo na tom, co si daná rodina zvolila. Pozemek, kde se rodiny scházejí, si až v současné době pronajal Jakub Kopecký spolu se svým bratrancem Vítem Novákem.¹⁴⁵

Kromě stanovení pevného místa setkávání bylo zapotřebí určit i datum, kolem kterého se rodina v Kostelci sejde. Kromě data objevu místa, byl klíčový i svátek sv. Anny, tedy 26. červenec. V rodině Kopeckých bylo totiž ženské jméno Anna poměrně často zastoupeno jako například jméno Jan, a tak byla součástí každoročního setkání v Kostelci i oslava jmenin. Kolem svátku svaté Anny se do Kostelce sjelo velké množství příbuzných, udělaly se chlebíčky, saláty a slavilo se.¹⁴⁶ Záznamy o setkáních v Kostelci vycházely i v místních periodících a pojednávaly například o každodennosti Kopeckých v kempu.¹⁴⁷ Další záležitostí, která se v Kostelci konala každoročně, byla cesta do Vamberka na hřbitov, aby se uctila památka zesnulých. Zde spočívá například Zdena Kopecká s manželem Matějem Kopeckým a jejich syn Matěj s manželkou Annou Kopeckou.¹⁴⁸

U tématu Kostelce musím zdůraznit, že se jedná o místo, na které mají narátoři buď menší, nebo větší vazbu. Pro rodinu Novákových a Kopeckých (Matěj a Vladimíra Kopečtí) se tedy jedná o velmi důležité místo setkávání. Na druhou stranu Virginie Hněvkovská vzpomíná na Kostelec jako na zastávku za příbuznými, kde pobyla jen krátce a pokračovala dál se svou rodinou na chatu do Orlických hor.¹⁴⁹ Také Věra Kopecká si na setkání v Kostelci vzpomíná, ale nic konkrétního si nevybavuje.¹⁵⁰ Ani Věra ani Virginie tedy nemají tak silnou vazbu k tomuto místu.

Zážitky z Kostelce včetně fotografií a vzpomínek se mnou tedy sdíleli Jakub, Vladimíra a Iva Kopečtí. Zajímavé je, že se již při dřívějších sešlostech myslelo na to, že se jedná o výjimečná setkání, a tak byla večerní povídání nahrávána. Údajně by je ještě měli mít

¹⁴⁴ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023

¹⁴⁵ Tentýž

¹⁴⁶ Tentýž

¹⁴⁷ Výstřižky z periodik Kulturní mixér a Rodiče jsou uloženy v soukromém archivu Ivy Kopecké

¹⁴⁸ Tentýž

¹⁴⁹ Rozhovor s Virginií Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

¹⁵⁰ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022

k dispozici Kopečtí v Teplicích, ale bohužel po úmrtí Matěje Kopeckého se kontakty s teplickou větví rozpadly.¹⁵¹

Vladimíra Kopecká si například vzpomněla na jedno z mnoha povídaní, které během večerů zaznělo. Vyprávěla jej ještě babička jejího manžela, Matěje Kopeckého. Vzpomínku formulovala takto. „Babička Zdena vyprávěla, že byli někde u Domažlic, a tehdy se tam točil film... Madla zpívá Evropě? S herečkou Sulanovou.¹⁵² A ona seděla někde na stromě za tou maringotkou a ten koloraturní zpěv tam jela. Hodinu. Dvě hodiny. Babička šilela. Ona byla taková poctivá, že se pořádně rozezpívávala za domem naší prababičky.“¹⁵³

Večer v Kostelci se tedy vyprávěly příběhy podobného rázu. Spíš se sdílely zážitky žijících členů rodiny, než aby se celý večer vzpomínalo na předky. Večerní diskuse sloužila jako tmelící prvek pro celou rodinu.

Všední den si každý prožil podle svého, ale večer se zpravidla sešli a povídali si, či pouze poslouchali. Každý samozřejmě vnímal vyprávění s jinou intenzitou. Vladimíra Kopecká popisuje vyprávění jako nesmírně zajímavé.¹⁵⁴ Avšak v době, kdy tam začala jezdit a nebyla ještě do propletené rodiny tak zasvěcená, nemohla mnohdy postřehnout, o kom se vypráví. První pobyty v Kostelci pro ni musely být v tomto ohledu obtížné, ale zpětně je hodnotí pozitivně. Vyprávění sice popisuje jako nesmírně zajímavé, protože si je zpětně vědoma, jak cenné bylo pro celou rodinu. V dané době, kdy se ještě natolik neorientovala ve všech rodinných vztazích, pro ni ale nebylo až tak zásadní. Snacha Vladimíry, Iva Kopecká, se při popisu pobytů v Kostelci věnovala tématu večerního vyprávění pouze okrajově. Společnou večerní sešlost nepovažovala za až tak silný zážitek obzvláště ze začátku, kdy ještě nebyla úplně seznámena s rodinnými vazbami.¹⁵⁵

V Kostelci se setkávaly různé rodiny a generace. Jakub Kopecký vzpomíná na babičku Zdenu, coby nejstarší osobu z rodu, se kterou měl možnost se setkat a poslouchat její vyprávění. „Babička Zdena vyprávěla nejenom o legionářích, což bylo velký téma pro celou rodinu. Úlet je v tom, že ti legionáři něco napsali a já to mám jako zdroj, jako ověření, že... Některé věci se ve vyprávění liší, samozřejmě, každý přehání trošku jinak, ale co řekla babička, tak to

¹⁵¹ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

¹⁵² Hlavní roli ve filmu Madla zpívá Evropě zahrála Zdenka Sulanová. Tento film byl natočen roku 1940 pod vedením režiséra Václava Binovce.

¹⁵³ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023

¹⁵⁴ Tentýž

¹⁵⁵ Rozhovor s Ivou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková dne 30.5.2023

všechno sedělo“¹⁵⁶. V tomto bodě Jakub vnímá paměti legionářů jako ověření, zda si babička někde něco nepřikrášlila. Avšak nabízí se otázka, zda své zkušenosti z války legionáři v takové míře sdíleli ve svých rodinách. Skutečnost, že se vyprávění Zdeny shodovalo s popisem v pamětech jejího otce, může vyplývat i z toho, že si Zdena knihu přečetla.

Mirotické slavnosti jsou dalším místem setkávání, kam čas od času vedou i cesty Kopeckých. V roce 2019 se Virginie Hněvkovská přímo zúčastnila Mirotických slavností.¹⁵⁷ Vedle hlavního programu, který obsahoval vystoupení divadelních a hudebních spolků, byl i doprovodný program, ve kterém vedla Virginie besedu s názvem *Život v maringotce*.¹⁵⁸ Virginie Hněvkovská dále popisuje Mirotice, jako možné místo setkávání s příbuznými, se kterými se běžně neschází.¹⁵⁹

Kromě očekávání, že zde potkají nějakého příbuzného, pokládají někteří členové rodiny tuto akci jako dobrou příležitost přiblížit tradici Kopeckých mladším členům rodiny. Takto to vnímá například Tereza Křehlíková, která za tímto účelem navštívila mirotické oslavy se svou dcerou Denisou.¹⁶⁰

Jak již bylo uvedeno v obecném uvedení do problematiky rodinných vztahů, nejvýrazněji se na pořádání rodinných setkání angažují zástupci starších generací. U Virginie Hněvkovské se například pořádala různá rodinná setkání v jejím bytě v Braníku.¹⁶¹ V současné době je nejobvyklejší setkání rodin za účelem oslav narozenin starších členů rodiny. Vzhledem k většímu počtu příbuzných se pronajímá sál, nebo hospoda.¹⁶²

Jako další místa plánovaného setkání mohou být umělecká představení příbuzných. Rodiny přitom nemusí být v blízkém kontaktu, ale ví o sobě. „To že La Putyka a Rost’a Novák jsou naši příbuzní, jsem se dozvěděla od mojí mámy před osmi lety. Na to konto jsme potom

¹⁵⁶ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

¹⁵⁷ Virginie Hněvkovská navštívila Mirotické slavnosti několikrát viz Odkaz vyhlášeného loutkáře je stále živý. Publikováno: 26.2.2015. Dostupné z: Odkaz vyhlášeného loutkáře je stále živý – Písecký deník (denik.cz) [online, cit. 3.5.2023]

¹⁵⁸ Program Mirotického setkání hudby. Dostupné z: Mirotické setkání hudby | TICKETPORTAL Vstupenky na Dosah – divadlo, hudba, koncert, festival, muzikál, sport [online, cit. 28.10.2023]

¹⁵⁹ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

¹⁶⁰ Rozhovor s Terezou Křehlíkovou vedla Štěpánka Petričáková 26.9.2023

¹⁶¹ Rozhovor s Terezou Křehlíkovou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

¹⁶² Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 23.5.2023

říkali, že se půjdeme podívat do La Putyky. Až teď poprvé jsme se setkali s Aničkou Kopeckou a Rost'ou Novákem na představení Cesty.“¹⁶³

Kromě pravidelných a plánovaných událostí může samozřejmě dojít i k neplánovaným setkáním. Tereza Křehlíková si například vzpomíná, jak se několikrát setkala s příbuznými úplnou náhodou: „Kdysi dávno s Renatou Kopeckou, která žije v Německu a přijela do Čech, jsme viděli v Krči Cirkus Kopecký. Mně tenkrát bylo patnáct, takže spíš to bylo v její režii. Jestli ona se tam vyloženě seznámila a řekla, že je Kopecká? Strávili jsme noc v maringotce a povídali jsme si. To byl ještě tatínek Honzy Kopeckýho. Tam se debatovalo až do pozdních hodin. A pak jsme byli ještě několikrát na představení s Deniskou.“¹⁶⁴ Zmiňovaná situace byla náhodná v neplánované návštěvě cirkusu, která byla realizována na základě domnělé příbuznosti s majiteli cirkusu, která se nakonec potvrdila.

Úplně náhodné seznámení s příbuznými popisuje rovněž Tereza Křehlíková, která až na základě rozhovoru se svými sousedy na chalupě poznala, že jsou příbuzní. „Ještě jedna taková zajímavost, jak je ten svět malej. My máme chalupu v Rokytnici nad Jizerou, a když jsme si ji tam začali stavět, tak jsme tam obcházelí sousedy a zjistili jsme, že naši sousedi jsou Kopecký, ale to ví babička, co to je za větev. Já vím, že mi to pán jednou vyprávěl, ale nevím, jestli jsem to úplně postřehla... Rozhodně patří do rodiny Kopeckých.“¹⁶⁵

4.3.3 Způsob trávení volného času

Dalším důležitým tématem je trávení volného času rodiny Kopeckých. Výše jsem se věnovala popisu míst setkání, přičemž setkání v Kostelci nad Ohří je vlastně jedna z forem dovolených, kdy se rodina po nějaké době sejde a tráví spolu čas nejrůznějším způsobem. Kromě větších rodinných setkání však tráví rodiny v podobě užšího rodinného kruhu na chatách. Rozdíl s předchozí kapitolou spočívá v podobě trávení volného času užších rodinných kruhů.

Jan Babák, vnuk Virginie Hněvkovské, vzpomíná v souvislosti s chatou v Orlických horách jako na nejkrásnější období jeho dětství. Na chatě se setkávala celá rodina – babička s dědou a jejich potomci. Na trávení volného času vzpomíná Jan Babák takto: „Byla to malebná

¹⁶³ Rozhovor s Terezou Křehlíkovou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023, fotografie ze setkání je dostupná v obrazové příloze

¹⁶⁴ Tentýž

¹⁶⁵ Tentýž

chaloupka uprostřed hor, v lese, bez vody, bez elektriky, bez jakéhokoliv odpadu a přívodu vody. Tam jsme trávili dětství, celá naše rodina. Tam těch zážitků máme strašně moc – výlety, opékání buřtu, sbírání borůvek. V té přírodě to bylo prostě nádherný... Na přehradě jsme měli takzvaný „ostrov mudrců“, a tam jsme si hráli s nějakými kamenama, soškama a vším možným. Babička nám tam vyprávěla, co se tam dělo za války. Při těch jejích vyprávěcích večerech se nám tajil dech. ¹⁶⁶ Postupně se na chatu přestalo jezdit v takto širokém kruhu z důvodu postupujícího stáří Josefa Hněvkovského a dospíváním vnoučat, která kvůli pracovním povinnostem na chatu nejezdila až tak často. Kladný vztah k trávení volného času na chatě v souvislosti se vzpomínkami z dětství jej přiměl k tomu, aby si jednu v dospělosti koupil.

Chatu jako oblíbené místo pro svou rekreaci označili i Kopečtí z Prahy. Kromě každoročních setkání s širší rodinou v Kostelci, jezdí i v rámci užšího rodinného kruhu na svou chatu. Jedná se o místo, kam si jezdí odpočinout celá rodina nejen o prázdninách, ale i o víkendech. ¹⁶⁷ Nejdéle na chatě strávila Vladimíra Kopecká, která na ní přečkala celou dobu pandemie Covidu-19. ¹⁶⁸

Izabela a Daniela Kopecké trávily svůj volný čas nejen v rámci pracovních povinností v rodinném podniku, ale i mimo něj. Jezdily například s prarodiči do jiných cirkusů na představení, do kina nebo na výlety. ¹⁶⁹ Ačkoli dívky již vyrůstaly v cirkusovém prostředí, je zde znatelně vidět kontinuita s nejstarší generací, a sice v otázce soudržnosti rodiny. Ovšem s tím rozdílem, že se podnikání rodiny přenáší na další generace, které je aktivně vykonávají a volí podnikatelské strategie dle aktuální poptávky.

Narátoři nehovořili o častějším cestování za hranice, prostě rádi tráví čas v přírodě se svými nejbližšími. Výjimku tvoří rodina Kopeckých z Kojetic, která na základě svého druhu podnikání, nemá úplně jasně určeno, kdy bude mít volno. Rádi se však vrací na místa, kde jezdili s cirkusem. Ze zahraničních zemí se tedy konkrétně jedná o Bulharsko, kde se Jan Kopecký narodil. ¹⁷⁰

¹⁶⁶ Rozhovor s Janem Babákem vedla Štěpánka Petričáková 22.5.2023

¹⁶⁷ Rozhovor s Ivou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková dne 30.5.2023

¹⁶⁸ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková dne 25.5.2023

¹⁶⁹ Rozhovor s Danielou Kopeckou ml. a Izabelou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

¹⁷⁰ Rozhovor s Janem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

5 Transfer rodinné tradice

5.1 Nositelé loutkoherecké tradice

Na úvod je na místě položit si otázku, kdo je nositelem rodinné tradice. Typická odpověď na tuto otázku by byla pro starší rodiny Kopeckých jasná – přeci nadaní mužští potomci. V současné době se však loutkářství jako profesi věnuje mnohem méně rodinných členů než dříve, ale povědomí o loutkoherecké tradici a historii se přenáší dál. Jako nositele povědomí o loutkářské tradici by mohli být v dnešní době označeni všichni členové rodiny, protože ať k rodinné historii přistupují pasivně, nebo naopak se velmi zajímají o svůj původ, museli alespoň v dětství slyšet, z jakého rodu pocházejí, a tuto informaci přenášejí dál.

V době, kdy více „Kopečáků“ provozovalo loutkové divadlo, mohli si navzájem konkurovat, a tedy i mohlo dojít i k neshodám v rámci jedné rodiny. Kopečtí této situaci předešli rozdělením míst působení. Dohodli se na vzájemném respektování hranic mezi kraji, kde působili další příbuzní. Na tuto dobu vzpomíná především Virginie Hněvkovská, jejíž otec a strýcové provozovali loutkové divadlo, a tudíž bylo výše zmíněné opatření nezbytné pro správný chod rodinných živností.

Na otázku, zda bratři respektovali rozdělení krajů, odpověděla narátorka takto: „Respektovali se, protože ti bratři byli všichni loutkáři. Takže Matěj Kopecký měl hradeckej kraj, my jsme měli Prahu a pražskej kraj, strejda Jindřich měl plzeňskej kraj. Prostě měli rozdělený kraje a respektovalo se to. Takže ten si (třeba) nedovolil zajet do plzeňského kraje.“¹⁷¹

V tomto bodě je ještě důležité poznamenat, že zmíněné rozdělení krajů nevedlo k úplné izolaci jednotlivých rodin. Jednalo se spíše o prevenci případných neshod mezi příbuznými v rámci podnikání. Pro udržení rodinné soudržnosti byla zavedena tradice, kdy se alespoň jednou za rok všichni příbuzní scházeli. Virginie vzpomíná na setkávání v Dejvickém divadle, každoročně rezervoval sál pro rodinnou sešlost.¹⁷²

Důležitým tématem této podkapitoly jsou však nositelé loutkářské tradice. Virginie Hněvkovská popisuje přenos rodinné tradice ve své rodině takto: „Tatínek potřeboval mít po sobě potomka. Ze začátku se rodily samý holky. To byla Jarka, Marie, pak jsem byla já, pak

¹⁷¹ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 23.5.2023

¹⁷² Tentýž

byla Berta, prostě samé holky. Až teprve asi šestý se narodil Honzík a Karel. Honzík k tomu divadlu opravdu byl. To si tatínek dělal velký naděje a říkal, že se opravdu narodil s loutkou v ruce. Honzík ale bohužel během revoluce 1945 zemřel.¹⁷³ S klukama někde lítali po hřbitově, napil se tam vody a dostal prudkou otravu žaludku. Zrovna v té době tam byli cirkusáci Kludští, tak tatínkovi půjčili kočár a koně a dovezli ho rychle do Prahy. Ale už bylo bohužel pozdě. Tak to bylo neštěstí pro tatínka, protože ten druhý bratr Karel neměl k loutkám vztah a vyučil se jiné řemeslo.“¹⁷⁴

Z uvedené citace vyplývá, že přenos loutkářského řemesla nutně souvisel s přijmením Kopecký. Z tohoto důvodu byla naděje na transfer rodinné tradice vkládána především do mužských potomků této rodiny. Loutkářství však nemělo být přenášeno dál za každou cenu. Klíčovými kritérii pro přenos bylo nejen mužské pohlaví, ale i nadání. Všichni sourozenci, kteří měli nadání, pomáhali dál svým rodičům v podnikání, avšak nikdo z nich v něm nepokračoval. Každý ze sourozenců měl navíc své povolání. Také u dalších generací v rodině Virginie Hněvkovské pak došlo k hledání vlastních cest i u jejích dětí a vnoučat. Nikdo z nich se nevěnuje profesi v umělecké sféře. Tento jev je přirozený, neboť Virginie Hněvkovská vypomáhala svým rodičům, protože byla na vodění loutek nadaná, ale sama měla technicky založenou profesi a vlastní rodinu.¹⁷⁵

Průběh skloubení péče o domácnost, práce a pomoci rodičům popisuje Virginie Hněvkovská takto: „To už jsem měla dvě děti, a když tatínek potřeboval, tak jsem jela z Prahy do Říčan, kde tatínek zrovna vystupoval s divadlem, a pomáhala jsem, jak se dalo, i když jsem byla vdaná... Manžel měl v té době auto, takže to pro nás nebyl problém sednout do auta, pomoci tam a zase se vrátit domů... Já jsem věděla dopředu, kdy se bude hrát, tak jsem uvařila oběd, nebo jsme si pak dali oběd v restauraci.“¹⁷⁶ Její manžel byl hrdý na to, že pochází z loutkoherecké rodiny. Chlubil se tím, i když to pro něj muselo být občas náročné, jelikož nevyrůstal v divadelním prostředí.

Po úmrtí rodičů tedy neúčinkovala v divadle, nebo nevedla samostatný soubor. Využila však svůj um například při výchově dětí a vnoučat, kdy jim hrávala i loutkové divadlo.¹⁷⁷ Její

¹⁷³ K Pražskému povstání došlo 5. května 1945

¹⁷⁴ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023

¹⁷⁵ Tentýž

¹⁷⁶ Tentýž

¹⁷⁷ Rozhovor s Janem Babákem vedla Štěpánka Petričáková 22.5.2023

dvě dcery ještě viděly svou matku při živém vystoupení, ale vnoučata už měla „pouze“ soukromá představení.

Obdobně jako Virginie Hněvkovská, popisuje transfer rodinné tradice i Věra Kopecká, s tím rozdílem, že v případě Věry Kopecké byl zřetelnější tlak na ženu, která se do rodiny Kopeckých přivdala, aby měla chlapce: „Oni (Kopečtí) nikdy neuznávali děvčata. Manželův tatínek říkával: „Musíš mu dát syny, poněvač děvčata, ty ztratěj jméno, když se vdaj. A to není potomek. Jsou to moje děti, ale není to potomek.“¹⁷⁸

V rodinné historii však najdeme i význačnou loutkářku, Arnoštu Kopeckou, která byla v loutkářském řemesle úspěšná a uznávaná. Nicméně Arnošta zemřela bezdětná a spolu s ní se přestala větvit jedna z linií rodu Kopeckých.¹⁷⁹ Tchán Věry Kopecké měl nejspíše na mysli i tuto rodinnou zkušenost, kdy přenos tradice u jedné větve rodiny úplně ustrnul kvůli absenci potomstva.

Na základě řečeného lze logicky usoudit, že i v této rodině se předpokládal přenos řemesla z otce na syna. „Honza byl prvorozenej kluk. Manžel říkal – jak to bude holka, tak ji mámo nevod' domů... Ale byl to chlap. Ten ho tak zapil... On se narodil v Bulharsku. Já byla v nemocnici a on se hezky bavil. Přišel mi pak do nemocnice... Museli jsme mu ukázat, že je to chlap. Že jsme ho nepodvedli.“¹⁸⁰

Narátorka tuto událost nepopisuje se zatrpklostí, spíše naopak, popisuje ji jako veselou historku. Přišlo jí přirozené, že se manžel zajímal, jestli se jí narodil syn, protože na tom závisela budoucnost rodinného podnikání. Na druhou stranu se v rozhovoru skoro vůbec nevěnovala reflexi vlastních pocitů – jak se v dané době cítila, nebo jak se jí dařila komunikace s personálem nemocnice. Spíše se na situaci dívala manželovými očima, protože jí nepřišlo až tak podstatné, jak se cítila ona sama, ale soustředila se na skutečnost, že splnila svůj úkol a porodila syna.

Princip soudržnosti celé rodiny a orientaci na rodinné podnikání můžeme vidět u příslušníků prostřední a nejmladší generace rodiny Kopeckých z Kojetic, kteří se věnovali cirkusu a nyní podnikají v cateringu.¹⁸¹ Nejmladší generace této rodiny provozovala v dětství

¹⁷⁸ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 22.3.2022

¹⁷⁹ Konkrétně větev Václava Kopeckého, jednoho ze synů „patriarchy“ Matěje Kopeckého.

¹⁸⁰ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 6.2.2023

¹⁸¹ Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

například drezuru koz a starala se o zvířata. Nejde tedy o to, předávat um, ale umět zařídit živnost tak, aby v ní mohli pokračovat i další potomci.

V rodině Kopeckých z Prahy je vztah k divadlu a uměleckému světu obecně nejčitelnější. Nejstarší generace se věnovala aktivně navazování na loutkářskou tradici, ale provozovala loutkářství po svém. Věnovali se varietním výstupům a alternativnímu divadlu. Synové Matěje a Vladimíry mají umělecké zaměření. Jakub v současné době působí na volné noze jako výtvarník a scénograf a jeho bratr Matěj působí jako loutkoherec v Divadle Spejbla a Hurvínka v Praze.¹⁸² Tato rodina tedy aktivně pokračuje v rodinné tradici a zároveň usiluje o připomínání rodinné historie.

5.2 Rodinné podnikání a totalitní režimy

Rodinné podnikání bylo ovlivněno politickými režimy, které v dané době panovaly. Nejstarší pamětníci si vzpomínají, jak žili za Protektorátu Čechy a Morava. Alice Dubská charakterizuje loutkáře v období Protektorátu jako obránce národní identity. Ještě před odtržením Sudet bylo zřetelné národnostní napětí mezi Čechy a Němci, na které někteří loutkáři reagovali hraním her jako *Napoleon* od Františka Ptáčka, ve které se kritizovala dobytčinnost jednoho národa, který chtěl podmanit jiné národy, nebo naopak přicházeli s myšlenkou spřáteleného soužití, což je vidět ve hře *Míček Flíček*. Obecně ale byl trend hrát hry, které posílí národní sebevědomí. Co se týče rodiny Kopeckých, Antonín Kopecký například uvedl roku 1939 hru s názvem *Matěj Kopecký v Klokotech*. Jedná se o hru, kde je silně akcentován Matěj Kopecký jako obrozenec, neboť se v této hře setká Matěj Kopecký s knězem J. V. Kamartýrem, který v něm probudí zájem o národní obrození.¹⁸³

Někteří loutkáři, včetně Vojtěcha Kopeckého, byli členy podzemního hnutí, ale nesnažili se provokovat, protože nechtěli ohrozit rodinu. Zároveň ale nesouhlasili s nastoleným režimem a chtěli proti tomu něco podniknout.

„Tatínek hrál hry, který byly pro Němce nezávadný. Nehrál třeba Lešetínskýho kováře, protože to bylo provokativní, a to nemělo cenu hrát takovýchle věci. Bylo to nebezpečný pro

¹⁸² Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023

¹⁸³ DUBSKÁ, A., *Dvě století českého loutkářství*, s. 237–238. Pramenem této citace jsou: Zprávy Loutkářského soustředění. 31.3.1939; DM: „Město Tábor buditeli Kopeckému“, *Loutkář* 1938/39, s. 76. Jednalo se o necenzurovaný interní tisk, který byl rozesílán mezi loutkáři během okupace. Zprávy Loutkářského soustředění byly důležitým informačním a sjednocovacím prvkem loutkářského hnutí.

rodinu. Zase jsme nehráli hry, který by šly Němcům na ruku... Všichni ti bratři to dělali tak, aby neohrožovali svoje rodiny... Tatínka sebrali kvůli tomu, že jsme hráli pohádku *Kašpárek vždy vítězí*. V té době tam jezdily lokomotivy a všude bylo to „V“, jako že Němci vyhrávají. A my jsme na Letný hráli *Kašpárek vždy vítězí*... Tatínek si nechal udělat plakáty – *Kašpárek vždy vítězí s velkým „V“*... Byly tam nové baráky, kde bydleli Němci. Stalo se, že i ty německé děti přišly na představení a teď slyšely, že se děti smějou. Německé děti to vzaly tak, že si z toho tatínek dělá legraci a řekly to doma. Pak se všechno vysvětlilo, ale tatínek byl na výslechu asi nejmíň tejden.“¹⁸⁴

K nejpřekotnějším změnám pro loutkáře dochází v období po únorovém převratu roku 1948, kdy byl vydán zákon č. 32/1948 Sb.¹⁸⁵, na jehož základě byla vydána základní ustanovení o zřizování divadel a divadelní činnosti. V praxi představoval tento zákon naprostou kontrolu repertoáru a centrální plánování štací.¹⁸⁶ Každoročně byly prováděny zkoušky a divadelní kusy musely projít přísnou kontrolou. Završením procesu znárodnění byl vznik národního podniku Československé cirkusy, varieté a zřízení celostátní agentury, která umělce zastupovala.¹⁸⁷

Loutkáři si paradoxně oproti jiným divadelním odvětvím do jisté míry polepšili ve smyslu prestiže, protože loutkoherectví se zrovnoprávnilo s klasickým herectvím. V Československu došlo k institucionalizaci loutkového divadla, které bylo tímto počinem zrovnoprávněno s ostatními uměleckými směry. Pro kočovné loutkáře to však znamenalo zpřetrhání kontinuity tradice kočovného způsobu života, která probíhala po několik generací.¹⁸⁸ Loutkáři tak utrpěli obrovský šok, ale museli se rychle adaptovat na nově nastolené podmínky.

V souvislosti s emancipací loutkoherectví jako oboru, bylo nezbytné utvořit kompaktní síť loutkových divadel. V letech 1949–1958 vyrostla v krajských městech divadla jako např. Divadlo DRAK (1958) či Naivní divadlo Liberec (1949).¹⁸⁹ „Soukromníky, feriální osady a kočovný loutkáře se snažili organizovat přes ústřední divadlo... Z těch různých kulturáků udělali loutková divadla a vznikaly strašně zajímavý útvary. Schovávaly se tam docela

¹⁸⁴ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 23.5.2023

¹⁸⁵ Znění celého obsahu zákona je dostupný na: *Zákony pro lidi*. Dostupné z: 32/1948 Sb. Zákon, kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní ... (zakonyprolidi.cz) [online, cit. 10.12.2023]

¹⁸⁶ CIHLÁŘ, Ondřej – JORDAN, Hanuš. *Orbis cirkus. Příběh českého cirkusu*. Praha: AMU, 2014, s. 194–195.

¹⁸⁷ JUST, V., *Divadlo v totalitním systému*, s. 31.

¹⁸⁸ VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.), *Živé dědictví loutkářství*, s. 78–79.

¹⁸⁹ Tamtéž

zajímavý osobnosti. Táta se dostal do party lidí jako pan Kalfus, Markéta Schartová a mnoho dalších lidí.“¹⁹⁰

V souvislosti se zakládáním divadelní sítě se nabízí otázka, jakým způsobem byla divadla osazována. „Za dědou šli lidi z DRAKu, protože sháněli, kdo by tam hrál. Někdo jim řekl, tady v Častolovicích hraje Matěj Kopecký: Nechcete se jet podívat na to, jak hraje? A tam byli třeba lidi, který nikdy loutkový divadlo nedělali. Byli se tam podívat a loutkový představení se jim strašně líbilo. Oslovili ho, jestli by se nechtěl usadit. On říkal, že mu stejně končí licence. Komunisti mu zakázali živnost, že se stejně chce usadit. Ze začátku mohl dělat jen kulisáka, protože byl soukromník a nemohl hned začít hrát.“¹⁹¹

Divadla jako Divadlo DRAK či Naivní divadlo se ve své době těšila velké oblibě a dosahovala úspěchů nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí, kam dojížděla na různé akce a festivaly. Během komunistického režimu se mohlo vyjíždět za hranice pouze na základě vydání tzv. výjezdni doložky. Jakubův otec, jakožto herec Naivního divadla, také vyjížděl za hranice, ovšem nesměl s sebou vzít žádného člena rodiny. Jednalo se čistě o pracovní výjezdy. Nicméně své zkušenosti s rodinou sdílel. „Táta za komunistů projel Francii, Mexiko, prostě se podíval normálně na západ, což se málokomu povedlo. Dost často nebyl doma, protože byl na turné... To bylo zajímavý v tom, že když se vrátil, tak jsme měli nějaký echo z toho, jak to funguje venku na západě i v tom divadelním prostředí. Jinde, než jen u nás... Samozřejmě, že tam byl nějaký tajnej, kterej hlídal, aby někdo nezdrhnul. Čas od času někdo zdrhnul, a pak šli všichni k výslechu, bylo kolem dusno. Tam to bylo hodně hlídaný.“¹⁹²

Rodina Vladimíry a Matěje Kopeckých byla pod dohledem na jednu stranu z důvodu, že Matěj jezdil za hranice. Především pak na základě této události: „Na nás se donášelo. Matěje jednou moje kamarádka pověřila, aby někam donesl jeden dopis, protože měli jet s divadlem přes Německo do Francie. A ten dopis nechala naivně v Plzni v hotelu na recepci. A on si to vyzvedl, dal si to do tašky, přijeli na hranice a tam mu okamžitě udělali prohlídku. Divadlo se tam zdrželo strašně dlouho. Augusta¹⁹³ byl úplně nepřičetnej. A když přijeli, tak si pro něj hned estébáci přišli. Matěj řekl, že má ještě jedno představení... Tak měl ještě představení, protože

¹⁹⁰ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

¹⁹¹ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

¹⁹² Tentýž

¹⁹³ Oldřich Augusta byl v letech 1966–1986 ředitelem Naivního divadla

tam už byly děti. Já jsem úplně trnula. Vyslychali ho, dostal nějakou tučnou pokutu a důtku a všechno možný. Byli na nás nasazený.“¹⁹⁴

Narátorka si rovněž vzpomíná, že se obávala, že výslech bude probíhat jako ve filmech. K této události došlo na přelomu 70. a 80. let minulého století. Je tedy otázkou, zda se narátorka na danou událost nedívá spíše zpětně ze zkresleného pohledu na základě porevolučních filmů a vyprávění. O výsleších se nejspíš dozvěděla z doslechu, ale jak probíhal pravý výslech Státní tajné bezpečnosti nemohla shlédnout v tehdejších vysílání.

Stejně jako Vladimíra a Matěj Kopečtí, i Věra a Jan Kopečtí pokračovali v loutkářské tradici. Konkrétně se věnovali varietním výstupům pod uměleckým jménem Duo Kopecký. V souvislosti se zákazem samostatného podnikání v Československu po únoru 1948 užívali termín varieté. Dne 29. ledna 1958 vznikla Hudební a umělecká agentura¹⁹⁵ na základě výnosu ministerstva školství a kultury.¹⁹⁶ Jednalo se o státní agenturu, která zastupovala i manžele Kopecké. Jejím úkolem byla organizace vystoupení tuzemských a vybraných zahraničních umělců. Státní aparát tak měl pod naprostou kontrolou repertoár, které divadelní a jiné společnosti uváděly.¹⁹⁷

Kopečtí hráli pro široké spektrum publika. Hráli pro děti, dospívající i dospělé, a podle toho přizpůsobovali i text daného vystoupení. Jan Kopecký říkal vtipy, které zaujaly dospívající a pro dospělé publikum byl přidán sólový taneční výstup Věry Kopecké. V rámci zahraničních vystoupení byly hry odehrány v tamním jazyce. Jan Kopecký se nazpaměť učil nahrávky z kazet.¹⁹⁸

Průběh vystoupení popisuje Věra Kopecká takto: „Manžel měl nejprve proslov, že pochází z rodu Kopeckých... Hry jsme nehráli. My jsme dělali marionety ze světa. To byla taková mapa a z každého státu tam byly loutky. Černoška z Mosambiku, Ruska a Rusák tancovali kozáka... To jsme byli vždycky sehraný – jednu loutku jsem měla já a jednu manžel... Pak jsme měli „dupáka.“ Tam bylo tisíce nití, a to salutujou... teď se oddělí tělo a tancujou jenom nohy. Když někdo šáhnul špatně, tak jsme nebyli sehraní. Manžel to za ty roky znal, ale

¹⁹⁴ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023. Právě na základě této události je zřejmé, jak jsou důležitá osobní svědectví pamětníků. O zmiňované události jsem se snažila dohledat více v Archivu bezpečnostních složek, ale bohužel marně. Hledaný materiál mohl projít skartačním řízením, nebo je ještě nezpracovaný.

¹⁹⁵ Roku 1961 byla agentura přejmenována na Pragokonzert viz SZÁNTÓ, Jiří. *Umělecko agentážní činnost ve vztahu k zahraničí v podmínkách socialistického zřízení*. Praha: Olympia, 1985, s. 16.

¹⁹⁶ Tamtéž

¹⁹⁷ *Věstník ministerstva školství a kultury*. Praha: SPN, 28.02.1962, 18(6), s. 75.

¹⁹⁸ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022

horší to bylo se mnou. Když jsem někde udělala chybu, tak jsem to pak musela zahrát do outu. Všichni šaškové padli a smáli se ... Když jsme měli představení pro dospělé, tak jsem tam tančila latinskoamerický tanec nebo „motýlí svatbu.“¹⁹⁹

Jak již bylo řečeno, Věra Kopecká pocházela z rodiny akrobatů a od raného dětství se věnovala artistice. Její původní profesní zaměření jí pomohlo při osvojování nové disciplíny – latinskoamerického tance. „Já jsem chodila k Čejkovi a Jiřině Gottové. Ona říkala – jsi šikovná, máš to v sobě. Ten rytmus umíš chytit.“²⁰⁰ Věra tedy docházela na taneční lekce k profesionálním tanečnickům, a aby byla její vystoupení co nejautentičtější, byla vždy opálená a nosila zářivý kostým.

Kromě umění vodit loutky je důležité uvědomit si, z jakého materiálu jsou vyrobeny a jak jsou těžké. Jako nejtěžší loutku z těch, se kterými hráli, označuje Věra Kopecká „černošku.“ Doslova říká: „Ještě že s ní dělal manžel, protože kdybych s ní dělala já, tak by mě manžel vezl do nemocnice. Moje záda by to nevydržela.“²⁰¹

V některých případech došlo u narátorů k odložení loutkářského řemesla na pár desítek let. Tento jev je možný spatřit u rodiny Kopeckých z Kojetic, kteří přešli od loutek k cirkusu a po nějakém čase zase zpět. Na jednu stranu je tedy možné sledovat, že se tak odklonili od rodinné tradice, na druhou stranu je důležité říct, že cirkus jako takový se vyvinul právě od kočovných loutkářů. V minulosti byla loutková představení doplňována např. tancem, artistickými či kouzelnickými vystoupeními.²⁰² Otec „patriarchy“ Matěje Kopeckého, Jan Kopecký, rovněž doplňoval svá loutkoherecká vystoupení například chůzí po provaze.²⁰³

Daniela Kopecká, manželka Jana Kopeckého, pochází z rodu Kludských, kteří se ve 2. polovině 18. století věnovali „hře s pimperláty.“ Kludští však brzy založili cirkusovou tradici.²⁰⁴ Alice Dubská nicméně ve své knize poznamenává, že se jmenovaný jev nemůže

¹⁹⁹ Tentýž

²⁰⁰ Tentýž

²⁰¹ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022

²⁰² CIHLÁŘ, O. – JORDAN, H., *Orbis cirkus*, 2014, s. 67–75.

²⁰³ Viz DUBSKÁ, Alice, *Dvě století českého loutkářství*, s. 38.

²⁰⁴ Daniela Kopecká tak pochází spíše z cirkusového, než z loutkářského prostředí a provdala se za Jana Kopeckého, čímž došlo k propojení cirkusové a loutkářské rodiny, jako tomu bylo mnohokrát v rodině Kopeckých. Konkrétně je tento vývoj rodinného podnikání Kludských spojován s Antonínem Kludským z Bukovniku (1826–1895), který, ač původně loutkář, přišel s nápadem drezury zvířat a již roku 1856, kdy měl být principálem největší manažerie v Čechách viz CIHLÁŘ, O.–JORDAN, H., *Orbis cirkus*, s. 139.

zobecňovat, a tudíž nelze suše konstatovat, že když se loutkám nedaří, rozhodnou se loutkáři podnikat s cirkusem.²⁰⁵

Do rodinného podnikání se zapojili všichni členové tohoto rodinného kruhu. Na impuls k založení cirkusu vzpomíná Věra Kopecká takto: „Kluci na to přišli. My jsme s manželem furt hráli, i když byli malí, s loutkama. Nikdy ne s cirkusem. A najednou přišli, když byli větší a... Tati, nebudeš se zlobit... že bysme nechali chvíli loutky spát a udělali si cirkus? A když to nepůjde, tak zase vyndáme loutky.“²⁰⁶ Z uvedené ukázky z rozhovoru je zřetelný citelný vztah k loutkám, které zde vystupují jako „živé bytosti.“ To naznačuje eufemistické vyjádření návrhu, že by nechali „loutky spát.“ Důležitým momentem je však samotná volba směřování rodinného podniku ze strany synů a jeho následná akceptace ze strany hlavy rodiny.

Vývoj rodinného podniku se s myšlenkou nové podnikatelské strategie obrátil od loutek k cirkusu. S vystoupeními cestovali po světě a na začátku 90. let se vrátili do již demokratického Československa. Ačkoli byla rodina přeorientována na práci se zvířaty a artistiku, jak je běžné u klasických cirkusů s delší tradicí, nezapomínal Jan Kopecký připomínat, že nepochází z cirkusové rodiny, nýbrž že je Kopecký–loutkář.²⁰⁷

5.3 Proměny rodinného podnikání od Sametové revoluce do současnosti

V současné době je možné dozvědět se o průběhu tzv. Sametové revoluce prostřednictvím nejrůznějších médií.²⁰⁸ V dané době však nebyla dostatečně vyvinuta informační síť a noviny podléhaly cenzuře. Otec Vladimíry Kopecké sledoval politickou situaci a pomáhal se v ní vyznat. Vladimíra, která v době okolo roku 1989 ještě žila spolu se svou rodinou v Liberci, vzpomíná, jakým způsobem probíhaly listopadové události v souvislosti s účastí divadelníků.

„Ve všech divadlech se srocovali lidi a vznikalo to Občanské fórum. Mě taky vytáhli na pódium. A potom se mě lidi ptali, co říkám na toho Havla. A já říkám – no ten je skvělejší. Ale to tehdy ještě nikdo netušil, co si má myslet. To bylo v prvopočátcích, kdy byly manifestace na

²⁰⁵ DUBSKÁ, A., *Dvě století českého loutkářství*, 2004, s. 90–91.

²⁰⁶ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022

²⁰⁷ Jan Kopecký se k tomuto tématu vyjadřuje v reportáži pro Kralupy TV, vysílanou dne 2.4.1995 viz (122) Kralupy TV: Cirkus Praga v Kralupech (2. 4. 1995) - YouTube [cit. 27.10.2023]

²⁰⁸ Namátkou například VANĚK, Miroslav. *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Vydání druhé, rozšířené. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.

Šald'áku, nebo před radnicí, a tam mluvili kolegové z divadla – třeba Iva Peřinová. Pamatuju si, že se to svolávalo osmnáctýho listopadu a přišla zpráva, že tam byl zabit jeden student. A to lidi tak namíchlo, že se vyšlo do ulic. Estébáci, ti se snažili, ale... My jsme si s kamarádkou prohlížely nějaký plakát a málem jsme dostaly facku. Probíhalo to všude, po všech městech. Měli jsme velká očekávání, akorát nás zarazili ti komouši, kteří tam pak cinkali klíčkama.“²⁰⁹ Z rozhovoru je patrné, že se Vladimíra těšila z doby, kdy očekávala velkou změnu k lepšímu až do momentu, kdy si všimla „převlékačů kabátů.“

Samotná Sametová revoluce se projevuje v paměti narátorů různě. Někteří se jí aktivně účastnili, jak je popsáno výše. Jiní spíše reflektovali svá očekávání z devadesátých let. Někteří na místo reflexe roku 1989 rovnou přešli ke vzpomínání na místa, která hned po revoluci navštívili. Politický převrat tedy hodnotí spíše pozitivně. Nejvíce se ve vypravování věnovali svému profesnímu směřování a otázce svobodného podnikání.

Vladimíra Kopecká se svým manželem Matějem hrála divadlo a mohli samostatně podnikat. Ze začátku zdědili po Matějových rodičích varietní loutky, se kterými hráli. Pro samotnou tvorbu Divadla Matěje Kopeckého²¹⁰ byla později charakteristická forma tzv. alternativního divadla,²¹¹ které by se dalo stručně popsat jako snaha odlišení se od většinového modelu. Obecně vzato, se od inscenací alternativního divadla očekává nějaká jinakost. V představeních Vladimíry a Matěje Kopeckých byly i loutky nadživotní velikosti, zpěv, tanec, činohra.²¹²

Varietní výstupy, které uváděli například i v zahraničí, byly zaměřeny na celou rodinu. Varietní vystoupení bylo bez textu, takže Kopecké nebrzdila jazyková bariéra v případě vystoupení v cizí zemi. Vystoupení se skládalo například z těchto tří částí: Trumpet'ák a kozlík na bubnu, zpěvačka a pianista a třetí byl Sen lásky od Ference Liszta, kde vystupovala loutka baletky. Kromě klasických vystoupení spolupracovali Kopečtí i na tvorbě reklam, nebo při natáčení filmů.²¹³

Cestování do zahraničí si neorganizovali sami, ale vše zařizovala agentura. Matěj a Vladimíra se tak mohli plně soustředit na svá vystoupení. Některým agenturám nezáleželo na

²⁰⁹ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023

²¹⁰ Internetové stránky Divadla Matěje Kopeckého. Dostupné z: www.divadlomkp.cz [online, cit. 29.4.2023].

²¹¹ K charakteristice alternativního divadla a jeho znakům viz DVOŘÁK, Jan. *Alt. Divadlo: slovník českého alternativního divadla*. Praha: Pražská scéna, 2000, s. 13.

²¹² Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023

²¹³ Tentýž. Ze spolupráce s jinými divadelními soubory se jednalo např. o film *Chcípáci (2006)*, který vznikl ve spolupráci se souborem Buchty a loutky. Režie: Radek Beran.

pohodlí klientů. Nejhůře vzpomíná Vladimíra Kopecká na přesun na Sicílii: „Jeli jsme Fiatem Ducato. To bylo strašný, protože ta agentura, se kterou jsme tam jeli... bylo jí úplně jedno, jaký pohodlí budeme mít. Tam byly namontovaný nějaký sedačky, který byly skoro pravoúhlý. To bylo dva tisíce kilometrů... Do Dánska jsme jeli sami, našim autem. Do USA pochopitelně letadlem. Ve Francii jsme bydleli po hotelích, v Itálii jsme bydleli pod Etnou. Každý jsme měli svůj apartmán.“²¹⁴

Kromě již zmiňovaného cestování do zahraničí, působili Vladimíra a Matěj Kopečtí i na domácí půdě. Kopečtí nejprve jezdili přes hradeckou agenturu, ale jelikož si brala velmi vysoké provize, brzy si začali domlouvat štace sami. Ze začátku jim s organizací pomáhal Matěj Kopecký starší (otec manžela Vladimíry Kopecké).

Kromě nepříjemností během cestování na Sicílii, zažili Kopečtí kolem roku 2002 znepříjemnění chodu divadla i na tuzemské půdě. „Jeli jsme ze štace z Jeseníků a nechali jsme si loutky v kulturním domě v Kostelci. Správce to dal do nějaký místnosti, kterou nechal otevřenou... Takže nám to někdo ukrad. Těm lidem to nic nepřineslo, ti to mohli akorát roztrískat.“²¹⁵ Přes tuto událost ale Divadlo Matěje Kopeckého fungovalo dál, a to až do propuknutí pandemie Covidu-19 a úmrtím Matěje Kopeckého (1953–2020). Synové Matěje a Vladimíry Kopeckých nepokračují v divadle svých rodičů, ale oba se věnují umělecké profesi.

Rodina Kopeckých z Kojetic nadále vedla cirkus. Po Sametové revoluci došlo k zásadní změně, a sice že mohli nejen svobodně podnikat, ale i chovat zvířata. Jejich podnikatelské zaměření tedy nebylo omezeno restrikcemi shora.

V této rodině byli do chodu rodinného podniku zahrnuti všichni členové. Zástupkyně nejmladší generace, Izabela Kopecká, si vybavuje například péči o zvířata. Její sestra Daniela dělala drezuru koziček v deseti letech, od dvanácti let poté asistovala u drezúry, nebo byla u stánků s cukrovou vatou či popcornem. Dívky se také učily artistickým kouskům, jako žonglování, nebo chůzi na provaze, avšak nepokračovaly v tom, protože se s cirkusem přestalo jezdit. Cirkus Praga Kopecký vzhledem k vysoké konkurenci, ale především kvůli restrikcím

²¹⁴ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023; Fotografie z vystoupení na Sicílii je dostupná v obrazové příloze

²¹⁵ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023

spojeným s drezurou zvířat, začal upadat.²¹⁶ Cirkus byl aktivní do roku 2015, poté bylo ještě několik vystoupení v roce 2017.²¹⁷

Rodina se tak musela přeorientovat na jiný druh podnikání, což byly v letech 2015–2018 především výstupy s loutkami určené především pro dětské obecenstvo.²¹⁸ Jan Kopecký ml. se svou rodinou konkrétně vystupoval pod názvem *Loutkové divadlo Marionet*. Na úvodním plakátu k loutkovému představení *Cesta kolem světa* je možné vidět odkaz na to, že jsou vystupující přímými potomky Matěje Kopeckého. Plakát je nadto obohacený malbou Mikoláše Alše, pod kterou je Matějův životopis. Dále plakátku vévodí postava Kašpárka, jehož loutku uchovávají u sebe. Poslední ilustrací je mapa, která znázorňuje, kam všude budou diváci během hry s loutkami cestovat. Na druhé straně je rovněž stručný popis loutkové hry. Kopečtí se tímto hlásili k rodinné tradici a zároveň aktualizovali hru, kterou v trochu jiné podobě hráli Věra a Jan Kopečtí, když aktivně působili jako Duo Kopecký.²¹⁹

Na vystupování s loutkami vzpomíná i nejmladší generace. Daniela Kopecká si nenechala ujít skoro žádné představení a Izabela dokonce s rodiči vystupovala. Vodění loutek ji učil otec, Jan Kopecký. Vodila například loutku zpěvačky nebo pianisty.²²⁰

Vzhledem k nízkým výdělkům se rodina opět přeorientovala na jiný druh podnikání, a sice na catering, se kterým jezdí na různé akce, především na poutě. Rodina podnikala s cateringem i během covidové krize v letech 2020–2021. Ačkoli byla přísná opatření a mnoho obchodů bylo zavřených, dojednali si, že mohou být s prodejnou na náměstí ve Štětí.²²¹ Cateringu se věnují do současné doby.

²¹⁶ Zákon na ochranu zvířat Sb. 501/2020. Dostupné z: Sbírnka zákonů a Sbírnka mezinárodních smluv – Ministerstvo vnitra České republiky (mvr.cz) [online, cit. 22.11.2023]

²¹⁷ Rozhovor s Danielou Kopeckou ml. a Izabelou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

²¹⁸ Jedno z posledních představení měli např. v Lounech 9. srpna 2017 viz Město Louny. Dostupné z: LOUTKOVÉ DIVADLO MARIONET MATĚJE KOPECKÉHO (louny.eu) [online, cit. 24.4.2023]

²¹⁹ Fotografie z vystoupení Jana a Věry Kopeckých viz Obrazová příloha

²²⁰ Rozhovor s Danielou Kopeckou ml. a Izabelou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

²²¹ Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023

6 Dědictví

6.1 Jméno

Zakladatel rodu, Matěj Kopecký, obdržel své křestní jméno díky datu svého narození na svátek sv. Matěje, tedy 24. února 1775.²²² Aktem křtu došlo k zavedení jména Matěj do rodiny. A že bylo jmenovců napříč generacemi opravdu mnoho. Během rozhovorů s narátory jsem se ptala i na motivaci volby jmen pro jejich potomky. Pro nejmladší generace již neznamená volba jména Matěj takový závazek ke starším generacím, tudíž se uchylují k volbě jmen dle vlastních preferencí. Narátoři nicméně považují za normální, že je v každé generaci vždy nějaký Matěj.

Například Jakub Kopecký bral jako fakt, že se jméno Matěj dědí v souvislosti s rodinnou tradicí a hlouběji se touto otázkou nezabýval. Dále poukazoval na to, že jméno Matěj dědili prvorození, což ale nemusela být vždy pravda, ale v případě jeho blízké rodiny tomu tak bylo. Jméno Matěj a jeho předávání vnímá jako tradici, a počítá s tím, že v rodině vždycky nějaký Matěj Kopecký je. Jakub Kopecký dále poukazuje na problémy, které mohou vzniknout, když se otec a syn jmenují stejně. Podle něj pak dochází k mnohým nepřehledným situacím. Osobně vzpomíná na jeden případ, kdy se v jednu chvíli na jednom místě objevili čtyři Matějové: „To byl můj děda, brácha, táta a malej Matýsek. A když někdo zavolal Matěji, tak se otočili všichni čtyři.“²²³ Na problematiku výběru křestních jmen upozorňovala i Věra Kopecká, která též zdůrazňovala, že není potřeba dávat potomkům stejná jména. Prvorozený syn Věry a Jana Kopeckých se jmenoval Jan, tudíž hovořila z vlastní zkušenosti. Všechna její vnoučata se již jmenují odlišně.²²⁴

V důsledku úmrtí blízkého příbuzného stejné generace se v rodině objevuje i případ pozdějšího používání jména Matěj. Dvě jména jsou obvyklá s ohledem na tradici svátosti křtu, kdy pokřtěný dostal jméno svého kmotra či kmotry. Takovýto případ popisuje například Vladimíra Kopecká, kdy si bratr jejího tchána nechal říkat Matěj místo prvního jména Karel, ale až po tchánově úmrtí. Tento jev poukazuje na fakt, že v každé generaci mohl být pouze jeden muž jménem Matěj.²²⁵

²²² TOMAN, J., *Matěj Kopecký a jeho rod*, s. 16.

²²³ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

²²⁴ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 6.2.2023

²²⁵ Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023

Kromě tradice předávání rodinného jména, které dodnes nesou někteří potomci rodu Kopeckých, uvedu příklad, kdy byl výběr jména pro potomka inspirován jménem kmotra, kterého si rodina vážila. Virginie Hněvkovská měla nést z úcty k Josefu Skupovi křestní jméno Josefa, protože si to tak rodiče přáli. Na matričním listu však došlo k záměně: „Když jsem se já narodila, za kmotra mi byl profesor Skupa. On v té době tady měl Angličanky z loutkářství. Ale protože se pan profesor Skupa bál to nemluvně držet, tak mě držela ta jeho návštěvnice a pan farář to spletl. Měla jsem se jmenovat Josefa po Skupovi a Virginie po té loutkářce. Skupa těžce nesl, že by mně říkal Virginie, tak mně říkal Pepičko... A doma mi říkali Jožko.“²²⁶

V souvislosti s bohatou rodinnou historií má jméno Kopecký v uměleckém světě určitý zvuk, čehož zneužívali někteří velmi vzdálení příbuzní, nebo lidé, kteří se na jméně s dlouhou tradicí chtěli přiživit a k rodině vůbec nepatřili. Jméno Kopecký s sebou nesl závazek kvality představení v souvztáznosti k vlastní rodině. Použití rodinného jména jako značky bylo pro potomky Matěje Kopeckého velmi důležité, ale zároveň bojovali s tím, jak se vůči souborům, které kazí jejich jméno, vymezit. Z tohoto důvodu pak docházelo k různým změnám názvů souborů, aby se od sebe navzájem odlišili.

Jakub Kopecký popisoval, jak prožívali jeho rodiče, když bylo jejich jméno spojováno s jiným souborem Kopeckých, kteří neměli dle jejich soudu tak kvalitní vystoupení: „Naši prožívali velmi intenzivně, když se dozvěděli, že někde nějaký Kopeckej... A táta byl pyšnej na to, že má tu DAMU a hraje v Naivním divadle, kde se to dělá opravdu na vysoký úrovni, a tak si přenes tu stavovskou čest i do toho svého divadýlka, co měli s mámou, takže se to snažili dělat co nejlíp. Vždycky hodně prožíval, když jim někdo kazil jméno, notabene když se někdo prezentoval jako Matěj Kopecký. Oni si je pak ty lidi z kulturáků, kam naši jezdili, pletli a tátu to prostě strašně mrzelo, protože pak už třeba věděl, kdo to je a věděl, že to je šílený. My jsme dvakrát změnilo jméno, aby se nejmenovali stejně. Divadélko Matěje Kopeckého Praha, ale už to bylo strašně dlouhý. Já jsem jim pak dělal stránky, a tak jsem jim říkal – ty jo, nechcete zkrátit název? Ne, ne, ne, to bychom se pak jmenovali jako támhleti. Nechci, aby je s náma spojovali.“²²⁷ Kopečtí nechtěli, aby případné negativní recenze padaly na jejich hlavu, protože na rozdíl od slavných osobností, kdy je daný herec/herečka strůjcem vlastního úspěchu a zodpovídá se následkům v případě neúspěchu, jméno Kopecký zahrnuje celou rodinu.

²²⁶ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 22.8.2023

²²⁷ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

Jméno Kopecký bylo používáno i v situaci, kdy příslušníci rodu Kopeckých chtěli prorazit v oboru, ve kterém dříve nepůsobili. Za tímto účelem zdůraznili svou rodinnou historii a jméno Kopecký v názvu daného podniku. V rozhovoru pro Kralupy TV, který poskytl Jan Kopecký st., je zajímavá zmínka ohledně samotného názvu cirkus Praga Kopecký.²²⁸ V této souvislosti hovořil Jan Kopecký o vysoké konkurenci mezi cirkusy a možnou potřebou změnit název. Konstatoval, že jeho rodinný podnik se nemusí obávat, protože se může vztáhnout k rodinnému jménu, které má zvuk a hlavně tradici. Tímto způsobem se rodina vypořádávala s novým zaměřením a aby konkurovala starým cirkusovým rodům, odkazovala na svou rodinnou historii.

6.2 Rodinná historie

Většina narátorů je seznámena s historií rodu pouze okrajově z vyprávění od starších členů rodiny. Narátoři zmiňovali, že pochází z rodu loutkáře Matěje Kopeckého, ale že se o hlubší rodinnou historii více nezajímali. Někteří členové však sami aktivně zkoumali rodinnou historii a věnovali se sběru poznatků o své rodině.

Matěj Kopecký, se kterým jsem již bohužel neměla možnost mluvit, si dopisoval s Miroslavem Burianem, s nímž probíral rodinnou historii. Dle dochovaného dopisu se čas od času scházeli „U Františka“.²²⁹ V uvedeném dopise popisuje M. Burian život Jana Kopeckého, který byl manželem Lídy Baarové a doporučuje Matěji Kopeckému koupit si knihu *Prokletí Lídy Baarové* od Stanislava Motla.²³⁰

Další příklad hlubšího zájmu o rodinnou historii je již v úvodu zmiňovaná inscenace *Bratři naděje*. S nápadem přišel Jakub Kopecký, syn výše zmiňovaného Matěje Kopeckého. Stejně jako jeho otec se tedy věnoval studiu rodinné historie. Zajímavé je, že spíše než ze starších materiálů z rodinných archivů a rozhovorů vycházel z literatury, jako například *Loutky na frontě* od Richarda Matuly.²³¹ Informace o legionářích Jakub poprvé zaznamenal od své babičky Zdeny Kopecké, ale v dospělosti nemohl čerpat z rodinné paměti své rodiny, protože

²²⁸ Kralupy TV, vysílaná dne 2.4.1995 viz (122) Kralupy TV: Cirkus Praga v Kralupech (2. 4. 1995) - YouTube [online, cit. 27.10.2023]

²²⁹ Na základě dopisu, jež je uchovaný v soukromém archivu paní Vladimíry Kopecké, je možné se dočíst, že jmenovaný Miroslav Burian je sice odborníkem na jadernou energetiku, ale vedle svého profesního zaměření se amatérsky zabývá i rodinou Kopeckých a její historií. Dopis je uložen v soukromém archivu Vladimíry Kopecké.

²³⁰ MOTL, Stanislav. *Prokletí Lídy Baarové*. Praha: Rybka Publishers, 2002.

²³¹ MATULA, R., *Loutky na frontě*, 2018.

pamětníci té doby již nežili.²³² Tato skutečnost jej vedla k navázání kontaktu s příbuznými z dalších větví rodiny.

„My jsme hodně čerpali z materiálů, který zpracoval pan Matula. No... spíš přes literaturu. Kuba měl rozhovor s paní Hněvkovskou, co vim. Kubův tatínek už nebyl na světě. Rodinní pamětníci... to si nepamatuju, že bychom řešili s tetou Ančou. Přece jen to byla dávnější historie.“²³³

S rodinnou historií také souvisí představa o rodinné podobě, která se dědí z generace na generaci. V souvislosti s tímto tvrzením hraje klíčovou roli podobizna, kterou vytvořil Mikoláš Aleš. „To je manželův tatínek – přesně Kopecký, podoba.“²³⁴ Citace, kterou zde uvádím, pochází z rozhovoru nad fotkami, kdy mě Věra Kopecká při popisu jednotlivých postav bezprostředně bez delšího zamyšlení upozornila, abych si všimla, jak si jsou Kopečtí podobní. Podobný poznatek jsem zaznamenala i u dalších narátorů, nebo v jiných audiovizuálních materiálech. Zajímavé je, že se mnoho narátorů odkazuje na rodinnou podobu, kterou odvozují i od podobizny Matěje Kopeckého. Matěj Kopecký (manžel Vladimíry) v úvodní části krátkometrážního studentského snímku představuje fotografii, kterou má doma takto: „Toto je perokresbička původního Matěje Kopeckého, loutkáře. Prej jsem mu trochu podobnej, říkají někteří jazykové.“²³⁵

Vytvoření podobizny Matěje Kopeckého však souvisí až s jeho pravnukem Karlem Kopeckým,²³⁶ který provozoval loutkářskou činnost od roku 1901 a významně se podílel na udržování rodinné tradice. V důsledku jeho přátelských styků s malířem Mikolášem Alšem, vznikla kresba, která má představovat jeho praděda Matěje.²³⁷ Malíř však musel nutně postupovat podle rysů jeho potomků, protože si nikdo nemohl přesně pamatovat, jak Matěj Kopecký vlastně vypadal. Vznikl tak konstrukt podoby, ve které mnozí členové nacházejí podobné rysy i v současnosti.

²³² Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

²³³ Rozhovor s Ivou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023

²³⁴ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 22.3.2022

²³⁵ *Matěj Kopecký a jeho kolegyně manželka*. Režie: Kristýna Matoušková, 2011. Krátkometrážní studentský film. Dostupné z: (214) Matěj Kopecký a kolegyně manželka –YouTube [online, cit. 24.2.2023]

²³⁶ Vnuk Matěje Kopeckého, syn Tomáše Kopeckého a Josefy Kopecké, rozené Dubské

²³⁷ TOMAN, J., s. 195.

6.3 Loutky

„Pošťák je floutek a čte vzkazy na pohlednicích,
v Muzeu loutek dnes hrají ochotníci,
Jediná láska jejich života – visí.“

Tomáš Klus, Neklid

Ukázka z písne Tomáše Kluse, která uvádí tuto podkapitolu, měla poukázat na jedinečný vztah mezi loutkářem a loutkou. Spíše ironicky poukazuje na to, že loutkář má speciální vztah k neživé věci – loutce. Existují desítky, ne-li stovky odborných knih, které se zabývají problematice vodění loutek. Není divu, protože loutkoherce musí přesvědčit diváka skrze loutku, což učiní jediné tím, že je dokonale přesný. Skrze loutkoherce loutka ožívá, tudíž je normální, že se k ní chová, jako k živé bytosti. Všichni narátoři, kteří vzpomínají na umění starších členů rodu, poukazují na jedinečnost projevu a jemnost pohybů, za kterými se skrývala léta praxe a drilu.

V současné době nejsou již většina starých loutek není voděna, ale přesto provází Kopecké pokolení po pokolení a přenáší ducha staré doby jako připomínku rodinné tradice. V některých případech zdobí loutky domácnosti, nebo „spí“ ukryté v truhlách.

Z loutek je jistě velmi populární postava Kašpárka. Informaci o tom, kdo jako první Kašpárka vyřezal, již těžko dohledáme, protože v průběhu let jeho zastoupení v loutkových hrách zlidovělo. Ze 17. století se však dochovalo znění hry „Kníže Maxmilián“, kterou hráli ruští, němečtí a posléze slovenští loutkáři, kde náš známý Kašpar vystupuje jako zbrojnoš knížete Maxmiliána.²³⁸ Oblíbenost této postavy v jednotlivých hrách se však zněkolikanásobila především od 2. poloviny 19. století, kdy byl Kašpárek spolu s jinými marionetami na niti základem každého tradičního souboru, který hrál umělé pohádky.²³⁹

Pro postavu Kašpárka je charakteristický nejen humor, ale především i zdravý rozum, prostřednictvím kterého rozmotává zapeklité situace. Se vzrůstající oblibou této postavy muselo vzniknout poměrně mnoho postav Kašpárka i v samotné rodině Kopeckých. V souvislosti se skutečností, že více větví provozovalo loutkoherectví, je zřejmé, že se marionety

²³⁸ SOLAROVÁ-VEJRYCHOVÁ, Božena. *Loutky Matěje Kopeckého*. Praha: Odeon, 1974, s. 29–30.

²³⁹ VOJTÍŠKOVÁ, Z. (ed.), *Živé dědictví loutkářství*. s. 106–108.

musely duplikovat a vyrábět nové. Příkladem toho, že loutek Kašpárka muselo existovat více, dokazuje například vzpomínka divadelního historika Františka Černého, která se týká odcizení loutky Kašpárka Matěje Kopeckého, ke kterému mělo dojít v Bratislavě.²⁴⁰ Další Kašpárek Matěje Kopeckého je vystaven v muzeu v Týně nad Vltavou a jednoho vlastní Kopečtí v Kojeticích.²⁴¹

Dalším důležitým tématem je vztah k samotným loutkám. Jakub Kopecký popisuje, že po otci zdědil čtyři loutky, které on sám předtím dostal od svého otce za to, že se dostal na školu. Jako děti si s bratrem vyrobili provizorní kuše a loutku viděli jako ideální objekt, který by mohli použít jako terč. Provizorní kuše byla vyrobena ze špejle, gumy z kalhot a špendlíku. Ještě dnes jsou v loutkách zlomené špendlíky. Otec však vedl své syny k péči o loutky. Děda i otec byli dle Jakuba velmi citliví na zacházení s loutkami a přípravu scény. Jejich přístup k loutkám popisuje až jako obsedantní péči.²⁴²

Výše popsaná scéna pochází z dětství, kdy byly loutky brány jako velká rodinná vzácnost, na kterou se nesmí pomalu ani sáhnout, a tím spíše lákala malé kluky ke hraní si s nimi po svém, když u toho rodiče nebyli. Ovšem vštěpování myšlenek, jak se správně k loutkám chovat, po sobě zanechalo určité stopy a v současné době vnímá Jakub loutky podobně jako jeho předci. Ne jednou byl až zděšen, když v divadle viděl, jak se k loutkám někteří herci chovají a v duchu si říkal, jak by v tu chvíli reagoval jeho otec či dědeček.²⁴³

Důkladnou péči o loutky popisovala i Věra Kopecká. I když se s loutkami pravidelně nehrálo, byla nutná jejich pravidelná údržba. „Nový kostýmy se našijou a omalujou se, aby se loutky oživily. Maminka (Jana Kopeckého) byla šikovná. Ona šila, já jsem si to musela nechat šít, já to neuměla. Uměla ho udělat tak, aby se dětem líbil, ten Kašpárek.“²⁴⁴ Zvláštní vztah narátorů k loutkám vystihoval styl, jakým o loutkách mluvili. Přistupovali k nim jako k živým bytostem, což je zřetelné například na výroku, že „nechají loutky spát.“²⁴⁵

Oproti Jakubovi vzpomíná Jan Babák na to, že si s loutkami mohl svévolně hrát. S tím, že byl velmi opatrný, aby loutky nezničil. Loutky se v tomto případě staly podnětem

²⁴⁰ Loutka nakonec skončila v Jižní Americe viz ČERNÝ, František. *Divadlo v bariérách normalizace (1968–1989). Vzpomínky*. Praha: Divadelní ústav, 2007, s. 147.

²⁴¹ Viz obrazová příloha

²⁴² Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

²⁴³ Tentýž

²⁴⁴ Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022

²⁴⁵ Tentýž

k vyprávění o rodinné tradici. „Ne že by nám to zakazovali, spíše naopak. A na to konto jsme se dozvídali, proč ty loutky vlastně máme.“²⁴⁶

Zde přichází otázka, jak vlastně byly loutky v rodině předávány dalším generacím. Princip rozdělování loutek jako rodinného dědictví popisuje Jakub Kopecký takto: „Když se po dědovi rozděloval majetek, tak strejda dostal loutky, což bylo přes čtyřicet neuvěřitelných figur se scénama, s různějma převlekama. Je toho prostě celej kamion. To má ještě mladej Karlík v Teplicích.“²⁴⁷ Způsob, jakým se s rodinným dědictvím zachází, může způsobit i spory v rodině, které pak mezi sebou nemluví i několik let.

Některé loutky byly předávány dál, jiné, byly dávány do muzeí. Loutky Matěje Kopeckého bychom tak našli nejen v soukromých sbírkách, ale i ve sbírkách Národního muzea či v Muzeu v Týně nad Vltavou. V Národním muzeu je kromě loutek uložen i obytný vůz rodiny Virginie Hněvkovské.²⁴⁸

²⁴⁶ Rozhovor s Janem Babákem vedla Štěpánka Petričáková 22.5.2023

²⁴⁷ Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022

²⁴⁸ Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 22.8.2023

7 Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl zmapovat rodinnou tradici loutkoherectví u příslušníků tří generací rodiny Kopeckých. Na základě svého výzkumu mohu konstatovat, že stará rodinná tradice v podobě vodění loutek pokračuje jen u malého procenta rodinných příslušníků. Z rodinných členů, s nimiž jsem měla možnost mluvit, již žádný aktivně loutky nevodí. Někteří rodinní příslušníci, se kterými byl veden rozhovor, však neztrácejí kontakt s divadelním prostředím.

Hlavním kritériem pro loutkoherecké řemeslo je, že si loutky musí svého vodiče najít. V současné době tedy profesní směřování závisí na jednotlivých členech rodiny. Jestliže si však někdo z nejmladší generace najde cestu k loutkám, bude to jeho osobní rozhodnutí a nikoli závazek k pokračování rodinné tradice, jako tomu bylo dříve. Tlak ze strany rodičů a příbuzných na zachování rodinného řemesla již tedy není tak silný. Rodinná tradice je přechovávána spíše vyprávěním uvnitř primárního rodinného kruhu prostřednictvím fotek, nebo předáváním hmotného dědictví, jako například loutek.

Rodinná tradice loutkoherectví v rodině Virginie Hněvkovské zanikla, protože kvůli tragické události přišla o možného dědice této tradice. Další děti Vojtěcha Kopeckého, včetně Virginie, pomáhaly svým rodičům s divadlem, až do úmrtí rodičů. V této rodině je možné sledovat, že se po generace dědí povědomí o tom, že pochází z rodiny Kopeckých, ale sami se nevěnují žádnému uměleckému řemeslu.

Vladimíra a Matěj Kopečtí byli aktivními pokračovateli rodinné tradice, ale nevěnovali čistě loutkovým představením, nýbrž kromě varietních výstupů provozovali i tzv. alternativní divadlo. Se svým divadlem, které založili po roce 1989, působili aktivně až do doby před pandemií Covidu-19. Jejich děti také aktivně působí v divadelním prostředí, syn Jakub působí na volné noze jako výtvarník a scénograf a syn Matěj působí jako loutkoherec v Divadle Spejbla a Hurvínka v Praze. Tato rodina tedy dál pokračuje v rodinné tradici a zároveň usiluje o připomínání rodinné historie.

V rodině Věry a Jana Kopeckých došlo k přerušení loutkoherecké tradice před rokem 1989, kdy se jejich synové rozhodli směřovat rodinné podnikání k cirkusu. K loutkám se nicméně vraceli a naučili další generace, jak vodit loutky. V současné době se však rodina věnuje cateringu, a tak úplně upustila od původní rodinné tradice. Podoba rodiny však

představuje tradiční loutkářskou i cirkusáckou tradici, tedy že všechny generace rodiny pomáhají s rodinným podnikáním.

Pro shrnutí současného stavu rodinné tradice lze konstatovat, že všichni příslušníci si jsou vědomi, z jakého rodu pocházejí. Všichni se též shodují na tom, že povědomí o rodinné tradici získali během dětství. Tuto informaci budou s vysokou pravděpodobností předávat z generace na generaci dál, spolu se vzpomínkami na své předky.

Ačkoli v současné době všichni příslušníci rodu Kopeckých bydlí v bytech či v domech, můžeme vidět jistý relikt kočovného života, se kterým je spojen pobyt v přírodě. Konkrétně jej můžeme spatřovat na tradici setkávání v Kostelci nad Orlicí, nebo na zálibě v trávení volného času na chatě.

Další otázku představovaly mezigenderové rozdíly. U starší a prostřední generace, která setrvala u loutkářské tradice, je typické, že se žena podřídila rodině. Ženy, které se přivdaly do loutkářské rodiny, vnímaly své partnery jako nositele tradice, a tudíž se vzdaly své kariéry. Muž byl a dodnes je vnímán jako hlava rodiny a rozhoduje o jejím dalším směřování například v klíčových otázkách jako je vzdělávání dětí nebo rodinné podnikání. U modelu tradiční rodiny je též zřejmé upřednostňování mužských potomků nad ženskými. Tyto znaky jsou typické pro rodinu Kopeckých z Kojetic. Pro rodinu Kopeckých z Prahy a rodinu Virginie Hněvkovské je typické, že si každý volí své povolání na základě vlastních preferencí. Na rozdíl od Kopeckých z Kojetic tedy již nevedou společné rodinné podnikání a s tím souvisí i postavení ženy v rodině.

Na závěr bych chtěla podotknout, že vyloženě „ve šlépějích předků“, když budu parafrázovat název knihy Antonína Kopeckého, již žádný Kopecký nekráčí. Každý jde svou vlastní cestou, provozuje loutkové divadlo svým stylem, nebo dělá jinou profesi. Rodinná sounáležitost a povědomí o rodinné tradici a historii však zůstávají důležitými identitotvornými znaky rodiny Kopeckých.

Seznam pramenů a literatury

Orálně historické rozhovory

Všechny rozhovory jsou uloženy v soukromém archivu autorky práce

Rodina Jana Kopeckého a Věry Kopecké

Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 22.3.2022 v Kojeticích

Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 11.5.2022 v Kojeticích

Rozhovor s Věrou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 6.2.2023 v Kojeticích

Rozhovor s Danielou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023 v Kojeticích

Rozhovor s Danielou Kopeckou ml. a Izabelou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023 v Kojeticích

Rozhovor s Janem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 9.3.2023 v Kojeticích

Rodina Vladimíry Kopecké a Matěje Kopeckého

Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 6.12.2022 v Praze

Rozhovor s Jakubem Kopeckým vedla Štěpánka Petričáková 28.3.2023 v Praze

Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 25.5.2023 v Praze

Rozhovor s Vladimírou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023 v Praze

Rozhovor s Ivou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 30.5.2023 v Praze

Rozhovor s Ivou Kopeckou vedla Štěpánka Petričáková 27.9.2023 v Praze

Rodina Virginie Hněvkovské a Josefa Hněvkovského

Rozhovor s Janem Babákem vedla Štěpánka Petričáková 22.5.2023 v Praze

Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 23.5.2023 v Praze

Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023 v Praze

Rozhovor s Virginií Hněvkovskou vedla Štěpánka Petričáková 22.8.2023 v Praze

Rozhovor s Evou Babákovou vedla Štěpánka Petričáková 22.8.2023 v Praze

Rozhovor s Terezou Křehlíkovou vedla Štěpánka Petričáková 27.6.2023 v Praze

Rozhovor s Terezou Křehlíkovou vedla Štěpánka Petričáková 26.9.2023 v Praze

Seznam obrazových a písemných pramenů

Fotografie a dokumenty ze soukromých archivů narátorů

Fotografie ze soukromých archivů Ivy Kopecké, Věry Kopecké, Vladimíry Kopecké a Terezy Křehlíkové

Soukromý archiv Vladimíry Kopecké, korespondence Matěje Kopeckého a Miroslava Buriana, nedatováno

Soukromý archiv Ivy Kopecké, výstřižky z časopisů Rodiče a Kulturní mixér

Soukromý archiv Daniely Kopecké, program k představení Cesta kolem světa

Soukromý archiv Věry Kopecké, děkovný dopis učitelského sboru z obce Hrob manželům Kopeckým ze dne 23. ledna 1959,

Seznam literatury

AGELOVÁ, Tereza. *Kam zmizela loutka?* Brno, JAMU, 2021.

BARTOŠ, Jaroslav. *Loutkáři sedmnáctého a osmnáctého věku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

BARTOŠ, Jaroslav. *Komedie a hry českých lidových loutkářů.* Praha: Orbis, 1959.

BASS, Eduard. *Lidé z maringotek.* Praha: Lidové noviny, 1942.

CIHLÁŘ, Ondřej – JORDAN, Hanuš. *Orbis cirkus. Příběh českého cirkusu.* Praha: AMU, 2014.

ČERNÝ, František. *Divadlo v bariérách normalizace (1968–1989). Vzpomínky.* Praha: Divadelní ústav, 2007.

DUBSKÁ, Alice. *Dvě století českého loutkářství. Vývojové proměny českého loutkového divadla od poloviny 18. století do roku 1945.* Praha: AMU, 2004.

DUBSKÁ, Alice. *Cesty loutkářů Brátů a Pratte Evropou 18. a 19. století.* Praha: AMU, 2011.

DVOŘÁK, Jan. *Matěj, Máťa, Matýsek aneb šestá generace rodu Kopeckých.* Hradec Králové, Garamon, 2005.

DVOŘÁK, Jan. *Alt. Divadlo: slovník českého alternativního divadla.* Praha: Pražská scéna, 2000.

FREUD, Sigmund. *Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinci. Přeložil: Ladislav Kratochvíl.* Praha: Orbis, 1991.

HALBWACHS, Maurice. *Das Gedächtnis und seine sozialen Bedingungen.* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1985.

HÁJEK, Karel. *Práce s emocemi pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2006.

- JAKUBCOVÁ, Alena a kol. *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století. Osobnosti a díla*. Praha: Academia, 2007.
- JIRÁSKOVÁ, Marie – JIRÁSEK, Pavel. *Loutka a moderna*. Brno: JAMU, 2011
- JURKOWSKI, Henryk. *Magie loutky. Skici z teorie loutkového divadla*. Praha: Nakladatelství studia Ypsilon, 1997.
- JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému. Příběh českého divadla (1945–1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010.
- KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Přeložil: Ladislav Menzel. Praha: Nakladatelství Svobody, 1990.
- KNÍŽÁK, Milan. *Encyklopedie výtvarníků loutkového divadla v českých zemích a na Slovensku od vystopovatelné minulosti do roku 1950*. Hradec Králové: NUCLEUS HK, 2005.
- KOPECKÝ, Antonín. *Ve šlépějích praděda loutkáře*. Brno: Moravský legionář, 1933.
- KOPECKÝ, Václav. *Dva projevy na cestu novému čs. loutkářství*. Praha: Loutkářské soustředění, 1948.
- KREISSLOVÁ, Sandra – NOSKOVÁ, Jana – PAVLÁSEK, Michal. *"Takové normální rodinné historky": obrazy migrace a migrující obrazy v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2019.
- KREJČÍ, František Václav. *Jan Hus*. Praha: Mánes, 1915.
- LEŠKOVÁ–DOLENSKÁ, Kateřina – MALÍKOVÁ, Nina (eds.) *Czech Puppet Theatre Yesterday and Today*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2019.
- MATULA, Richard. *Loutky na frontě*. Chrudim: Muzeum loutkářských kultur, 2018.
- MCLELLAN, Marjorie. *Six Generations Here: A Farm Family Remembers*. Madison: State Historical Society of Wisconsin, 1997.
- MOTL, Stanislav. *Prokletí Lídy Baarové*. Praha: Rybka Publishers, 2002.
- NEUENSCHWANDER, John A. *A Guide to Oral History and the Law*. New York: Oxford University Press, 2014.
- RAK, Jiří. *Bývali Češové... české historické mýty a stereotypy*. Praha: H+H, 1994.
- SCHINDLER-WISTEN, Petra. *O chalupách a lidech: Chalupářství v českých zemích v období tzv. normalizace a transformace*. Praha: Karolinum, 2017.
- SOKOL, František (ed.) *Svět loutkového divadla*. Praha: Albatros, 1987.
- SOLAROVÁ-VEJRYCHOVÁ, Božena. *Loutky Matěje Kopeckého*. Praha: Odeon, 1974.
- STRAUSS, Anselm–CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.
- SZÁNTÓ, Jiří. *Umělecko agentážní činnost ve vztahu k zahraničí v podmínkách socialistického zřízení*. Praha: Olympia, 1985.

ŠVAŘÍČKOVÁ, SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena. *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha: Triton, 2019.

ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena – FILIPOWICZ, Marcin – ZACHOVÁ, Alena – KOHOUTOVÁ, Jitka – PETRŮ, Marek. *I rodina má svou paměť: rodinná paměť v interdisciplinárním kontextu*. Praha: Triton, 2019

PORTELLI, Alessandro. *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*. New York: State University of New York, 1991.

TOMAN, Jan. *Matěj Kopecký a jeho rod*. Vimperk: Krajské nakladatelství, 1960.

TOMÁNEK, Alois. *Podoby loutky*. Praha: AMU, 1998.

VANĚK, Miroslav. *Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Vydání druhé, rozšířené. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: Karolinum, 2015.

VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.) *Živé dědictví loutkářství*. Praha: DAMU, 2013.

VONDRÁČEK, Jan. *Dějiny českého divadla*. Praha: Orbis, 1957.

WELZER, Harald – MOLLEROVÁ, Sabine – TSCHUGGNALOVÁ, Karoline (eds.) *Můj děda nebyl nácek. Nacismus a holocaust v rodinné paměti*. Praha: Argo, 2010.

ZEMEK, Oldřich (eds.) *Loutkáři v míru i odboji: z osudů rodu Kopeckých*. Brno: Dědictví Havlíčkovo, 1929.

Kvalifikační práce

BRABENCOVÁ, Eva. *Divadlo Drak a jeho proměny po roce 1989*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce Houda, Přemysl.

MATULA, Richard. *Historie Muzea loutkářských kultur v Chrudimi*. Praha, 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce Krátká, Lenka.

MAULEOVÁ, Vlasta. *Historie plzeňského loutkářství v projektu divadelního kroužku*. 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Hanková, Zdeňka.

NOVÁK, Rostislav. *6., 7., 8. a 9. generace Matěje Kopeckého*. Magisterská práce. (Nevydaný rukopis) Praha: AMU, 2006.

ZEZULOVÁ, Barbora. *Historie loutkového divadla Říše loutek*. Praha, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Hanková, Zdeňka.

SMRČKOVÁ, Lenka. *Divadelní rodina Petra Čepka metodou orální historie*. Praha, 2020. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce Wohlmuth Markupová, Jana.

Studie a články

ASSMAN, Jan. Collective Memory and Cultural Identity. In: *New German Critique*, 65, 1995, s. 125–133.

Československý loutkář. Ročník X, č. 1, leden 1960.

Československý loutkář. Ročník X, č. 5, květen 1960.

Československý loutkář. Ročník XII, č. 5, květen 1962.

Československý loutkář. Ročník XIV, č. 3, červenec 1962.

MATULA, Richard. Loutkáři legionáři. In: *Loutkář*, 2019, LXIX.

PETTY, Adrienne M. Reviews of *Six Generations Here: A Farm Family Remembers.*, *The Oral History Review*, 33/1, 2006, s. 132–134.

SKOČOVSKÁ, Markéta. Identita tzv. světských. In: *Studia Ethnologica Pragensia*, 1/2021, s. 11–30.

SRPKOVÁ, Jana. O cenu Matěje Kopeckého v Libčanech. In: *Amatérská scéna*, 2009, č. 6.

Věstník ministerstva školství a kultury. Praha: SPN, 28.02.1962, 18(6), s. 75.

TUČEK, Jan. Paměť. In: STORCHOVÁ, Lucie a kol. *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, s. 244–257.

YOW, Valerie. "Do I Like Them too Much?": Effects of the Oral History Interview on the Interviewer and Vice-Versa. Online. *The Oral history review*. 1997, roč. 24, č. 1, s. 55-79.

Dokumentární filmy a reportáže

Matěj Kopecký a jeho kolegyně manželka. Režie: Kristýna Matoušková, 2011. Krátkometrážní studentský film. Dostupné na: (214) Matěj Kopecký a kolegyně manželka –YouTube [online, cit. 24.2.2023]

Reportáž pro Kralupy TV, vysílaná dne 2.4.1995 viz (122) Kralupy TV: Cirkus Praga v Kralupech (2. 4. 1995) - YouTube [online, cit. 27.10.2023]

Internetové zdroje

Amatérské divadlo. Dostupné z: www.amaterskedivadlo.cz

Archiv der Stimmen. Dostupné z: Archiv der Stimmen – Ein kollektives Gedächtnis für Europa (deutschlandfunkkultur.de) [online, cit. 29.4.2023]

Bratři naděje: jak jsme vyhráli republiku. Dostupné z: www.minor.cz/repertoar/bratri-nadeje [online, cit. 24.3.2023]

Časopis Loutkář. Dostupné z: O nás | Loutkář (loutkar.online) [online, 25.10.2023]

Československý loutkář | Národní digitální knihovna | Digitální knihovna Kramerius (ndk.cz) [online, cit. 28.8.2023]

Divadlo Matěje Kopeckého. Dostupné z: O nás | divadlomk [online, cit. 29.4.2023]

Etický kodex COHA (2016) <http://www.coh.usd.cas.cz/> [online, cit. 3.12.2022]

Internetové stránky Divadla Matěje Kopeckého. Dostupné z: www.divadlomkp.cz [online, cit. 29.4.2023].

Loutkářství na Slovensku a v Česku. Publikováno: 24.1.2018. Dostupné z: Loutkářství na Slovensku a v Česku – Národní ústav lidové kultury (nulk.cz) [online, cit. 30.01.2023]

MERTA, Jan. *Loutkářská přehlídka „O cenu Matěje Kopeckého 2005*. Online. Databáze českého amatérského divadla, 2005. Amatérské divadlo. Dostupné na: www.amaterskedivadlo.cz [online, cit. 01.12.2023]

Město Louny. Dostupné z: LOUTKOVÉ DIVADLO MARIONET MATĚJE KOPECKÉHO (louny.eu). [online, cit. 24.4.2023]

Na památku Matěje Kopeckého byla v obci Koloděje vytvořena socha plačícího Kašpárka. Publikováno: 9.1.2021. Dostupné z: Plačící kašpárek v Kolodějích nad Lužnicí připomíná loutkáře Matěje Kopeckého • mujRozhlas [online, cit. 1.11.2023]

O jaké tradice se rozrostl seznam světového dědictví? Publikováno: 26.12.2020. Dostupné na: O jaké tradice se rozrostl seznam světového dědictví? Podívejte se – Seznam Zprávy (seznamzpravy.cz) [online, cit. 30.01.2023]

Odkaz vyhlášeného loutkáře je stále živý. Publikováno: 26.2.2015. Dostupné z: Odkaz vyhlášeného loutkáře je stále živý – Písecký deník (denik.cz) [online, cit. 3.5.2023]

OHSD FHS UK, Informovaný souhlas. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/> [online, cit. 2.12.2022]

Program Mirotického setkání hudby. Dostupné z: Mirotické setkání hudby | TICKETPORTAL Vstupenky na Dosah – divadlo, hudba, koncert, festival, muzikál, sport [online, cit. 28.10.2023]

Recenze „Na život a na smrt“ s Kašpárkem a Čertem. Publikováno: 6.10.2021. Recenze: Na život a na smrt s Kašpárkem a Čertem. České loutkové divadlo žije - Aktuálně.cz (aktualne.cz) [online, cit. 24.3.2023]

Reprezentativní seznam UNESCO. Dostupné z: Reprezentativní seznam UNESCO – Národní ústav lidové kultury (nul.k.cz) [online, cit. 30.01.2023]

Seriál Safari (1986) Dostupné z: Safari (1986) | ČSFD.cz (csfd.cz) [online, cit. 11.3.2023]

Zákaz kočování v tehdejší Československu. Publikováno: 11.11.2008 Dostupné z: Zákaz kočování v tehdejší Československu — ČT24 — Česká televize (ceskatelevize.cz) [online, cit. 18.11.2023]

Zákon na ochranu zvířat Sb. 501/2020 Dostupné z: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv – Ministerstvo vnitra České republiky (mvcr.cz) [online, cit. 22.11.2023]

Divadelní zákon. Dostupné z: 32/1948 Sb. Zákon, kterým se vydávají základní ustanovení o zřízení divadel a o divadelní činnosti (divadelní ... (zakonyprolidi.cz) [online, cit. 10.12.2023]

Obrazová příloha

Obrázek 1: Jan Kopecký a jeho vystoupení Cesta kolem světa, soukromý archiv Věry Kopecké

Obrázek 2: Jan Kopecký a Věra Kopecká vystupovali pod jménem Duo Kopecký, soukromý archiv Věry Kopecké

Obrázek 3: Děkovný dopis učitelského sboru v Hrobě jako reakce na vystoupení Jana a Věry Kopeckých, soukromý archiv Věry Kopecké

Obrázek 4: Kašpárek Kopeckých z Kojetic, foto: autorka práce

Obrázek 5: Pohled z Týna nad Vltavou, soukromý archiv Věry Kopecké

Obrázek 6: Setkání v Kostelci nad Orlicí, soukromý archiv Vladimíry Kopecké

Obrázek 7: Jakub a Iva Kopečtí v Kostelci nad Orlicí, soukromý archiv Ivy Kopecké

Obrázek 8: Vladimíra Kopecká při vystoupení na Sicílii, soukromý archiv Vladimíry Kopecké

Obrázek 9: Vladimíra a Matěj Kopečtí spolu s hercem Martinem Landau během natáčení filmu Pinocchiova dobrodružství (1996), soukromý archiv Vladimíry Kopecké

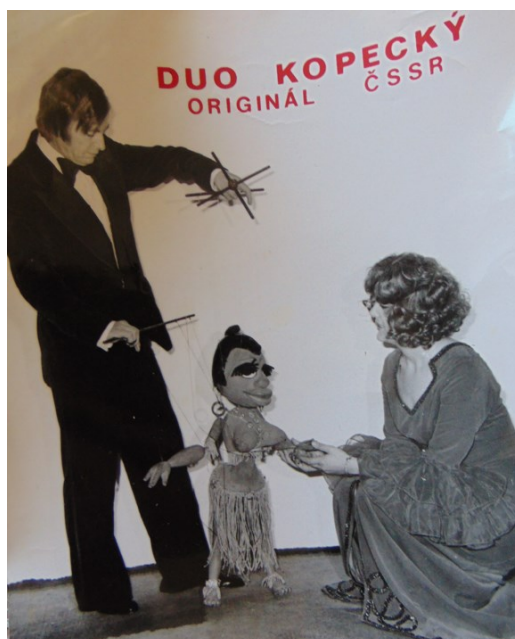
Obrázek 10: Vladimíra Kopecká s asistentkou, soukromý archiv Vladimíry Kopecké

Obrázek 11: Setkání rodin na hře Cesty od Círku La Putyka vedeném rodinou Novákových, soukromý archiv Terezy Křehlíkové

Rodokmen Kopeckých

Obrázek 1: Jan Kopecký a jeho vystoupení Cesta kolem světa. Foto z archivu Věry Kopecké.

Obrázek 2: Jan Kopecký a Věra Kopecká vystupovali pod jménem Duo Kopecký. Na fotografii můžete vidět, jak manželé pózuji s loutkou Černošky. Archiv Věry Kopecké.

Obrázek 3: Děkovný dopis jako reakce na vystoupení Jana a Věry Kopeckých od učitelského sboru osmileté střední školy v Hrobě. Archiv Věry Kopecké.

Obrázek 4: Kašpárek Kopeckých z Kojetic. Foto autorky.

Obrázek 5: Loutka Kašpárka na pohlednici z Městského muzea Týn nad Vltavou. Soukromý archiv Věry Kopecké.

Obrázek 6: Setkání v Kostelci nad Orlicí. Fotografie uložena v soukromém archivu Vladimíry Kopecké.

Obrázek 7: Iva a Jakub Kopečtí (vpravo) v Kostelci nad Orlicí. Archiv Ivy Kopecké.

Obrázek 8: Vladimíra Kopecká a vystoupení na Sicílii. Archiv Vladimíry Kopecké.

Obrázek 9: Vladimíra a Matěj Kopečtí spolu s hercem Martinem Landau během natáčení filmu *Pinocchiova dobrodružství* (1996). Archiv Vladimíry Kopecké.

Obrázek 10: Zde vystupovala Vladimíra Kopecká s asistentkou, která pocházela z USA, ale studovala DAMU v Praze. Archiv Vladimíry Kopecké.

Obrázek 11: Setkání rodin na hře Cesty od Cirku La Putyka vedeném rodinou Novákových (Anna Nováková je z rodu Kopeckých). Archiv Terezy Křehlíkové.

Vlevo nahoře: Rostislav Novák st., Eva Babáková, Jan Babák, Tereza Křehlíková
Vpravo dole: Anna Nováková, Virginie Hněvkovská

Rodokmen Kopeckých

